د پاک نبی ﷺ پاک سیرت

سیرتِ

محمد رسول اللہ ﷺ

تصنیف

مولانا محمد علی مردانی

Ketabton.com

مکتبہ عمر فاروق قصہ خوانی بازار پشاور

سیرتِ محمد رسول اللہ ﷺ

ناشر

اسلامی ادبی ټولنه مردان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمٰن الرحیم

د پاك نبی ﷺ پاك سیرت

سیرتِ
محمد رسول الله

صلی الله علیه وسلم

تالیف

مولانا احمدعلی مردانی

(فاضل جامعة العلوم الاسلامیة علامه محمد یوسف بنوری ټاؤن کراچی)

خوره بانډه یونیورسټی روډ مردان

ناشر

مکتبه عمرفاروق

قصه خوانی بازارپشاور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب نوم	سیرتِ محمد رسول اللهﷺ
صفحات	128
تالیف	مولانا احمدعلی مردانی
کتابت	النور کتب خانه اینډ کمپوزنګ سینټر کامران مارکیټ نیواډه مردان 0312-9818511
پبلشرز	الجنت پرنټر
دچهاپ کال	مارچ 2018ء
بیعه	200 روپۍ
دملاویدلو دړك	جناب ماسټر محمد نثار صیب جناب ماسټر ارشدعلی صیب النور کتب خانه اینډ کاپی محل کامران مارکیټ نیواډه مردان 0312 -9818511 / 0321-9818511

د ملاویدلو درکونه

- ★ مکتبه مجدد الف ثانیؒ کامران مارکیټ نیواډه مردان
- ★ اسلامی کتب خانه کامران مارکیټ نیواډه مردان
- ★ مکتبة المدینه بخشالی روډ مردان
- ★ (عبدالناصر) یونیورسټی روډ خوره بانډه مردان
- ★ حافظ محمد ابرارصیب مدرس مسجد ابوبکرؓ امین آباد مردان
- ★ حافظ شهسوار امین آباد یونیورسټی روډ مردان
- ★ دارالعلوم اصحاب صفهٔ رنګ روډ مردان
- ★ د مردان په هره غټه کتب خانه کښې ملاویدے شی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم اللّٰه الرحمٰن الرحيم

فهرست مضامين

نمبرشمار	مضمون	صفحه
۱	پاك نسب	۹
۲	د حضور ﷺ د ولادت بيان	۹
۳	د ولادت د كال اهم واقعات	۱۰
۴	د حضور ﷺ د والدِ محترم د وفات واقعه	۱۰
۵	نوم او عقيقه	۱۰
٦	د رضاعت زمانه	۱۱
۷	د حضور ﷺ اولني خبرے	۱۳
۸	د حضور ﷺ د موربی بی د وفات واقعه	۱۴
۹	د عبدالمطلب انتقال	۱۴
۱۰	د ابوطالب په كوركښي	۱۵
۱۱	د يهوديانو د عالم رښتيا خبره	۱۵
۱۲	حرب الفجار كښي شركت	۱٦
۱۳	حلف الفضول	۱٦
۱۴	د حضور ﷺ اخلاق	۱۷
۱۵	شام ته دوباره سفر	۱۷
۱٦	د حضرت خديجيؓ سره نكاح	۱۸
۱۷	د حضرت خديجيؓ سره ژوند	۱۹
۱۸	حضرت زينبؓ بنت رسول اللّٰه ﷺ	۲۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمبرشمار	مضمون	صفحه
۱۹	حضرت رقیۃؓ بنت رسول اللّٰه ﷺ	۲۱
۲۰	حضرت امّ کلثومؓ بنت رسول اللّٰه ﷺ	۲۲
۲۱	حضرت فاطمۃؓ بنت رسول اللّٰه ﷺ	۲۲
۲۲	حضرت سودۃؓ زوجة النبی ﷺ	۲۳
۲۳	حضرت عائشۃؓ زوجة النبی ﷺ	۲۴
۲۴	حضرت حفصۃؓ زوجة النبی ﷺ	۲۵
۲۵	حضرت زینب بنت خزیمۃؓ زوجة النبی ﷺ	۲٦
۲٦	حضرت امّ حبیبۃؓ زوجة النبی ﷺ	۲٦
۲۷	حضرت امّ سلمۃؓ زوجة النبی ﷺ	۲۷
۲۸	حضرت زینب بنت جحشؓ زوجة النبی ﷺ	۲۷
۲۹	حضرت صفیۃؓ زوجة النبی ﷺ	۲۸
۳۰	حضرت جویریۃؓ زوجة النبی ﷺ	۲۹
۳۱	حضرت میمونۃؓ زوجة النبی ﷺ	۳۰
۳۲	د حضور ﷺ ترونه او ترویاني	۳۰
۳۳	تعمیر د کعبي شریفي	۳۱
۳۴	د وحی ابتداء	۳۲
۳۵	د اسلام تبلیغ	۳۳
۳٦	د اهل عرب مخالفت او دښمني	۳۵
۳۷	د کافرانو کوششونه	۳٦
۳۸	د مکي د کافرانو د مسلمانانو سره سلوك	۳۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمبرشمار	مضمون	صفحه
٣٩	د حضور ﷺ يوه معجزه	٣٨
۴٠	حبشي ته د هجرت اجازت	٣٩
۴١	د قريشو ناجائزه مطالبه او معاهده	۴١
۴٢	حبشي ته دويم هجرت	۴٢
۴٣	د قيد او مصيبت نه نجات	۴٢
۴۴	دغم کال	۴٣
۴۵	طائف ته سفر	۴۴
۴٦	د معراج واقعه	۴۵
۴٧	د قريشو تپوسونه او د هغې جوابونه	۴٨
۴٨	د اسلام نور په مدينه کښې	۴٩
۴٩	مديني منوري ته د هجرت ابتدا	۵٣
۵٠	د کافرانو سازش او منصوبه	۵۴
۵١	په غارِ ثور کښې دمه	۵٦
۵٢	د سلو اوښانو انعام او دسراقه قصه	۵٧
۵٣	د حضور ﷺ يوه معجزه	۵٩
۵۴	په قبا کلي کښې ناسته او دمه	۵٩
۵۵	د حضرت علیؓ هجرت	٦٠
۵٦	مديني ته داخله	٦٠
۵٧	د مسجدِ نبوی تعمير	٦١
۵٨	د جهاد حکم او سريه حمزهؓ	٦١

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمبرشمار	مضمون	صفحه
۵۹	په غزواتو او سريو باندي سر سري نظر	٦٢
٦٠	سرية عبيدةؓ او د قبلي دبدليدلو حکم	٦۴
٦١	سريه عبدالله بن جحشؓ	٦۵
٦٢	غزوة بدر	٦٦
٦٣	غزوة غطفان	٧١
٦۴	د حضرت حفصةؓ او زينبؓ سره نکاح	٧٢
٦۵	غزوة احد	٧٢
٦٦	د يهوديانو مخالفت	٨٠
٦٧	بنوقينقاع سره جنګ	٨٢
٦٨	د اويا (٧٠) قاريانو واقعه	٨٣
٦٩	د رجيع مقام شهيدان	٨٣
٧٠	د بنو نضير قبيلي سازش	٨۵
٧١	د خندق يا د احزاب جهګړه (غزوة خندق)	٨٧
٧٢	د بنوقريظه د عهد شکني انجام	٩١
٧٣	د حديبيي راضي نامه	٩٢
٧۴	د شاهانو په نومونو خطونه	١٠٠
٧۵	غزوة خيبر	١٠١
٧٦	د فدك فتح کيدل	١٠۴
٧٧	د حضرت صفيةؓ سره نکاح	١٠۴
٧٨	قضا شوي عمره	١٠۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمبرشمار	مضمون	صفحه
۷۹	بنو سليم ته د اسلام دعوت ورکول	۱۰۶
۸۰	سريه غالب بن عبدالله	۱۰۶
۸۱	د موته جنګ	۱۰۷
۸۲	په مکه مکرمه د مسلمانانو قبضه	۱۰۹
۸۳	د حاطب بن ابی بلتعةؓ خط	۱۱۳
۸۴	سريه خالد بن وليدؓ	۱۲۲
۸۵	سريه عمرو ابن العاصؓ	۱۲۳
۸۶	سريه سعد بن زيدؓ	۱۲۳
۸۷	غزوة حنين	۱۲۳
۸۸	غزوة طائف	۱۲۵
۸۹	د زکوة د راجمع کولو د فريضي اغاز	۱۲۹
۹۰	غزوة تبوك	۱۳۰
۹۱	د مسجد ضرار معامله	۱۳۲
۹۲	د متخلفينو (د ورستو پاتي کيدونکو) معامله	۱۳۳
۹۳	مختلف وفدونه (جرګے)	۱۳۳
۹۴	اولني حج	۱۳۴
۹۵	د حضور ﷺ دحج د پاره سفر	۱۳۵
۹۶	د حضور ﷺ د اخرت سفر	۱۳۷

★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم اللّٰه الرحمٰن الرحیم

د حضور ﷺ د سيرت مبارك سره تعلق ساتل په هر مسلمان باندي لازم او ضروري دي . د سيرتِ محمد رسول اللّٰه ﷺ نه بغير انسان د كاميابي ژوند نۀ شي تيرولے . سيرتِ مصطفیٰ ﷺ د نيا او د آخرت د كاميابي د پاره ديو بنياد حيثيت لري . سيرتِ مصطفیٰ ﷺ كښي د حضور ﷺ ټول اقوال وافعال داخل دي . د حضرت محمد رسول اللّٰه ﷺ هر عمل او هريو قول ته سيرتِ مصطفیٰ ﷺ وئيلے شي . سيرتِ محمدی ﷺ باندي په هره ژبه كښي ګڼ او بې شميره كتابونه ليكلي شوي دي . پښتو ژبه كښي هم په دي موضوع ډير ليك پروت دے. د هريو تحرير جدا انداز دے . هريو تحرير كښي جدا حُسن پروت دے . هريو مؤلف په خپل سوچ او فكر سره په ښكلي انداز سره د حضور ﷺ د سيرت د خورولو او مونږ ته د رارسولو كوشش كړے دے . او په دي كوشش كښي د نن وخت پوري د هري زماني عالمانو خپله حصه اچولے ده . ما هم د ثواب او مولیٰ كريم د رضا او رسول اللّٰه ﷺ د شفاعت د حصول د پاره په دي موضوع قلم اوچت كړے دے . زما كتاب په حقيقت كښي د ډيرو مستندوكتابونو خلاصه او نچوړ دے . او دا يو امتياز زما كتاب د نورو كتابونو نه جدا كوي . مولیٰ كريم دے زما دا وړوكي شان كوشش په خپل دربار كښي قبول او منظور كړي او زما او زما د مورپلار، استاذانو ،خپل خپلوانو او ملګرو د پاره دے ئي د آخرت ذخيره اوګرځوي . وما توفيقي الا باللّٰه العلی العظيم

احمدعلی مردانی

يونيورسټی روډ خوره بانډه مردان 0312- 9818511

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم اللّٰه الرحمٰن الرحيم

پاك نسب

دا خبره لکه دنمر په شان رڼا او واضحه ده چې زمونږ د خوږ نبی ﷺ نسب د دنیا په ټولو نسبونو کښې اعلیٰ او اوچت دے .او له هر قسمه عیبونو نه پاك دے (1) .ددغې خبرې اقرار د حضور ﷺ دښمنانو او د مکې کافرانو هم کړے دے .

د حضور ﷺ نسب د والد محترم له طرفه دا دے .

سیدنا محمد بن عبداللّٰه بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبد مناف بن قصی بن کلاب بن مره بن کعب بن لوی بن غالب بن فهر بن مالك بن نضر بن کنانه بن خزیمه بن مدرکه بن الیاس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنان

د مور له طرفه نسب نامه ئې دا ده (2)

سیدنا محمد بن آمنه بنت وهب بن عبد مناف بن زهره بن کلاب .

د حضور ﷺ په دواړو نسبونو کښې په کلاب سره نسب نامه یوه شی . (3)

د حضور ﷺ دَ ولادت بیان

دَ حضور ﷺ ولادت مبارك د نمر ختلو نه مخکښې او دَ سحر راختلو نه وروستو شوې دے مؤرخین په دې خبره متفق دی چې د ولادت ورځ دَ ګل وه او اسلامی میاشت دَ ربیع الاول وه . په تاریخ د ولادت کښې اختلاف دے مشهور قول دَ دولسم تاریخ دے (4) . مؤرخینو ، محدیثنو اتهم تاریخ له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجیح ورکړې ده . (5) بعضي خلقو نهم تاریخ ذکر کړې دې.

د ولادت د کال اهم واقعات

په دغه کال دَ اصحابِ فیل مشهوره واقعه را پیښه شوې وه چې د کومې واقعې تفصیلي ذکر د سورتِ فیل په تفسیرونو کښې راغلې دې . هم په دغه کال د کسریٰ دمحل نه په زلزلې سره څلوارلس کانې راغرځیدلې وو. او هغه اور چې د زر کالونه د فارس سلطنت کښې په یو عبادت خانه کښې بلیدلو یك دم مړ شولو .په بحیره ساوه (د فارس (موجوده ایران) یو دریاب) کښې اوبه وچې شولې . (6)

د حضور د والدِ محترم د وفات واقعه

حضور مبارك ﷺ لادغې دنیا ته تشریف نهٔ وو راوړې . په دغې زمانه کښې دحضور ﷺ نیکهٔ عبدالمطلب مدینې منورې ته عبدالله (دحضور ﷺ والد محترم) لره دَ کهجورو راوړلو د پاره ولیږلو . اتفاقاً په څهٔ وجه په دغه سفر کښې دَ حضور ﷺ د والد محترم د وفات واقعه را پیښه شوه . او حضور ﷺ دغې فانی دُنیا ته دَراتلو نه مخکښې یتیم شو .(7) د والد محترم د وفات نه پنځهٔ شپږ میاشتې وروستو حضور مبارك ﷺ دغې دُنیا ته تشریف راوړلو

نوم او عقیقه

د ولادت په شپږمه ورځ عبدالمطلب د حضور ﷺ د پاره محمد ﷺ نوم خوښ کړلو . قریشو د عبدالمطلب نه تپوس وکړهٔ اے

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابوالحارث ! (د عبدالمطلب كنيت) تا داسي نوم ولي خوښ كړلو چي ستا په خاندان او مشرانوكښي د چا نشته ؟ عبدالمطلب ووئيل ما دا نوم په دي وجه حضور ﷺ لره ايښے دے چي ټول مخلوق د دوی صفت بيان كړي .(8) هم په دغه ورځ عبدالمطلب د حضور ﷺ عقيقه وكړه .(9)

دَ رضاعت زمانه

اول حضور ﷺ مبارك له خپلې مور بی بی پي وركړه. بيا څه ورځے ئي دَ بی بی ثوبيي سره تيرے كړے .(ثوبيه د ابولهب وينځه وه) .له هغوی نه وروستو حضرت حليمي بی بی سره پاتے شو.(10) د عربو عامه طريقه دا وه چي ماشومان به ئي دَ بدن د ودي او د ښۀ صحت د پاره مختلفو كلو ته ليږل . په دغه سلسله كښي د حضور ﷺ دا لانديني واقعه مؤرخينو نقل كړے ده . د حضرت حليمي بی بی بيان دے چي زۀ (له طائف نه) د بني سعد زنانو سره مكي مكرمي ته په دي نيت راغلم چي د څان سره يو ماشوم دَ پيو او تربيت په غرض بوځم. (چي د هغي په ذريعه زمونږ د كور فقر وفاقه او تنګدستيا ختمه شي) دا زمانه دَ تنګدستيا او غربت زمانه وه .فقر وفاقه عام وه. زما سره په غيږه كښي زما يو ماشوم زوئ هم وۀ . د تنګدستا او د غربت د لاسه خوراكونه كم وو په دغي وجي د هغه د پيو خوراك هم نۀ پوره كيده .د هغه دَ لوږي اوژړا دَ لاسه به مونږه شپي شوكيره كولے . مونږه يوه اوښه ساتلے وه . د هغي د كمزورتيا په وجه د هغي وجود كښي پيي نه وه .ډيره په ګرانه به مونږه وخت تيرو لو . ډير په ګرانه مونږه د نورو خلقو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو ځائے مکي مکرمي ته دغه سفر ترسره کړۀ . هر یوي زنانه
د مالدارو کورنو ته زور کولو دَ حضور ﷺ دَ یتیم والی په وجه
زنانه د حضور ﷺ کور ته نۀ ورتلے . ځکه چي حضرت اٰمني
بی بی نه ئي د زیاتو پیسو او د انعام او اکرام امید نه وو .
زمونږ هر یوي زنانه د مالدارو کورنو نه ماشومان ځان سره
واغستل . د حضور ﷺ نه علاوه بل څوك پاتي نه شو. دَ
حضرت حلیمي بی بی بیان دے چي ما خپل خاوند ته وئیل
ماته ځان په دي بدي ښکاری چي له مکي مکري نه (خپل
کلی ته)خالی جولۍ لاړه شم. د خالی تللو نه غوره او بهتره
خبره دا ده . چي مونږه د ځان سره حضرت محمد رسول اللّٰه
ﷺ بو ځو. خاوند راله اجازت راکړه . بی بی حیلمهؓ فرمائی :
حضرت اٰمني بی بی مونږ ته حضور ﷺ حواله کړه . بیا مونږ
ولیدل چي د حضور ﷺ په برکت سره زمونږه د سورلي رفتار
تیز شو.او هغه اوښه چي د لشلو قابله نه وه د پیو تري مونږ
څۀ امید نه ساتلو هغي په ډیر زیات مقدار سره مونږه لره
پیي راکول شورو کړه . بیا چي هر کله مونږ کور ته وورسیدلو
نو د حضور ﷺ په برکت زمونږ د کور نه غریبی لاړه . د
برکتونو نزول شورو شو. (11) حضور ﷺ د حضرت حلیمي
بی بیؓ سره په کور کښي دوه کاله تیر کړل . بیا ئي خپلي مور
ته د حواله کولو په نیت حضور ﷺ راوستلو د غه وخت په
مکه مکرمه کښي د طاعون بیماری ښوره وه . له دي وجي
حضور ﷺ حضرت حلیمي بی بی دوباره د ځان سره د مور په
اجازت سره بوتللو . په دغه زمانه کښي د حضور ﷺ د شق

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدر واقعـه راپیښـه شوه . حضور ﷺ چې کله د حضرت حلیـمې بی بی سره په کور کښې دیره وو . دغه زمانه کښې حضور ﷺ به د خپل د پیو شریك ورور سره بهر تللو . یوه ورځ حضـور ﷺ د خپـل ورور سـره بهـر تلـے وه . دغـه د پیو ورور شریك (عبـداللّٰـه)په منډه منډه یریدلـے (د حضور ﷺ د پیو شریك ورور) کـور تـه راغـے او خپـل والد محترم ته گویا شو . زما قـریشـی ورور دوه کسـانو چې ئې سپینې جامې اغـستې وے سملولو . بیائې ورله سینه سیرے کړه . ما هغه هم داسې حـالـت کښـې پـریښـے دے او تـالـه راغلـے یم . د عبداللّٰه والد مـحتـرم اوعبداللّٰه په منډه منډه په ویره حضور ﷺ له ځنګل تـه لاړل . دوی د حـضـور ﷺ نـه د دغـې واقـعـې په باره تپوس وکـړه . حـضور ﷺ اوفرمائیل : دوه تنه سپینې جامو والا مالره خوالـه راغـلـل او زمـا سینه ئې سیرے کړه . بیا ئې ترینه څۀ لـرے کـړل خـو هـغـه څـۀ وود هـغـې ماته پته نشـته . د دغې واقـعـې نه حضرت حلیمې بی بی سره د دوی د ژوند فکر شو . مـجبوراً ئـې خپـلـې مـور لـه راوستلو (12) او د حـضـور ﷺ والـدې تـه ئـې مـخکښې تیـر شوی حـالات بیـان کـړل .

دَ حضور ﷺ اولنې خبرې

حضـرت حـلیـمـهؓ فـرمائی چې کوم وخت د حضور ﷺ د پیو زمـانـه ختـمـه شوه دغـه وخت د حضور ﷺ پـه ژبـه بـاندې دا الفاظ وو.

اللّٰه اکبر کبیرا والحمدللّٰه حمدا کثیرا

وسبحان اللّٰه بکرة واصیلا . (13)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حضور ﷺ د موربی بی د وفات واقعه

حضور ﷺ دَ ولادت په شپږم کال حضور مبارك ﷺ دَ خپلي مور سره دَ څهٔ غرض د پاره مديني منوري ته تشريف يوړلو. حضور ﷺ د خپلي مور سره په مدينه منوره کښې يوه مياشت تيره کړهٔ .بيا حضور ﷺ دَ خپلي مورسره دَ مديني منوري نه راوپس شولو او ابواء نومي ځائے ته چي راورسيدل. نو په څهٔ وجه د حضرت آمنه بی بیؓ انتقال وشو. عزيزانو هم هلته کښې ئي زمکي ته وُسپارله . د حضرت آمنه بی بیؓ د تدفين نه پس حضور ﷺ د امّ ايمن سره مکي مکرمي ته تشريف راوړلو. امّ ايمن د حضور ﷺ سره په دغي سفر کښې ملګري وهٔ . (امّ ايمن د حضور ﷺ وينځه وه) (14) دغي واقعي سره حضور ﷺ په ډير لږ عمر کښي دَ مور پلار دَ سر دَ سيوري نه محرومه شو.

د عبدالمطلب انتقال

امّ ايمن چي کله مکي مکرمي ته راغله نو حضور ﷺ ئي خپل نيکهٔ عبدالمطلب ته حوالهٔ کړهٔ . عبدالمطلب به د حضور ﷺ ډير خيال ساتلو . هرځائے ته به چي تللو نو حضور ﷺ به ئي د ځان نه نهٔ جدا کولو. حضور ﷺ د عبدالمطلب سره دوهٔ کاله تيرکړهٔ . کوم وخت چي د حضور ﷺ عمر مبارك اته (٨) کاله شو نو عبدالمطلب هم د نبی عليه السلام نه جدا شو او د دي جهان نه بل جهان (آخرت) ته پرده اوکړهٔ (15) د امّ ايمن بيان دے چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم وخت عبدالمطلب وفات شو او د هغه جنازه اوچته شوه . نو ما ولیدل چي حضور ﷺ په جنازه پسي وروستو روان دے او ژاړی . (16)

د ابو طالب په کور کښي

د مور پلار او دَ نیکهٔ د انتقال نه وروستو حضور ﷺ دَ خپل سکه ترهٔ ابو طالب سره پاتي کیدل شورو کړهٔ . کله چي دَ حضور ﷺ عمر مبارك دولس کاله او دوه میاشتي شولو . دغه وخت ابو طالب دَ تجارت په غرض شام دَ تللو اراده وکړه نو حضور ﷺ ئي هم په سفر کښي دَ ځان سره ملګري کړه . په دغه سفر کښي په لاره تیماء نومي ځائے کښي یوه عجیبه واقعه راپیښه شوه .

د یهودیانو د عالم ربنتیا خبره

کوم وخت چي حضور ﷺ دَ ابو طالب سره په تیماء نومي ځائے کښي دمه کوله اتفاقاً دَ یهودیانو یو لوئي عالم چي په بحیرا راهب باندي یادیدلو دغي مقام سره خواته تیریدلو . هغهٔ چي حضور ﷺ ولیدلو . نو د ابو طالب نه ئي تپوس وکړهٔ چي دا هلك څوك دے ؟ ابو طالب ورته ووئیل چي دا زما ورارهٔ دے .بحیرا ابو طالب ته ووے کهٔ چرته ته د دوی (محمد ﷺ) خیر خوا ئي او د دوی سره ښهٔ کول غواړي نو دوی شام ته مهٔ بوځهٔ . کهٔ چرته دوی تاسو د ځان سره بوتلل . نو د شام یهودیان به دوی قتل (شهید) کړي . دوی ته به الله تعالیٰ په راروان وخت کښي نبوت ورکوی . دا هغهٔ نبي ﷺ دے چي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

یهودیانو دین به منسوخ کوی .دغه ټولي خبري او دوی ټول اوصاف ما په خپل اسماني کتاب کښي لیدلی دی .(بحیرا د تورات عالم وه د دوه دغه بیان درحقیقت د تورات ترجماني وه .)(17) ابوطالب چي د هغه راهب خبره واوریدله نو حضور ﷺ ئي مکي مکرمي ته واپس راوولیږلو .

حرب الفجار کښي شرکت

د عربو قبیلي به په وړه وړه خبره جنګ ته تیاریدلے او بیا به هغه جنګ تر ډیر وخته پوري جاري وو. په دغه جنګونو کښي مشهور جنګ د حرب الفجار په نوم یادیږي . حرب په عربي ژبه کښي جنګ ته وئیلے شي . فجار د فجور نه جوړ شوي ټکي دے . دغه جنګ په هغه میاشتو کښي شوي وو چي په کومو میاشتو کښي قتال (جنګ کول) ګناه ، منع او حرام وۀ . په دغي عظیم جنګ کښي حضور ﷺ د خپلو ترونو سره د هغوی په زوروره مطالبه شریك شوے وو. حضور ﷺ په دغي موقع هم د قتال نه ځان لري ساتلے وۀ . دغه وخت د حضور ﷺ عمر شریف څوارلس یا پنځلس کاله وۀ . د محمد بن اسحاق قول دے چي دغه وخت د حضور ﷺ عمر مبارك شل کاله وۀ.(18)

حلف الفضول

د عربیانو فطرت په لږه لږه خبره د یو بل سره جنګونه کول وو . بیا د هغي جنګونو اثر به تر ډیر وخته پوري نه ختمیدلو . د حرب (جنګ) فجار نه پس د عربو بعضي مشران د عبدالله

(c) ketabton.com: The Digital Library

بن جدعان په کور کښې راجمع شو چې د حلف الفضول په طريقه بيا يو عهد وکړو . چې د اٰخر وخته پورې به د مظلوم مدد کوؤ . هغۀ کۀ هرې يوې قبيلې سره تعلق لرې . په دغې عهد کښې حضور ﷺ هم شريك شوي وۀ . (19)

حضور ﷺ د دغې عهد متعلق فرمائی کۀ چرته ماته د دغې عهد په بدله کښې سرۀ اوښان (په اوښانو کښې اعلیٰ ترين قسم) ملاويدے نو ما به نۀ وو خوښ کړې . او که د اسلام په زمانه کښې ما څوك داسې عهد ته راووبلی نو زۀ به خامخا ورله ورځمه .

د حضور ﷺ اخلاق

داؤد بن الحصين نقل کړی دی . فرمائی . د عامو خلقو وينا ده. حضور ﷺ په داسې شان او کيفيت سره ځوانې ورسيدلو چې په خپلې قبيلې کښې د ټولو نه زيات ښۀ اخلاقو والا ، د ګاونډيانو نه ځان خبر ساتلو والا، ډير زيات حلم (برداشت) والا، رښتونې ، امانت داره وۀ . د هرقسمه جګهړو ، کنځلو او بدو خبرو نه لرې وۀ . په دې وجه ورته د خپلې قبيلې ټولو خلقو د امين لقب ورکړۀ . (20) او بيا په دغې لقب سره په پوره عرب او بيا په پوره دنيا کښې ياد شولو. حضور ﷺ د امين په لقب د عربو په کوڅۀ کوڅۀ کښې يادېدلو . په دغې وخت کښې دا خبر د حضرت خديجې ؓ کور ته لاړلو .

شام ته دوباره سفر

حضرت خديجۀ ؓ د مکې مکرمې يوه ډيره مالداره پاك دامنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

معزه ښځه وه. د پاك دامني په وجه په طاهره (معنیٰ پاك دامنه) یادیدله. هغې ته چې دَ حضور ﷺ دَ اوصافو پته ولګیدله. نو هغې پاك دامني زنانه حضور ﷺ ته د خپل غلام په ذریعه دا پیغام واستولو چې که چرې تاسو زما تجارتی مال شام ته یوسے نو زۀ به تاسو له د نورو خلقو نه زیاته ګټه (نفع) د تجارتی مال په ګټه کښې درکړم. حضور ﷺ د خدیجې خواهش ته غاړه کیښوده او د هغوی دَ مال تجارت سره په شپاړسم ذی الحجه دمکې مکرمې نه ملك شام ته روان شولو. دغه سفر کښې د حضور ﷺ سره د حضرت خدیجې غلام میسره هم ملګرې وۀ. په لاره کښې د میسره ملاقات د یو یهودی عالم سره وشولو چې نوم ئې نسطورا وۀ. هغۀ میسره ته (د تورات په رڼا کښې) ووئیل چې دا انسان (حضرت محمد ﷺ) به (په راروان وخت کښې) د الله پیغمبر جوړیږی. (21)

د حضرت خدیجې سره نکاح

حضرت خدیجه ډیره هوښیاره ښځه وۀ. هغې د حضور ﷺ د سفر ټول حالات ورقه بن نوفل ته ووئیل. ورقه چې د حضور ﷺ متعلق دغه خبرے واوریدلے نو حضرت خدیجې ته ئې اوفرمائیل: محمد ﷺ د دې امت پیغمبر دے. اوما ته ښۀ پته ده چې یو پیغمبر راتلونکے دے چې د چا مونږ په انتظار یُو. او هغه زمانه رانزدې ده. (22)

حضرت خدیجې چې د ورقه بن نوفل دغه خبرې واوریدلے. او د حضور ﷺ ظاهری او باطنی کمالات وولیدل نو د حضور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ﷺسره ئي د نكاح كولو خواهش پيدا شو. او حضور ﷺ ته ئي د يو قاصد په ذريعه د نكاح پيغام وليږلو . حضور ﷺ د خپل تره ابو طالب په مشوره د حضرت خديجيؓ سره نكاح كولو ته تيار شولو . د نكاح دپاره ابو طالب او د هاشم خاندان خلق او دغه شان دَ مضر خاندان راجمع شول . دغه وخت ابو طالب د نكاح خطبه ووئيله اوشل اوښان مهر مقرر شو (سيرتِ ابن هشام) حافظ ابو بشر دولابی فرمائی مهر دولس نيمي اوقيي مقرر شوي وو . يو اوقيه د څلويښتو درهمو برابر وی . په دي حساب مهر پنځه سوه درهمه مقرر شو . د نكاح په وخت دَ حضور ﷺعمر مبارك پينځويشت كاله وۀ . او د حضرت خديجي بی بیؓ عمر مبارك څلويښت كاله وۀ. (24) (23)

د حضرت خديجيؓ سره ژوند

حضرت خديجي بی بی د حضور ﷺپه نكاح څليريشت كاله پاتي شوي وۀ . دغه زمانه څۀ د نبوت دَ ملاويدلو نه مخكښي ده او څۀ دَ نبوت دَ ملاويدلو نه ورستو وۀ . حضور ﷺ له د حضرت خديجيؓ نه اللّٰه تعالیٰ دوه ځامن (قاسم او عبداللّٰه چي په طاهر او طيب سره هم ياديدلو) او څلور لورياني(حضرت زينبؓ ، حضرت رقيهؓ ، حضرت ام كلثومؓ ، حضرت فاطمهؓ) وركړي وے.(د حضور ﷺدريم ځوئے چي نوم ئي ابراهيم وه . د هغوي پيدائښت د حضرت ماريه قبطيه نه شوي وه.) د حضور ﷺټول نارينه اولاد بلو غت ته دَ رسيدلو نه مخكښي وفات شوے وو. د حضور ﷺپه لوريانو كښي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تولو نه مشره لور حضرت زینبؓ وه . حضرت زینبؓ پسې د حضرت قاسمؓ پیدائش شوے وو بیا وریسې ام کلثوم ، فاطمه ، رقیه او په آخرکښې د حضرت عبداللّٰه ولادت شوے دے . د حضرت عبداللّٰه ولادت حضور ﷺ ته د نبوت ملاویدو نه پس شوې دے . په دې وجه عبداللّٰه ته طیب او طاهر هم وئیلے شی . د حضور ﷺ له طرفه د حضرت خدیجېؓ تولو لوریانو او ځامنو ته د صفیه وینځے سلمیٰ پی ورکړی وو.

(25)

د بناتِ مصطفیٰ ﷺ دژوند حالات

حضرت زینب بنت رسول اللّٰه ﷺ

دا د حضور ﷺ مشره لور ده . (26) د حضرت زینبؓ نکاح د خپلې ترور ځوئ حضرت ابوالعاصؓ (نوم ئې لقیط) سره شوې وه . هاله د حضرت ابوالعاصؓ مور وه . او د حضرت خدیجېؓ خور وه . د هجرت په ووم کال ابوالعاصؓ اسلام قبول کړے وه .(27) د حضرت زینبؓ د حضرت ابوالعاص نه یوه لور (نوم ئې امامه) او یو ځوے (نوم ئې علی) وه . د علی بن ابوالعاصؓ انتقال په ماشوم والی کښې شوې وه . امامهؓ بنت ابوالعاصؓ لره اللّٰه تعالیٰ ژوند ورکړے وه . اولنې نکاح ئې د حضرت علیؓ سره شوې وه بیا د هغوی نه پس د حضرت علیؓ د وصیت مطابق د حضرت مغیرهؓ په نکاح کښې راغله . (28) د حضرت زینبؓ بنت حضرت محمد رسول اللّٰه ﷺ انتقال د هجرت په اتهم کال شوے وۀ . حضور ﷺ ورله خپلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کپړو کښې کفن ورکړو او بیا په خپلو مبارکو لاسونو ئې زمکې ته اوسپارله.) (29)

حضرت رقیه بنت رسول الله ﷺ

حضرت رقیهؓ د حضرت زینبؓ نه درې کاله پس پیدا شوې وه اولنې نکاح ئې عتبه د ابولهب ځوئې سره شوې وه . رخصتی لا نۀ وه شوې . کوم وخت چې حضور ﷺ د خپل نبوت اعلان وکړۀ . او ابوالهب دغه اعلان بد وګڼه او د حضور ﷺ په شان کښې ئې بې ادبی وکړله . نو په جواب کښې الله تعالی سورت﴿ تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ الاية ....﴾ نازل کړه . په دغې موقع ابولهب خپل ځوئې ته مخامخ قسم وخوړلو چې تا سره ناسته پاسته خوراك سکاك تر هغه وخته پورې په ما حرام دے ترڅو چې تا د محمد ﷺ لور لره طلاق نه وی ورکړے .عتبه د پلار خبره اومنله او حضرت رقیهؓ ته ئې طلاق ورکړه.(30) بیا د دغې واقعې نه پس د حضرت رقیهؓ نکاح د حضرت عثمانؓ سره اوشوه . حضرت رقیهؓ لره الله تعالیٰ د حضرت عثمانؓ نه یو ځوئے (عبدالله) ورکړے وۀ . هرکله چې عبدالله بن عثمانؓ شپږ کاله ته ورسیدلو . نو یو چرګ ورله سترګه زخمي کړه . هم د هغې د لاسه د هجرت په څلورم کال په مدینه منوره کښې وفات شو. (31) د حضرت عبدالله د مور حضرت رقیه بنتِ رسول الله ﷺ د وفات واقعه د غزوه بدر په ورځ پیښه شوې وۀ . کوم وخت چې د بدر د فتح زیرے مدینې منورې ته راغے هغه وخت حضرت عثمانؓ د حضرت رقیهؓ د تدفین نه فارغه شولو. د غزوه بدر په موقع

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت رقيهؓ بيماره وه . د حضور ﷺ په حکم حضرت عثمانؓ د حضرت رقيهؓ د خيال ساتلو د پاره مدينه منوره کښي پاتے شوے وه . په دغه وجې د غزوه بدر په مالِ غنيمت کښي د حضرت عثمانؓ برخه هم وه .(32)

حضرت ام کلثوم بنت رسول اللّٰه ﷺ

د حضرت ام کلثومؓ اولني نکاح د ابولهب د ځوئے سره شوي وه . رخصتي لا نه وه شوي . د حضرت رقيهؓ په شان د ابولهب ځوی عتيبه حضرت ام کلثومؓ ته طلاق ورکړه . بيا د هجرت په دريم کال د حضرت عثمانؓ په نکاح کښي راغله . (33) حضرت ام کلثومؓ شپږ کاله دحضرت عثمانؓ په نکاح کښي وه .بيا د هجرت په نهم کال په شعبان کښي وفات شوه . اسماء بنت عميس او صفيه بنت عبدالمطلب ورله غسل ورکړه . بيا حضور ﷺ ورله جنازه وکړه. او قبر ته حضرت عليؓ ، فضل بن عباسؓ او اسامه بن زيدؓ کوزه کړه . (34)

حضرت فاطمة بنت رسول اللّٰه ﷺ

د حضرت فاطمةؓ ولادت حضور ﷺ ته د نبوت ملاويدو نه پنځه کاله مخکښي شوي دے . (35) حضرت فاطمةؓ د حضرت عائشيؓ نه پنځه کاله مشره وه . (36) ددوی نکاح د حضرت عليؓ سره دهجرت په دويم کال د رجب يا درمضان يا د ذيقعده په مياشت کښي شوي وه . په مهر کښي حضرت فاطميؓ ته څلور سوه مثقاله سپين زر ملاو شوی وو .(37) د نکاح نه پس رخصتي ئي د ماسخوتن د مونځ نه مخکښي

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي وهٔ . (38) د حضرت فاطمي رض نه د حضرت علي رض شپږ بچي وو. دري ځامن حضرت حسن رض ، حضرت حسين رض ، حضرت محسن رض او دري لورياني حضرت رقيه رض ، حضرت ام کلثوم رض او حضرت زينب رض . (39) د حضور ﷺ د وفات نه شپږ مياشتي وروستو د دوی انتقال شوي دے . (40)

د ازواج مطهرات رض دژوند حالات

حضور ﷺ دَ حضرت خديجة رض په ژوندون د بل چا سره نکاح نه وه کړے. د هجرت نه دري کاله وړاندي چي کله حضرت خديجة رض وفات شوه . او دَ رسول الله ﷺ عمر مبارك يو کم پنځوس کاله شولو . نو ډيرو زنانو دَ حضور ﷺ سره دَ نکاح کولو خواهش ظاهر کړلو . دغه زنانو کښي حضرت سوده بنت زمعه ، حضرت عائشه ، حضرت حفصه ، حضرت ام سلمه ، حضرت زينب بنت خديمه ، حضرت زينب بنت جحش ، حضرت جويريه ، حضرت اَم حبيبه ، حضرت صفيه او د حضرت ميمونه شاملي دي .

حضرت سوده رضي الله عنها

حضور ﷺ د حضرت سوده رض سره نکاح د حضرت خديجي رض د وفات نه يو څو ورځے پس کړے وهٔ . دا هم د حضرت خديجي رض په شان ډيره معززه قدرمنده اعلىٰ نسب والا وهٔ . د حضرت سوده رض نسب په لوی بن غالب سره د حضور ﷺ د نسب سره ملاويږي . د والدي نوم ئي شموس بنت قيس دے .اولني نکاح ئي د خپل تره زوئي سکران بن عمرو رض سره شوي وهٔ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت سودهٔ او حضرت سکران دواړو حبشي ته هجرت کړې وو . د حبشي نه واپسي کښي په لاره د حضرت سکرانؓ انتقال اوشو . د حضرت سکران بن عمروؓ د انتقال نه پس د حضور ﷺ پـه نکاح کښي راغلـه . دمؤرخينو پـه دي خبره کښي اختلاف دے چي حضور ﷺ د حضرت عائشهٔ او د حضرت سودهٔ دواړو کښي د چاسره اول نکاح کړے دهٔ . زيات علماء د دي قائل دی . چي حضرت سودهٔ نکاح اول شوي وۀ بيا د هغي نه څۀ لږه موده پس د حضرت عائشهٔ سره د حضور ﷺ نکاح شوي ده . (41) (42)

حضرت عائشه رضی اللّٰه عنها

د دوی دَ والد محترم نوم ابوبکرصديقؓ دے چي دَ حضور ﷺ په تکليف کښي ئي ملګرتيا کړے ده . د موربی بی نوم ئي زينب دے . حضرت عائشيؓ د حضرت عبداللّٰه بن زبيرؓ په نوم خپل کنيت امّ عبداللّٰه ايښے وۀ . د حضرت سودهٔ نه پس حضور ﷺ د حضرت عائشيؓ سره نکاح کړے وۀ . دغه وخت د حضرت عائشيؓ عمر شپږ کاله وۀ . (43) . بيا دَ هجرت په کال چي دغه وخت د دوی عمر نهه (9) کاله وۀ . د حضور ﷺ کورته ئي (رخصتي وشوه) تشريف يوړلو . په کوم کال چي حضور ﷺ د دي دنيا نه پرده وکړله . په هغه کال د دوی عمر اتلس(18) کاله وۀ. حضرت عائشهٔ نهه کاله د حضور ﷺ په زوجيت کښي پاتي شوي ده . د حضور ﷺ دَ صحبت او ملګرتيا په دوی ډير زيات اثر پريښي وۀ . د هغي اثر دا نتيجه وه چي لويو لويو اصحابوؓ د دوی نه احاديث

(c) ketabton.com: The Digital Library

نقل کړی دی.(44)(45)

حضرت حفصه رضی الله عنها

د دوی د والـد مـحتـرم نـوم حضرت عمرؓ دے چي د چا ذَ ایمان راوړلـو ذَ پـاره رسـول الـلّـه ﷺ خـصـوصـی دعـا غـوښتي وه. د حـضـرت حفصهؓ اولني نکاح د انیس بن حذافه سره شوي وه . انیـس بـن حـذافه ته په جنګ احد کښي شهادت ملاؤ شوے وو.(46) د دوی د شهادت نـه پـس د حـضـرت عمرؓ حضرت سیدنا صدیق اکبرؓ سره د حضرت حفصهؓ نکاح کول اوغښتـل . حضرت ابوبکرؓ ورله هیڅ جواب ورنکړۀ . نو بیا ئي حضرت عثـمانؓ سره د حضرت حفصهؓ د نکاح په باره کښي خبره وکړه . هـغـوی ورتـه ووئیـل چي سوچ به اوکړم بیا به تاته ووایم . څه وخت پس بیا حضرت عمرؓ د حضرت عثمانؓ سره خبره وکړۀ . نـو حـضـرت عـثـمانؓ ورته ووئیـل چي زۀ داساعت واده کول نۀ غـوارم . حـضـرت عـمرؓ لـره غصه ورغله او حضور ﷺ ته ئي د دوی شـکـایـت وکـړه . حـضـور ﷺ ورتـه پـه جـواب کښـي اوفـرمـائیـل د حـفـصهؓ واده به د حضرت عثمانؓ نه غوره انسان سـره کیـږی او دعـثـمانؓ واده بـه د حـفـصـهؓ نـه غوره زنانه سره کیږی . بیا هم هغه شان وشو څنګ چي حضور ﷺ فرمائیلی وو د حـضـرت حفصهؓ سره حضور ﷺ په خپله نکاح وکړه او د حـضـور ﷺ خپله لور حضرت امّ کلثومؓ حضرت عثمانؓ ته په نکاح کړه .(47)کـوم ساعت چي د حضور ﷺ سره د حضرت حـفـصـهؓ نکاح شوي وه هغه وخت د حضرت حفصهؓ عمر شل کـالـه وۀ . او د حـضـور ﷺ عمر مبارك پنځه پنځوس کاله وۀ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نکاح دا واقعه د هجرت په دریم کال پیښه شوې وه.(48)

حضرت زینب بن خزیمه هلاله رضی الله عنها

دا امّ المساکین په لقب سره یادیدنکې دا هغه قدرمنده او عزمنده زنانه ده چې د دوی سره اولنې نکاح د طفیل بن حارث شوې وه . بیا دَ هغوی د طلاق نه وروستو حضرت عبیدهؓ په نکاح واغستله . د حضرت عبیدهؓ د شهادت نه وروستو بیا حضور ﷺ په نکاح کښې راغله. دحضرت عبیدهؓ دَ شهادت واقعه په غزوه بدر کښې پیښه شوې وه او د حضرت زینب نکاح د حضور ﷺ سره دَ غزوه احد نه یوه میاشت مخکښې شوې وه. د بعضې علماء قول دا دے چې د دوی اولنې نکاح د عبدالله بن جحش سره شوې وه . هغه عبدالله بن جحش چې په غزوه احد کښې شهید شوے وۀ . د هغوی د شهادت نه وروستو حضور ﷺ د حضرت زینبؓ سره نکاح وکړۀ. د حضرت زینبؓ انتقال د دیرشو کالو په عمر کښې شوے دے او حضور ﷺ ئې پخپله د جنازې مونځ ادا کړے دے .
(50)(49)

حضرت ام حبیبه رضی الله عنها

دا ام حبیبهؓ اصل نوم رمله وه . ورته د لور دنوم په وجه امّ حبیبه وئیلے شي .دَ پلار نوم ئې ابوسفیان (صخر) دے . د عبیدالله بن جحش په نکاح کښې وه . او د هغۀ نه ئې یوه لور وه . بښځه خاوند دواړه مسلمانان شول او دواړو حبشې ته هجرت وکړلو . عبید الله بن جحش په حبشه کښې نصرانیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختيـار كړۀ . دغه وخت حضرت ام حبيبةؓ په خپل ايمان باندي كـلـكـه ولاړه وه . حـضـور ﷺ ورته دنجاشي بادشاه په ذريعه يو خط ولـيـكـلـو او پـه هـغـي كـښـي ئي ورته ورسره دَ نكاح كولو اراده ظاهره كړه .د ام حبيبةؓ سره د حضور ﷺ په نكاح كښي نجاشي بادشاه دَ حضور ﷺ له طرفه په مهر كښي ام حبيبةؓ ته څلور سوه درهـمـه وركـړل. د نـكـاح دا واقـعـه د هجـرت پـه شپږم كال راپيښه شوے وه.

حضرت ام سلمه رضى اللّٰه عنها

د امّ سـلـمـه نـوم هـنـد دے . اول دَ ابو سلمه په نكاح كښي وه . د دوی نـه ئـي شپږ بچي(عمر ، سلمه ، زينب ، دره ، محمد بن سـلـمـه، ام كـلـثـوم بنت ابى سلمه) وو . بعضي مورخينو ئي صـرف د څـلـورو بـچـو ذكر كړے دے . ابو سلمةؓ (عبداللّٰه بن عبـد الـلّٰـه بـن عـبـد الاسـد مـخـزومی د ام سلمةؓ د ترۀ زوئي) په غـزوه بـدر كـښـي شـريـك شـوے وۀ . بيـا پـه غزوه احد كښي زخـمـي شـولـو او لـه دغـي زخـم لـه وجي وفـات شو . (51) د ابـو سـلـمه د شهادت نه پس بيا په 4 هجرى يا 3 هجري كښي دَ حضور ﷺ پـه نكاح كښي راغله . مشهوره ده چي په ازواج مـهـطـرات كـښـي دَ ټـولو نه وروستو دَ حضرت ام سلمةؓ انتقال شوي دے .(52)(53)

حضرت زينب بنت جحش رضى اللّٰه عنها

د حـضـور ﷺ د ترور (اميمه بنت عبدالمطلب) لور وه . د دوی نـوم بـره وو . يـوه ورځ حـضـور ﷺ ترينه د نوم تپوس وكړه . نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي خپل نوم بره اوښودلو . حضور ﷺ ورته په جواب کښي ارشاد اوفرمائيل ستا نوم بره نه دے زينب دے د هغه وخت دوی ته زينبؓ وئيل شورو شو.(54) د دوی اولني نکاح د حضور ﷺ په حکم باندي د حضرت زيد بن حارثؓ سره شوي وه .تقريباً يو کال پوري دغه عقد برقرار وۀ . د حضرت زينبؓ او دَ حضرت زيدؓ په طبيعيت کښي دَ عدم مطابقت په وجه د حضور ﷺ دَ صلاح او مشوري نه حضرت زينبؓ له حضرت زيدؓ طلاق ورکړلو. بيا حضور ﷺ حضرت زينبؓ سره نکاح وکړله .دغه وخت د حضرت زينبؓ عمر د يوقول مطابق پنځويشت کاله او دبل قول مطابق پنځه دريش کاله وه . څلور سوه درهمه مهر مقرر کړے شوے وو. حضور ﷺ په دغه موقع صحابهؓ له دروتي انتظام کړے وو. د حضرت زينبؓ د نکاح دا واقعه د هجرت په څلورم کاله باندي پيښه شوے وه . د حضور ﷺ حضرت زينبؓ سره د نکاح کولو يوه وجه دَ حضرت زينبؓ له تسلي او ډا ډګيرنه ورکول وو بل طرف د يوباطل رسم ختمول وه . په عربو کښي دا دستور وو چي چا به يو تن ته ځوئے ووئيلو نو دهغه د زنانه سره به ئي پس له طلاق نه هم نکاح نه شوه کولے . او د هغه انسان سره به ئي د سکه ځوی په شان تعلق ساتلو . (د زيات تفصيل د پاره فتح الباري ، تفسير احزاب مطالعه وکړئ.(55)

حضرت صفيه بنت حيي رضی اللّٰه عنها

د پلار نوم ئي حي بن اخطب او د مور نوم ئي ضره وۀ.(56) د استيعاب مؤلف ئي د والدي نوم بره بن سموال ذکر کړے

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے . (57) پلار ئـي د بـنـو بـضـيـر قبيلې مشـر وۀ .د دوی دَ نسب آغاز او ابتداء دَ حضرت هارون عليه السلام نه شوي ده . رومبي نكاح ئې د اسلام بن مشكم قرظي سره شوي وه . بيا د طلاق نه پس ئې د كنانه ابن ابى الحقيق سره اوتړله .كنانه ابن ابى الحقيق په غزوه خيبر مسلمانانو قتل كړه . په دغي غزوه كښي مسلمانانو ته ډير مالِ غنيمت په لاس ورغلو . په دغي مالِ غـنـيـمـت كښي حضرت صفيه هم وه . حضرت صفيهؓ د حضرت دحيه كلبيؓ پـه حصه كښي راغله . حضورﷺ ته يو صحابى ووئيل چې دا خو د بنو قريظه او د بنونضير د سردار لور ده . دا خو ستا سو لائقه ده . چې ستاسو سره وی . حضور ﷺ حضـرت دحـيـه كـلـبـيؓ راوغـښـتـلـو او د حضرت صفيةؓ په بـدل كـښـي ئـې ورلـه بـلـه يـوه ويـنـځـه وركړه . بيا ئې د حضرت صفيةؓ سره نكاح اوكړۀ .(58)

حضرت جويريه بنت حارث رضى الله عنها

د پلار نـوم ئي حارث بـن ضـرار دے چې پـه بنى المصطلق كښي دَ خزاعـی قبيـلـې مشـر وۀ . د حـضـرت جويريـةؓ اولني نـكـاح د خپـل تـرۀ ځـوی مسـافـع بن صفوان سره شوے وۀ . مسافع بن صفوان پـه غزوه مريسيع (بنو مصطلق) كښي مسلمانانو ووژلو . حضرت جويره په جنگ كښي قيدى جوړه شوه . بيـا دَ حـضـور ﷺ په نكاح كښي داخله شوه . د حضور ﷺ سره د نـكـاح په وجه د حضرت جويريه ټوله قبيله د قيد نه خلاصه شوه . او د صحابهٔؓ له طرفه د دغي قبيلې هر قيدى ته آزادي مـلاؤ شوله .(59) حـضـور ﷺ سـره د نكاح په وخت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت جویریه عمر شل کاله وۀ . د دوی د قید نه د آزادي قیمت (چي څلور سوه درهمه وو) مهر وو . د دوی نوم برّه وۀ . حضور ﷺ ورله جویریه نوم ایښے وۀ .(60)(61)

حضرت میمونه بنت حارث رضی اللّٰه عنها

حضرت میمونه بنت حارث ثقفیؓ د رسول اللّٰه ﷺ د بعثت نه پنځویشت کاله مخکښي پیدا شوي وه . نوم ئي برّه وۀ . بیا وروستو میمونه شولو . ړومبي نکاح ئي مسعود بن عمر سره شوي وه .د هغهٔ دَ طلاق نه وروستو د ابورهم په نکاح کښي راغلـه ، بیا د هغه دَ وفات نه وروستو دَ حضور ﷺ په نکاح کښي داخله شوه. د دوی نه وروستو حضور ﷺ د بل چاسره نکاح نۀ ده کړے. دا دَ حضور ﷺ اخیري زوجه محترمه ده .) د دوی نه علاوه د حضور ﷺ سره دَ نورو زنانو هم دنکاح ذکر د تاریخ په کتابونو کښي شته . په هغي زنانو کښي بعضي زنانه داسي وے چي حضور ﷺ ورته د نکاح نه پس د رخصتی نه مخکښي طلاق ورکړے وو. او بعضی د هغوی نه داسي وے . چي ورسره د نکاح وعده شوي وه . د دوی سره حضور ﷺ وخت نۀ وو تیر کړے په دي وجه دلته د هغه زنانو ذکر نۀ دے راغلے .)(62)(63)

د حضور ﷺ ترونه او ترورياني

د عبدالمطلب لس ځامن وو. حارث ، زبیر ، حجل ، ضرار ، مقوم ، ابولهب ، عباس ، حمزه ، ابوطالب ، عبداللّٰه . په دوی کښي عبداللّٰه دَ حضور ﷺ والد محترم دے . دغه نورتول د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ ترونه دي . حضرت عباسؓ دَ تَولونه كشر وه.
دحضور ﷺ شپږ تروريانې دي . اميمه، ام حكيم، بره ، عاتكه
صفيه ، اروئ .(64)

تعمير د كبعې شريفې

حضور ﷺ چې كله پنځه ديرش كاله ته وورسيدلو . د عرب
قريشو اراده وكړله چې بيت اللّٰه دوباره په ښهٔ شان سره
جوړكړي. د بيت اللّٰه په دغه تعمير كښې حصه اغستل
هريو سعادت ګڼل . ځكه هريو په دغه تعمير كښې پوره پوره
برخه واغستله . بيا چې كله دَ حجر اسود په خپل ځائے
باندې د كيښودلو وخت راغې نود هريو مشرد ا تمنا وه چې دا
سعادت هغه ته ملاؤ شي . خو د هريو دا تمنا نه شوه پوره
كيدے . د ښهٔ سوچ نه وروستو ټول مشران په دې خبره متفق
شو . چې هرڅوك اول د دغې مسجد حرم دروازې رادننه شو
د هغه په مرضي باندې به عمل كوؤ . هغه به زمونږ په دې
معامله كښې قاضي او منصف وي . او د هغه فيصله به ټولو
ته منظوره او قبوله وي .د مولیٰ كريم له طرف نه فيصله شوې
وه . دغه وخت په دغه دروازه حضور ﷺ رابنكاره شو. خلقو
چې حضور ﷺ وليدلو . نو ډير خوشحاله شو او ټولو چغې
كړې . دا خو ډير صادقه (رېښتونے) او امين(امانت داره) دے
. دوى چې څهٔ فيصله وكړهٔ مونږه ټولو ته منظوره ده .
. حضور ﷺ دوی لره نزدې ورغے . او يوه داسې فيصله ئې
وكړهٔ چې ټولو ته د زړهٔ سكون او اطمينان نصيب شو. حضور
ﷺ ورته اُوفرمائيل ماله يو څادررا وړے . حضور ﷺ لره

(c) ketabton.com: The Digital Library

څادر راوړلے شو . هغه څادر حضور ﷺ په زمکه بنور کړۀ . دغه وخت حضور ﷺ حجراسود په خپلو لاسو د څادر مینځ کښې کیښودلو . بیا ئې د هربو قبیلې مشر ته اوفرمائیل چې د دې څادر طرفونه وونیسی . د هریوې قبیلې مشر د هغې څادر طرفونه اونیول . بیا ټولو په شریکه د څادر په ذریعه حجراسود خپل مقام ته یوړلو . له دې نه پس حضور ﷺ پخپله په خپلو لاسو مبارکو حجراسود راوچت کړلو او په خپل مقام ئې کیښودلو . د حضور ﷺ په دغې بنکلې فیصلې سره عرب د یوې لوئې جهګړې نه بچ شو. (65)(66)(67)

د وحی ابتداء

هرکله چې د حضور ﷺ عمر مبارك څلویښت کاله شولو او اللّٰه تعالیٰ ورته د نبوت تاج پسر کول اُوغښتل نو په غارِ حرا کښې ورته د جبرائیل امین په ذریعه د وحی ابتدا وشوله. دغه واقعه د وحی حضور ﷺ په اول ځل حضرت خدیجې بی بیؓ ته بیان کړۀ . حضرت خدیجیؓ حضور ﷺ له تسلی ورکړۀ . بیا ئې دَ خپل ترۀ ځوئې ورقه بن نوفل خواته بوتللو . ورقه ورته ووئیل چې دا د مولیٰ هغه فرښته ده . کومه چې به حضرت موسیٰؑ له راتله . بیا ئې ورته اوفرمائیل چې ارمان د دې خبرې کوم چې زۀ هغه وخت بنۀ طاقتور او روغ و ے . کله چې به ستا قوم قبیله تالره دَ خپل کور کلی نه اووباسی . حضور ﷺ ترینه په تعجب سره تپوس وکړۀ چې داسې کیدې شی؟ ورقه ورته ووئیل چې د کومې خبرې سره تاسو راتلۀ کړې دی د دې خبرې په وجه وړاندې پیغمبرانو سره هم دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار شوي دے . د دې واقعې نه يو څو ورځې وروستو ورقه وفات شولو .(68)

د اسلام تبليغ

د اولني وحی نه پس حضور ﷺ لره د جبرئيل امين په ذريعه بيا دا وحی راغله.

يٰاَيها المدثر ★ قم فانذر ★وربك فكبر ★

وثيابك فطهر★والرجز فاهجر★ (مدثر)

د دې اياتونو په نزول سره حضور ﷺ ته د تبليغ کولو او د اسلامی تعليماتو رسولو حکم وشو . په حضور ﷺ باندې اولني ايمان راوړونکے ام المؤمنين حضرت خديجهؓ وه. بيا د هغې نه وروستو حضرت ابوبکرصديقؓ ، حضرت علیؓ او دَ حضور ﷺ خاص خادم حضرت زيد بن حارثهؓ اسلام قبول کړه. بيا په پټه باندې حضور ﷺ به دَ حضرت ابوبکر صديقؓ سره خلق اسلام ته رابلل. د دغې تبليغ له برکته ډير خلق مسلمانان شول . په دغه مسلمانانو کښې حضرت عثمان بن عفانؓ ، حضرت زبيرؓ ، حضرت عبدالرحمٰن بن عوفؓ ، حضرت سعدبن ابی وقاصؓ او حضرت طلحهؓ په خصوصی توګه شامل دی. په مزه مزه د اسلام اثار ، انوار او برکات د مکې مکرمې نه بهر هم خوارهٔ شول .(69)

په ښکارهٔ تبليغ

درې کاله څو په پټه پټه دَ اسلام تبليغ کيدلو . خلق به پټه مسلمانيدل او په پټه به ئې په اسلامې احکاماتو عمل کولو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو به په پټه عبادت کولو . د دغې درې کالو نه وروستو بیا الله تعالیٰ د اعلانیه تبلیغ کولو حکم راوولېږلو. حضور ﷺ ته امر ووشو چې اوس خلق اعلانیه دینِ اسلام ته راوبلے. نبی کریم ﷺ د دغې حکم پوره کولو په وجه د صفا غونډۍ ته تشریف یوړلو او د قریشو دَ هرې یوې قبیلې نوم ئې اعلانیه په زوره زوره واغستلو او ورته ئې په دغه غونډۍ دَ راجمع کیدلو آواز وکړه . قریشو چې د حضور ﷺ آواز واؤریدلو نو په منډه منډه دغې غنډۍ ته راجمع شول. کله چې دَ قریشو ټولې قبیلې راجمع شوې نو حضور ﷺ ترینه په یو سوالیه انداز تپوس وکړۀ کۀ چرته زۀ تاسو ته ووایم چې د دښمن لښکر په تاسو باندې راتلونکے دے او زرده چې تاسو باندې حمله وکړئ . نو تاسو به زما خبره اومنی ؟ ټولو په شریکه په یو آواز سره ووئیل چې یقیناً مونږه به ستا د خبرې نه انکار ونکړو (ځکه چې تاسو زمونږ سره پاتې شوې ئې او تاسو په یو موقع هم دروغ نه دی وئیلی . حضور ﷺ چې قریشو دا خبره واوریدله نو قریشو ته مخاطب شولو اوټولو ته ئې په جمع اوفرمائیل : کۀ چرته تاسو خپل غلط او باطل عقائد پرې نۀ ښودل نو په تاسو باندې د اللّٰه تعالیٰ عذاب راشی . دا چې څۀ (مراد دین اسلام او د دین احکام) ماتاسوله راوړی دی دنیا کښې یو انسان هم د خپل قوم قبیلې د پاره داسې اعلیٰ او قیمتی ډالۍ نۀ ده راوړے. ماتاسو لره د دنیا او د آخر کامیابی راوړے ده . او ماته خپل ربّ امر کړے دے چې زۀ تاسو هغه یو ذات ته راوبلم . قریشو چې حضور ﷺ دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وینا واوریدله نو خفه شول او خپلو خپلو کورونو ته واپس شو .ابولهب چي په دغي ټولګی کښي شامل وو . او د حضور ﷺ تره هم وو . هغه چي دا خبره واوریدله نو په غصه شو . او حضور ﷺ طرف ته ئي د یو کاڼي د وویشتلو اراده وکړه . د ابولهب دغه فعل په مسلمانانو ډیربد ولګیدهٔ . د ابولهب د دغي فعل په جواب کښي الله تعالیٰ سورتِ ابی لهب نازل کړه . (70)

د اهل عرب مخالفت او دښمني

هرکله چي اهل عرب ته پته ولګیده . چي د مکي مکرمي په زمکه یو بشر (یعنی حضرت محمد رسول الله ﷺ) د نبوت دعویٰ کړے ده او د هغوی د بتانو مخالفت کوی . او د هغوی رسم ورواج ته بد وائی . نو د اسلام د نور د ختمولو د پاره ئي مختلف قسمه تدبیرونه شورو کړه .دا لاندیني واقعه دهغوی (یعنی د کافرانو او مشرکانو) د کوششینو یوه کړي ده .

د عربو یو ټولګي د جرګي په شکل ابو طالب (چي د حضور ﷺ تره وه) له راغے . هغي ټولګي ابو طالب ته ووئیل چي تهٔ خپل ورارهٔ پوهه که . چي دا قسمه خبري نهٔ کوی . خو که هغه د دغي قسمه خبرو نه نهٔ منع کیږی نو بیا ئي تهٔ مرسته مهٔ کوه . خو کهٔ چرته هغه هم هغه شان خبرے کوی او تهٔ ئي مرسته هم نهٔ پریږدے . نو بیا به مونږ ټول عرب ستا سو مقابلي ته اودریږو . او دا مقابله به تر هغه وخته پوري جاری ساتو . ترخو چي یو ټولګي ختم شوي نهٔ وی . ابو طالب چي دمشرکانو د ټولګی دغه خبره واوریدهٔ نوورسره د حضور ﷺ نور زیات فکر پیدا شو . په دي وجي د حضور ﷺ سره ئي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي باره کښي خبره وکړه .نو حضورﷺ ورته په جواب کښي اوفرمائيل چي اے زما خوږه تره! په ربّ مي دي قسم وي کهٔ چرته دوی زما په يو لاس کښي نمر او په بل لاس کښي سپوږمی کيږدي او دوی اُوغواړي چي زهٔ دغه د ربّ کلمه مخلوق ته رسوول پريږدم نو زهٔ به هر ګز دغي خبري ته تيار نشم ترهغه وخته پوري به زما کوشش جاري وی چي د ربّ ريښتوني دين غالب شی يا زما وجود د دغي کار نه قربان شی. ابوطالب چي د حضورﷺ دخپل کار سره مينه وليدله نو په جواب کښي ئي ورته ووئيل اے وراره! تهٔ د خپل دين کار جاری ساته ، زهٔ به تا سره په هر ځائے کښي ملګرتيا کووم.(71)

د کافرانو کوششونه

هر کله چي قريش په دي خبره پوهه شو چي بنی هاشم او بنی عبدالمطلب د حضورﷺ مرسته نهٔ پريږدی . او ورځ په ورځ اسلام ترقی کوی . د اسلام نور د دنيا په طرفونو کښي ډير په تيزي سره خوريږی . د حضورﷺ خبري خلق ځان ته لکه د مقناطيس په شان راکاږی . نو د اسلام دنور د ختمولو د پاره ئي سوچونه شوروکړه . د حضورﷺ پيغام په حقيقت کښي اسلام پيغام وو. په زړونو ډير زر اثر غورځوی . قريشو د مکي مکرمي په مختلفو لارو او کوڅو کښي د دي مقصد د پاره خلق کينول چي د باهر نه مکي مکرمي ته راتلونکی مسافر ميلمانهٔ د حضورﷺ خواله لاړ نشی. يو طرف ته قريشو دا تدبير اختيار کړهٔ . نو بل طرف د خلقو د حضورﷺ سره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملاقات شوق نور هم زيات شو . د حج په موقع به حضور ﷺ د بهرنه راتلونكو كسانو ته د اسلام دعوت وركولو . په دغي طريقه د اسلام نور خوريدل شورو شو. او د اسلام نور مختلفو كلو، قبيلو ته لاړو .

د مكې د كافرانو د مسلمانانو سره سلوك

د حضور ﷺ په كوشش او بركت سره د مكې مكرمې فضا هم د اسلام په نور سره مزه مزه ډكيدل شورو شو. خلقو ته چې د اسلام د حقانيت پته ولگيده . نو ډيرو خلقو اسلام قبول كړه . په دغه مسلمانانو كښې زيات تعداد د غريبانو او غلامانو وو. قريشو د اسلام په وجه په هغه مسلمانانو باندې ظلمونه شورو كړه . د اسلام په ترقى سره سره د كافرانو ظلمونه به هم زياتيدل . د كافرانو دا خيال وو چې كيدے شى دغه ظلمونه مسلمانان د اسلام نه منع كړي او د محمد رسول اللّٰه ﷺ د رسالت انكار وكړي . د مكې مسلمانانو د كافرانو د ظلمونو ښۀ په نره مقابله وكړه . ورځے شپے تيريدے او د كافرانو ظلمونه زياتيدل . آخر كافرانو دا خبره محسوسه كړه چې د اسلام د رڼا ختمولو د پاره زور او طاقت نه علاوه بل څۀ تدبير پكار دے . په دغې سلسله كښې يوه جرگه د عتبه بن ربيعه په مشرې كښې د حضور ﷺ خواله راغله . دوى حضور ﷺ ته درې خبرې كينښودے . كه تاسو دمكې مكرمې مشرى غواړى نو مونږ به درله د مكې مكرمې مشرى دركړو . ياكۀ تاسو په يوه درنه (مالداره عزت داره) كورنې كښې وادۀ كول غواړے نو مونږ دغې ته هم تيار يو . يا كه تاسو ډير مال او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولت غواړے نو مونږ به درله ډير مال او دولت را جمع کړو . خو کوم کار چي تاسو کوے هغه پريږدے .حضور ﷺ ورته په جواب کښي د قرآن کريم يو څو اياتونه ا ولوستل . عتبه بن ربيعه چي د قرآن کريم دغه اياتونه واوريدل نو زړۀ ئي په دربيدو شو. بيا خپلو ملګرو قريشو له راغے او ورته ئي ووئيل محمد ﷺ چي څۀ لولي هغه نۀ شاعري ده او نه جادو دے .زما که مني نو زما خو دا رائے ده چي محمد ﷺ تاسو په خپل حال پريږدے .که چرې هغه برے اومندلو او په ټول عرب باندي ئي غلبه راغله . نو د محمد ﷺ برے او عزت زمونږ برے او عزت دے .او که محمد ﷺ غلبه اونه موندله نو د عربو نور خلق به ئي وجود ختم کړي . قريشو د عتبه خبره اُونۀ منله او په خپل ضد باندي برقرار پاتے شول. (72)

د حضور ﷺ د تبليغ کولو انداز

حضور ﷺ به د اسلام تبليغ د پاره يو يو کس له تللو او يو يو به ئي جدا جدا پوهولو . چا چي به خبره اومنله نو د هغه سره به ئي د خپلي ميني اظهار کولو . او چا چي به د حضور ﷺ خبره اونه منله نو چپ به ترينه پاتي شولو .

د حضور ﷺ يوه معجزه

د اسلام اولني ورځے شپے وے مسلمانان د کافرانو د لاسه په مختلف قسمه تکليفونو کښي ګرفتار وو. کافرانو به نوي نوي طريقي مسلمانانو ته د تکليف رسولو د پاره پيدا کولے .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مشـرکـانـو نـه یـه د مسلمانانو سره سره یه حضور ﷺ ته هم تـکـلیـفونـه رسیدل . د دغي تـکـلیـفـونو د واقعـاتو نـه یوه دا لاندیني واقعه هم ده .

یوه ورځ حضور ﷺ دکعبي سره خوا تـه مونځ تـه ولاړ وو . هـرکـلـه چي د قیام نـه پـس حضور ﷺ سجدي له لاړو . نو ابوجهل د یو لـوئي کـانړي په ذریعه حضور ﷺ ته د تکلیف رسولو اراده وکړله خو چي کله حضور ﷺ ته نزدي شو نو یره پري راغـلـه او کانړي ئي د لاسو نه پرېوتلو . رنگ ئي د ویري د لاسه زیـړ اوتـختیدلو .بیا په منډه منډه خپلو ملگرو لره راغي او هـغـه تـهولـه تیـره شـوي قـصه ئي ورتـه تیره کړه . او ورته ئي اووئیـل زمـا خیـال او اراده وه چي حضور ﷺ ته (د دغي کانړي پـه ذریـعـه) تکلیف اُورسوم خو ماته یو عجیبه اُوښ رامخامخ شـو خـلـۀ ئـي وازه کـړي وه . داسـي ښکاریدلو چي زما خوړلو له راروان وی . داسي اوښ ما چرته نۀ وو لیدلے .(73)

حبشي ته د هجرت اجازت

هـر کـلـه چـي دمشـرکـانـو ظـلمونه په مسلمانانو باندي زیات شـول . او مسـلـمـانانو لره په دین باندي تلل گران شو دَ حضور ﷺ پـه حـکـم بـانـدي مسـلـمانانو د مکي نه حبشي ته هجرت وکـړلـو . دغـه د مسـلـمانانو حبشي ته وړومبي هجرت وو . د رجـب اسـلامـی میـاشـت وه . پـه دغـه هـجرت کونکو کښي دولس تـنه نـاریـنـه اوزنـانـه شـاملي وے . نجـاشي بـادشـاه مهـاجـرینو ته ډیر په درنه سترگه وکتل . مسلمانانو په سکون او اطـمـیـنان سره هلته کښي ورځي شپي تیرولے . قریشو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د دغي پته ولګيده . نو عمرو بن عاص او عبدالله بن ربيعه ئي د دوی د واپس راوستلو د پاره نجاشي بادشاه لره وليږل . دوی نجاشي بادشاه ته ووئيل چي دا تاسو سره ستاسو په دي ملك كښي زمونږ د علاقي ډيره شوي خلق فساديان او شريره خلق دی . دوی دَ خپلي علاقي نه بهر کړے او مونږ ته ئي حواله كړئ .نجاشي بادشاه ډير هوښيار سړي وو هغه ورته په جواب كښي ووئيل چي تر كوم وخته پوري چي ماصحيح تحقيق نۀ وی کړی دوی زۀ تاسو ته نۀ شم حواله كولے . بيا نجاشي د مسلمانانو نه د هغوی د مذهب او عقيدے تپوس وكړلو . د مسلمانانو له طرف ورته حضرت جعفرؓ په داسي طور او طريقه جواب وركړۀ . حضرت جعفرؓ نجاشي ته ووئيل : مونږه ناپوهه وو ، بتانو ته به مونږ سجدي كولے ، زمونږ خوراك مُرداري وے ، بې حيائي عام وه ، مونږه د يو بل دحقونو خيال نۀ ساتلو ، زمونږ اخلاق تهيك نه وو.طاقتور به كمزورے ختمولو . بيا اللّٰه تعالیٰ زمونږ د قبيلي نه مونږ ته يو پيغمبر راوليږلو . مونږه ئي دنسب پته ده ، د هغه د صداقت ، امانت او پاك دامني نه ښۀ خبر يو . هغه مونږ ته د دي خبري تعليم راكړه چي يو اللّٰه اومنو . او د هغه سره هيڅ څوك شريك اونۀ ساتو. راته ئي امر راكړے چي د بتانو عبادت پريږدے ، رښتيا وائے ، خپلوانو سره ښۀ سلوك كوے ، د ګاونډيانو خيال ساتی دغه رنګ د حرام كارونو نه د يو بل دَ قتلولو نه ، د دروغو وئيلو نه او د يتيم د مال د خوړلو نه ئي منع كړو. مونږ ته ئي د مونځ كولو، روژي نيولو اود زكوٰة او

(c) ketabton.com: The Digital Library

حج ادا کولو حکم راکړے دے . مونږ چې ترینه دغه خبرے واوریدلے . نو مونږه اسلام قبول کړه اود هغوی خبره مو اومنله . نجاشی چې دغه بیان واوریدلو .نو د قریشو داوړه کسان ئې خالی لاس د حبشی نه مکي مکرمي ته واپس ولیږل . او پخپله مسلمان شولو . مسلمانانو په حبشه کښي تقریباً دري میاشتي په امن وسکون سره تیرے کړے . بیا واپس مکي مکرمي ته راغلل . دغه وخت حضرت عمرؓ اسلام قبول کړے وه . د نارینه مسلمانانو تعداد دغه وخت سلوېښتو تنو ته نزدې شوي وه . دغه وخت یوولس زنانه مسلمانانې شوې وے . د حضرت عمرؓ په اسلام کښي داخلیدو سره مسلمانانو ته ډیر عزت او طاقت ملاؤ شولو . هغه د دین اعمال چې مخکښي به پټه باندې کیدل په ښکاره مسلمانانو کول شورو کړل. (74)

د قریشو ناجائزه مطالبه او معاهده (۷ نبوی)

دین اسلام رو رو ترقی کوله او د اسلام رڼا په ملك عرب کښي په مزه مزه ښوریدله . قریشو چې د اسلام او د مسلمانانو قوت او غلبه ولیدله نو ټولو قریشو په جمع د بنی عبدالمطلب او بنی هاشم نه د حضور ﷺ د حواله کولو مطالبه وکړله . . او ورته ئې ووئیل چې که چرے تاسو حضرت محمد ﷺ مونږ ته حواله نۀ کړۀ نو مونږ به تاسو ټولو سره هرقسمه تعلق ختم کړو . بنوعبدالمطلب د قریشو د مطالبي د منلو نه انکار وکړه . دغه وخت ټولو قریشو په جمع یو تحریر تیار کړه . په هغه تحریر (عهد نامه) کښي ئې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وليکل چې بنو هاشم او بنی عبدالمطلب سره دے هرقسمه تعلقات ختم کړے شي او د دوی سره هرقسمه رشته داري(د نکاح او داسي نوري رشتي) او تجارت(د دوی نه اغستل او دوی باندي خرڅول) دے بند کړے شي . دغه عهد نامه په بيت الله (کعبه) کښي زوړنده کړے شوه . د غرونو په مينځ کښي حضور ﷺ د خپلي قبيلي سره په دغه يوه مخصوصه حصه کښي بند شولو . د ابولهب نه علاوه د بنو هاشم او بنی عبدالمطلب ټول خلق (هغه کۀ کافروه او کۀ مسلمانان وو)په دغي ځائے کښي بندی جوړ شو . بنو هاشم او بنی عبدالمطلب د ژوند په دغي حصه کښي ډير زيات تکليفونه تير کړي دي . دلوږي د لاسه به خلقو پاڼي خوړلے .(75)(76)(77)(78)(79)

حبشې طرف ته دويم هجرت

حضور ﷺ په داسي حالاتو کښي په دغي موقع يو ځلے بيا مسلمانانو ته حبشې طرف ته د هجرت کولو اجازت ورکړۀ . دغه وخت د هجرت کونکو شمير ډير وو . مؤرخينو دَ هجرت کونکو نارينو تعداد دري اتيا او د زنانو تعدا د ئي دولس نقل کړے دے . بيا د دغي قافلي سره په لاره کښي د يمن مسلمانان هم ملګري شو . په دغي هجرت کښي د مسلمانانو سره حضرت ابو موسیٰ اشعريؓ هم ملګرے وو .(80)

د قيد او مصيبت نه نجات

په شعب ابی طالب کښي بنو هاشم او بنی عبدالمطلب تقريباً

(c) ketabton.com: The Digital Library

دري کالـه پوري بنديوان وو . دغه وخت حضور ﷺ ته د وحی
په ذريعـه اللّٰـه کـريـم خبـر ورکـړۀ چي کـومه معاهده قريشو
ليـکـلي وه هغه معاهده د اللّٰه تعالیٰ د نوم نه علاوه تول ه يوه
چينـجی خـوړلـے ده . صـرف ديو اللّٰه نوم پکښي معجزانه
شـکـل کښـي پـاتی شوي دے . د دي خبري چي خلقو ته پته
ولـګيـدله او په دغه سلسله کښي معلومات وکړے شو . نو د
حضور ﷺ فـرمـان تـکـی پـه تـکـی صـحيح وو . هم هغه شان
حقيـقت وو . څنګ چي حضور ﷺ بيان کړے وو . هر کله
چي معاهده پاتي نه شوه . نو په بنو هاشم او بنی عبدالمطلب
بـانـدي لـګيدلـے پابندي هم پاتي نه شوے . دبنو هاشم او بنی
عبدالمطلب نه هرقسمه پابندي اوچتي شوے . په دغه موقع
بـنـو هـاشم او بنی عبدالمطلب د ارام او سکون ساه واغستله .
او د دنيا د سختو او تکليفونه نه په آرام شول .(81)

د طفيـل بن عـمرو دوسیؓ اسلام قبلول

پـه دغه زمانه کښي حضرت طفيـل بن عـمرو دوسیؓ لره خدائي
تـعـالیٰ د ايـمان دولت ورکړۀ . هغه د خپل قوم مشروۀ . د هغه
لـــه بـــرکـتـــه د هـغـــه پـــه قـوم قـبيـلـــه کـښـي ډيـر خـلـق
مسلمانان شو .(82)

دغم کال

د قيـد او بـنـد نه وروستو دنبوت په لسم کال د حضور ﷺ تړۀ
ابـو طـالـب چي د حـضـور ﷺ سـره ئي پـه هره لاره مرستـه او
مـلګرتيا کړے وه وفات شو . د ابو طالب د انتقال نه دري ورځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستـو حـضـرت خـديـجـۃؓ وفات شوه . د دې دوؤ واقعاتو په وجـه حـضـور ﷺ دغـې كـال تـه د غم كال وئيلے دے . (83)

طائف ته سفر

د ابـو طـالـب د وفـات نـه پـس قـريـشـو حضـور ﷺ تـه ډيرزيات تـكـليـفـونه رسوول شورو كړه . حضـور ﷺ د هر قسمه تكليف پـه ښـۀ او ښـكـلـے طـريـقـے سره مقابله وكړۀ . د تكليف او آزمـائـش پـه دغـې ورځـو كـښې حضـور ﷺ د حضرت زيد بن حـارثـۃؓ سره د اسلام د دعوت وتبليغ په سلسله كښې طائف تـه تـشـريـف يـوسلو . د دغې سفر مقصد داوه چې ممكنه ده د مكې خلقو خو اسلام نه مخ اړولے دے كيدے شي چې دوى تـه د اسلام رڼا نصيب شى . كيدے شى چې دوى ايمان راوړي يـوه ميـاشـت پـرلـه پـسې حـضـور ﷺ د طائف خلق اسلام تـه راووبـلـل . خـو يـوكـس تـه پكښې هم د ايمان دولت نصيب نۀ شـو . هـغـې ظـالـمانو هغه مهربانه هستى جناب محمد رسول اللّٰه ﷺ په كاڼو ګټو وويشتلو . د هغې خلقو د دغې بد سلوك او بـد اخـلاقـى پـه وجـه د حـضـور ﷺ پـښې مباركې د وينو نه ډكـے شـوے . حـضـور ﷺ د طائف د خلقو د بدسلوك په وجه پـه ويـنـو كـښې لـت پـت وو . حـضـرت زيـدؓ چې په دغې سفر كـښې د حـضـور ﷺ سره ملګرې وو . د حضور ﷺ د بچ كولو پـه كـوشـش كـښې ئې خـپـل سـر زخمى كړلو . حضـور ﷺ د دغـې زخـمـونـو سـره د طـائف نه راوپس شو . د حضور ﷺ په ژبـه پـه دغـې مـوقـع د بـد دعـا پـه ځـائـے د دعـا الفـاظ وو :

اے اللّٰـه ! تـاتـه شـكـايـت كـومه ځۀ د خپلے كمزورې او بے

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسی او په خلقو کښې د ذلت او رسوائی . اے ارحم الراحمین ! تهٔ د ضعیفانو ربّ ئې او تهٔ زما پروردیګار ئې . تهٔ ما چاته حواله کوے . اجنبی او پردی ته چې ما اووینی تندې تریو کړی .یا چا دښمن ته چې هغه تهٔ تا په ما قابُو ورکړه. اے اللّٰه ! کهٔ چرې تهٔ زمانه ناراضه نهٔ ئې نو ماته د هیچا پرواه نشته . ستا حفاظت ماله بس دے .زهٔ ستا د مخ په رڼا په وسیله په کومې سره چې د دینـا او آخرت ټول کارونه سمیږی ، د دې خبرې نه پناه غواړم چې په ما باندې دے ستا غُصه وی یا تهٔ مانه خفه ئې .ستا راضـی کـول تـر هغه وخته پورې ضروری دی ترڅو چې تـهٔ راضـی شوے نـهٔ ئـې . ستـا نـه علاوه بل طاقت او قوت نشته .

د حضور ﷺ د دې دعانه پس سمدست (فوراً) جبرئیل امین حضور ﷺ له راغـے . د سلام نه پس ئې حضور ﷺ ته عرض اوکړهٔ . اللّٰه تعالیٰ ستا د قوم هغه خبرے چا تاسره اوشوے ، واوریدلے او د هغوی جوابونه ئې هم واوریدل ، او یوه فریښته ئې چې د هغې متعلق د غرونو خدمت دے تاسو له رالیږلے ده . چې تاسو څنګه غواړئ نو دې ته حکم ورکړئ .دې نه پس هغې فریښتې سلام ا وکړهٔ او عرض ئې اوکړهٔ څه چې تاسو ارشاد فرمائې څهٔ د هغې تعمیل ته ولاړه یم . کهٔ چرته ستا سو حکم وی . نو د دواړو طرفونو غرونه به یو ځائې کړم چې پـه هغې کښې به دا ټول په مینځ کښې چیخنې شی . او کهٔ نوره څهٔ سزا تاسو ورله ورکول غواړې . تاسو د هغې دپاره حکم اوکړئ . حضور ﷺ ورته په جواب کښې اوفرمائیل . زهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اللّٰه تعالیٰ نه امید لرم کۀ چرې دوی مسلمانان نه شو نو د دوی په اولاد کښې به داسې خلق راپیدا شی چې د اللّٰه تعالیٰ بندګی او عبادت به کوی .(84)

د معراج واقعه

حضور ﷺ د ابوطالب او د حضرت خدیجې ؓ وفات سره ډیر زیات غمژنه وو . بیا د طائف واقعې هغه زخمونه نور هم راتازه کړل . په دغې موقع د اللّٰه تعالیٰ د حضور ﷺ د خوشحالو د پاره حضور ﷺ د اسمانانو نه بره لامکان ته د ملاقات د پاره راوبللو . دغې واقعې ته په کتابونو کښې د معراج واقعه وئیلے شی . د معراج واقعه مؤرخینو دا رنګ نقل کړے ده . یوه شپه حضور ﷺ کعبې سره خواته حطیم کښې آرام کولو . ناګاهانه جبرائیل ؑ او میکائیل ؑ فرښتې راغلے . هغوی حضور ﷺ د څان سره په سورلۍ (چې ورته براق وئیلے شی) کینولو. بیا ئې حضور ﷺ د حطیم نه مسجد اقصیٰ ته بوتللو . مسجد اقصیٰ کښې حضور ﷺ د انبیاء علیهم السلام امامت وکړه.د امامت نه پس حضور ﷺ د معراج په ذریعه آسمانونو ته تشریف یوړلو .په اولنې آسمان کښې دَ حضور ﷺ سره د حضرت آدم علیه السلام ملاؤ شولو ، بیا په دویم کښې د حضرت عیسیٰ علیه السلام او حضرت یحیٰ علیه السلام سره ملاؤ شولو .په دریم آسمان کښې د حضرت یوسف علیه السلام او په څلورم آسمان کښې د حضرت ادریس علیه السلام سره ملاؤ شولو . بیا په پنځم آسمان کښې د حضرت هارون علیهم السلام سره ملاؤ شولو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شپږم آسمان کښې د حضرت موسیٰ علیه السلام او په اووم آسمان کښې د حضرت ابراهیم علیه السلام سره ملاؤ شولو. بیا حضور ﷺ دَ اسمانونو نه وروستو سدرة المنتهیٰ ته تشریف یوسلو. په لاره کښې حضور ﷺ لره حوضِ کوثر مخې لره راغے بیا جنت ته ورداخل شولو. په جنت کښې رسول اللّٰه ﷺ هغه عجیب وغریب څیزونه (نعمتونه) ولیدل چې انسان د هغې تصور هم نهٔ شی کولے. جنت پسې حضور ﷺ ته دوزخ رامخامخ کړے شو. چې له هر قسمه عذابونو او تکلیفونو نه ډك وه. دغه ځائے کښې رسول اللّٰه ﷺ یوه ډله ولیدله چې مرداره (مردار ځناور) خوری. حضور ﷺ تپوس وکړلو چې دا څوك دی؟ جبرئیل امین ورته ووئیل دا هغه خلق دی چې د خلقو غوښې خوری (یعنی غیبت کوی). بیا د دوزخ دروازه بنده کړے شوه. له دې نه پس حضور ﷺ نور هم مخکښې لاړلو او یو داسې مقام ته وورسیدلو چې د هغې نه مخکښې جبرائیل علیه السلام ته د تلو اجازت نهٔ وو. حضور ﷺ د هغې مقام نه یواځے د رب ملاقات لره لاړو. او اللّٰه تعالیٰ ته ډیر زیات نزدې شولو. د دغې قرب د حقیقت نه پوره پوره مولیٰ کریم خبر دے. په دغې موقع د اللّٰه تعالیٰ له طرفه حضور ﷺ ته پنځوس مونځونه چې بیا پنځو ته راکم شو. حضور ﷺ ته د ډالې په طور ورکړے شو. حضور ﷺ د دغې ډالې سره بیا لاندې زمکې ته تشریف راوړلو. او د براق په ذریعه د بیت المقدس نه مکې مکرمې ته راغے. د سحرختلو نه مخکښې دا سفر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تمام شولو . د معراج په دغه سفر کښي په لاره د رسول اللّٰه ﷺ سره د قریشو دَ دریو قافلو ملاقات هم شوي وو . کله چي سحر شولو نو رسول اللّٰه ﷺ د دغي سفر په باره کښي قریشو ته خبر ورکړۀ . دا خبره چونکه د عقل نه بره او اوچته وه . ځکه قریشو ډیر په تعجب سره د حضور ﷺ نه مختلف قسمه تپوسونه شورو کړل . حضور ﷺ د قریشو د هرتپوس پوره پوره جواب ورکړه . تردي چي ټول قریش مطمئنه شو . د قریشو ځني کسان حضرت ابوبکر صدیقؓ لره راغلل. او ورته ئي د معراج واقعه بیان کړه . حضرت ابوبکرصدیقؓ ورته په جواب کښي اوفرمائیل : زۀ ئي د دي نه لوئي لوئي خبري منم او فوراً ئي د حضور ﷺ د خبري تائید وکړه . د دغي تصدیق په وجه د حضور ﷺ له طرفه حضرت ابوبکرؓ ته صدیقؓ لقب ورکړے شو.(85)(86)(87)

د قریشو سوالونه او د هغي جوابونه

قریشو دَ حضور ﷺ نه تپوس وکړۀ . کۀ چرته تاسو دا سفرکړي وی نو تاسو به دا خبره هم معلومه وی چي زمونږه هغه قافله چي شام طرف ته تلے ده اوس به کوم ځائے کښي وی ؟ رسول اللّٰه ﷺ ورته اُوفرمائیل د فلانکے قبیلي یوه تجارتی قافله (ډله) د روحا (د ځائے نوم) سره نزدي وه. زۀ (په دغي سفر کښي) د هغوی سره خواته تیریدم د هغوی نه یو اوښ ورك شوي وو . هغوی ټول هغه اوښ پسي ووتی وو . زۀ د هغوی سامانونو لره ورغلم نو ما هلته هیڅ څوك اونۀ لیده . بیا ما د یولوخي (کوزي) نه چي د اوبو دپاره وو . اوبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوخکلے . د دغي واقعي نه پس زۀ د فلانکے قبیلي د یوي قافلي (ډلي) سره خواته تیرشوم چي د تجارت په نیت سفر ته راووتے وه . د هغي قافلي اوښانو چي براق ولیدلو نو د ویري د لاسه یو خوا بل خوا په منډه شو. یو ترینه د ویري د لاسه بیهوشه شو . د دغي قافلي نه پس زۀ یوي دریمي قافلي ته ورنـزدي شوم دغه تجارتی قافله د فلانکي قبیلي وه . یو ښږ اوښ ترینه مخکښي روان وو. او زرده چي دغه قافله تاسو ته راښکاره شي .(یعنی زرده چي مکي مکرمي ته به دغه قافله راوورسی) .د مکي خلقو په تعجب سره د حضور ﷺ نه تپوس وکړۀ چي د کله پوري به دغه قافله دلته راشی ؟ حضور ﷺ ورته د شورو ورځ یاده کړه . بیا هم هغه شان اوشول څنګ چي حضور ﷺ فرمائیلي وو. د شورو په ورځ هغه یوه قافله مکي مکرمي ته راورسیدله . د دغي ښکاره معجزاتو باوجود قریشو د حضور ﷺ دین اونه منلو او حضور ﷺ ته ئي د کینـي بُغض او حسد په وجه (معاذ اللّٰه) جادوګر ، مجنون شاعر وئیل شورو کړه .(88)

د اسلام نور په مدینه کښي

لس کاله پرله پسي حضور ﷺ د مکي مکرمي په خلقو محنت وکړه . په دغه ورځو کښي به حضور ﷺ د عکاظ او ذی المجاز په بازارونو کښي خلق اسلام ته رابلل . د عکاظ او ذی المجاز بازارونو ته به خلق د مختلفو علاقو نه راتلل . د دوی تعلق به د مختلفو قبیلو سره وو . حضور ﷺ یوه ورځ د دغي بازارونو نه یو بازار کښي د اوس قبیلي څۀ کسانو ته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام دعوت ورکړۀ . د اوس قبیله په مدینه منوره کښې آباده وه . د حضور ﷺ په دعوت د دغې قبیلې دوه تنه اسعد بن زرارهؓ ، او ذکوان بن عبد قیسؓ مسلمانان شو . بیا څۀ لږه زمانه پس شپږ یا نهه تنه دا اسلام په نور سره منوره شو . د دوی ټول د مدینې منورې اوسیدونکي وو . حضور ﷺ دوی ته اوفرمائیل :آیا تاسو به د دین په کار کښې زما ملګرتیا وکړئ ؟ هغوی عرض وکړۀ . اے د اللّٰه پیغمبره ! ﷺ نن صبا زمونږ په خپلو(اوس او خزرج) کښې څۀ اختلافات دی جنګ جهګړے شورو دی . تاسو کۀ مونږ ته لږ مهلت راکړۀ . نو راروان کال کیدے شی چې دا اختلافات ختم شوی وی او ټول په شریکه د اسلام نور ځان سره واخلی او ستا سو په لاس بیعت وکړی. حضور ﷺ ورسره د راروان کال نیته کیښوده او هغوی خپلې علاقې (مدینې منورې) ته لاړل . مولیٰ کریم ته منظوره وه په دغې کال د اوس او خزرج قبیلې اختلافات ختم شو . بیا د وعدې مطابق د دغې قبیلو نه دولس تنه د حضور ﷺ په خدمت کښې حاضر شول . په دغې دولسو کسانو کښې لس تنه د خزرج د قبیلې وو او د دوۀ تنو تعلق د اوس قبیلې سره وو. دوی ټولو اسلام قبول کړلو . او د حضور ﷺ په لاس ئې بیعت وکړۀ . دا لاس نیوه (بیعت) چونکه د یو غټ کاڼې سره شوې وو په دغه وجه دې بیعت (لاس نیوے) ته بیعت عقبه اولیٰ وئیلے شی (دا د مدینې منورې د خلقو اولنې بیعت وو ځکه ورته اولیٰ یعنی اولنې وئیلې شی). د دغه دولسو تنو له برکته د مدینې منورې هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورته د اسلام رڼا ورسيدله . (89) او په هريو کور کښې د حضور ﷺ او د اسلام تذکرې شورو شوے . د مدينې هريو تن دا غوښتله چې د اسلام او د اسلام د تعليماتو نه ځان خبر کړي . په دې وجه د اوس او د خزرج د قبيلې مشرانو حضور ﷺ ته خط وليکلو چې زمونږ خلق د اسلام سره ډيره مينه ساتي د اسلام نه ځان خبرول غواړي . مونږ له يو داسې مسلمان مدينې منورې ته راوليږے چې مونږ ته قرآن اوښائي او د اسلام د تعليماتو نه مونږه خبر کړي . او زمونږ د ټولو امام جوړ شي . حضور ﷺ ته چې کله دغه خط ملاو شولو نو رسول الله ﷺ مصعب بن عميرؓ ته دغه لويه ذمه داري ورپه غاړه کړه. حضرت مصعب بن عميرؓ د حضور ﷺ په امر سره مدينې منورې ته لاړولو او هلته ئې خلقو ته قرآن ښودل شورو کړه .هم له دې نه په مدينه منوره کښې د يو اسلامي اداري بنياد کيښودلے شو. يو کال پس بيا د حج د ادا کولو په ورځو کښې يوه لويه قافله د مدينې منورې نه د حضور ﷺ په خدمت کښې حاضره شوه . په دغې قافله کښې اويا سړي او دوه زنانه وے . حضور ﷺ ئې استقبال وکړۀ او په يوه غونډۍ باندې ئې د ملاقات وعده ورسره اوکړله . د وعدې مطابق ټول د نيمې شپې په هغه مخصوص ځائے باندې راجمع شو . د حضور ﷺ سره ذرسول الله ﷺ ترۀ حضرت عباسؓ هم دغه موقع دغه ځائے ته تشريف يوسلو . دغه وخت حضرت عباسؓ اسلام نۀ وو قبول کړے . کوم وخت چې ټول راجمع شو . نو حضرت عباسؓ دغې ډلې ته مخاطب شو. ورته ئې اوفرمائيل

(c) ketabton.com: The Digital Library

: (اے د مدینې خلقو!) دا زما ورارهٔ (محمد ﷺ) په خپله قبیله کښې همیشه په عزت او په امن سره پاتې شوې دے .تاسو دوی لره د ځان سره مدینې ته بوتلل غواړئ .تا سو ښهٔ سوچ وکړئ د دوی سره د دوی وعده به تاسو پوره کړے شئ ؟ او د دښمنانو نه به ئې حفاظت وکړے شئ ؟ کهٔ د دې دوو خبرو تاسو ذمه اخلې نو بیا خو ټهیک ده . خو کهٔ چرې تاسو د دې خبرو ذمه نهٔ شئ اغستلے نو بیا ئې په خپل حال په خپله قبیله کښې پرېږدے . د مدینې منورې یو مشر چې په دغې ځائے کښې په دغې ټولګی کښې ناست وو هغهٔ ووئیل چې بیشکه د دې خبرو مونږه ذمه اخلو او زمونږه د ژوند مقصد هم دغه دے چې ستا سو سره شوې وعده پوره کړو. حضرت اسعد بن زرارهؓ چې یو پوهه او هوښیار سړے وو پاسیدلو د مدینې منورې خلقو ! ته مخاطب ! شو ورته ئې اوفرمائیل : اے د مدینې وسیدنکو خلقو! لږ صبر وکړئ او ښهٔ سوچ وکړئ . چې تاسو نه د کوم څیز په باره کښې بیعت اغستلے کیږی ؟ تاسو دا خبره یاده ساتې چې دا بیعت د ټول عرب اود عجم د مخالفت یو عهد دے ، کهٔ چرته تاسو دغه پوره کولے شئ نو بیعت وکړئ او کهٔ تاسو ئې سرته نهٔ شئ رسولے . نو بیا بیعت مهٔ کوی . ټولو په جمع ووئیل چې مونږه به په یو حالت کښې هم د دغې بیعت نه نه وروستو کیږو.بیا حاضرینو عرض وکړهٔ چې کهٔ چرته مونږه دغه عهد پوره کړلو نو مونږ ته به په دغې څهٔ اجر ملاویږی ؟ حضور ﷺ ورته اوفرمائیل د اللّٰه تعالیٰ رضا او جنت به ستاسو ځائے وی . د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ د بیان نه پس تهولو په یو آواز ووئیل چي مونږه راضي یو . تاسو لاس راوړندي کړئ مونږه بیعت کوو. حضور ﷺ لاس مبارك وړاندي کړلو او تهولو حاضرینو بیعت وکړلو . دغه وخت د بیعت کونکو نارینو تعداد دري اویا او د زناناؤ تعداد دوه وو. دغي بیعت ته بیعتِ عقبه ثانیه وئیلے شي . بیا د بیعت نه پس د دغي تهولو مشري دولسو تنو ته حواله شوه .(90)

مديني منوري ته د هجرت ابتدا

هرکله چي د دغي بیعت (دلاس نیوے) نه قریش خبر شو. نو هریو قریشي باندي د غصي اوربل شو . په مسلمانانو ئي د مخکښي نه زیات ظلمونه شورو کړه . دغه وخت رسول اللّٰه ﷺ مسلمانانو (صحابهؓ) ته مديني منوري طرف ته دَ هجرت کولو اجازت ورکړه . صحابهؓ پټ په پټه یو یو دوه دوه د مکي مکرمي نه مديني منوري ته روان شو. او په لږه موده کښي ډیرو مسلمانانو د مکي مکرمي نه مديني منوري ته هجرت وکړلو .څه لږ هغه کسان پاتي شو. چا چي دغریبي په وجه د هجرت کولو طاقت نۀ لرلو او یا هغه غلامان پاتي شو .چاته چي د هغه آقا مديني منوري ته د تللو اجازت نۀ ورکولو . د دغي مسلمانانو نه علاوه د حضور ﷺ سره حضرت ابوبکرصدیقؓ او حضرت عليؓ هم پاتي وو. او د هجرت کولو د پاره ئي د اللّٰه د حکم انتظار کولو . د هجرت په دغي ورځو شپو کښي د هجرت کونکو سره حضرت سیدنا ابوبکر صدیقؓ هم د هجرت نیت کړے وه . دوی خپله اراده حضور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ﷺته بنكاره كړه نو حضور ﷺورته اوفرمائيل . اے صديقه ! تـرهغـه وختـه پورې ايسار شه ترڅو چې ماته اجازت نۀ وى مـلاؤ شوے .حضرت سيدنا ابو بكرصديقؓ د حضور ﷺ سره د هجـرت كـولـو د حـكـم پـه انتظار وو . د دغې سفـر د پاره حضـرت ابـوبـكـر صـديقؓ دوه اوښـه تيـارے ساتلـے وے .

د كافرانو سازش او منصوبه

قـريشـو تـه چې ددغې حـالاتـو او واقـعاتو پته ولګيده . نو د حضـور ﷺ خـلاف د مشـورې د پاره په دارالندوه كښې راغنډ شـو . دارالـنـدوه پـه مـكـه مكرمه كښې د كافرانو د مشورې يو ځـائـے وو پـه دغې ځـائـے كـښـې به د اسلام خلاف سازشونه كيـدل . كـلـه چې قـريش دارالندوه ته راجمع شو . نو د حضور ﷺ خـلاف قـدم اوچـتـولـو د پـاره ئـې غـور فـكـر شورو كـړه . د دغې سـازش د پاره د مكې مكرمې غټ غټ كافران راجمع شـوى وو. هـر يـو دا سـوچ كـولـو چې په دې موقع د حضور ﷺ خـلاف كـوم قـدم اوچـت كـړو. بعضې مشـرانو په دغه موقع د حضور ﷺ د (معاذ اللّٰه) قتل مشوره وركړه . بعضې مشرانو رائے د قيد كولو وه . بعضې مشرانو غوښتله چې حضور ﷺ پـه خپـل وطـن پـريښـودو باندې مجبوره كړى . دهريو مشـر په مشـوره ښـۀ غـور اوفـكـر وكـړے شو . تولو ووئيل چې د خپـل وطـن مـكـې مـكـرمـې نـه وويستـل په دې وجه ښۀ نۀ دى . كۀ چرته حضور ﷺبل ځائے ته لاړو نو د حضور ﷺ ملګرې به دحضـور ﷺ د اخـلاقـو پـه وجه نور هم زيات شى . دغه شان د قيـدى كـولـو مشـوره په دې وجه ښۀ نۀ ده او غلطه ده كۀ چرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ مونږه قیدی جوړ کړه . نو د حضور ﷺ ملګری به ئي زمونږ نه په زورزبردستئ سره آزاد کړی . د بدبخت ابوجهل مشوره د حضور ﷺ (معاذ الله) د قتل وه .د ټولو په دغه مشوره اتفاق راغے . بیا په مشوره ئي د حضور ﷺ د قتل د پاره ئي د هري یوي قبیلي نه یو یو تن مقرر کړه . دا د دي مقصد د پاره چي د حضور ﷺ په قتل کښي (معاذ الله) د هري قبیلي برخه ووشی . بیا کهٔ چرته بنی عبدمناف (د حضور ﷺ قبیله) بدله اغستل اوغواړی نو بدله اغستل ورته ګران وی . نو مجبوراً به بنی عبدمناف دیت اغستلو ته تیار شی او ټولو قبیلو لره په شریکه باندي دیت ادا کول به ګران کار نهٔ وی . دوی ټولو یوه مقرر شوي کسان د دغي کار د پاره مقرر کړه . یو خوا کافرانو دا مشوره وکړه بل طرف ته الله تعالیٰ حضور ﷺ ته د وحی په ذریعه د دغي مشوري په باره کښي خبر ورکړهٔ . او ورسره د مولیٰ کریم نه حضور ﷺ ته د مکي مکرمي نه مديني منوري ته د هجرت کولو حکم راغے . کومه شپه چي د مکي کافرانو د حضور ﷺ د قتلولو د پاره مقرر کړے وه هم په هغه شپه حضور ﷺ د هجرت کولو اراده اوکړله . د حضور ﷺ په حکم باندي حضرت علیؓ د حضور ﷺ په بستره کښي سملاستلو . بیا حضور ﷺ مديني منوري ته خپل سفر شورو کړه. کوم وخت چي حضور ﷺ د خپل کور نه بهر راوتلو دغه وخت حضور ﷺ د سورتِ یٰسین په تلاوت کښي مشغوله وو .بهر د قریشو یو لوئي جماعت ولاړ وو. په دي انتظار چي حضور ﷺ سحر د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ د پاره بهر راووځي نو مونږ ټول به ئې شريکه (معاذ الله) قتل کړو. قريش دمکې مشرکان په خپل مقصد کښې ناکامه پاتې شو. حضور ﷺ د کافرانو د مخې نه راتير شو. دغه وخت حضور ﷺ د قران کريم ايت فاغشينٰهم فهم لا يبصرون ★ بار بار لوستلو. د کافرانو په سترګو پردې راغلے. حضور ﷺ ترينه صحيح سلامت د سيدنا صديق اکبرؓ کور ته تشريف يوسلو. حضرت سيدنا صديق اکبرؓ د مخکښې نه د هجرت د سفر تيارے کړے وۀ. د حضور ﷺ ئې په خوشحالي سره استقبال وکړۀ او د حضور ﷺ سره مديني منوري ته روان شولو. (91,92,93,94)

په غارثور کښې دمه

کافران د حضور ﷺ د کور نه بهر د حضور ﷺ د راوتلو په انتظار ولاړ وو. بل طرف ته حضور د معجزې په ذريعه د مشرکانو د شر نه په ښۀ کامل حفاظت سره د سيدنا صديق اکبرؓ کور ته وورسيدلو او د هغه ځائے نه بيا مديني منوري ته روان شو. په لاره کښې د دمې او د مشرکانو د شرنه د حفاظت په غرض يو غار ته وردننه شو. دغه غار ته غارِ ثور وائي. کوم وخت چې حضور ﷺ غارِ ثور ته ورداخل شو د الله تعالىٰ په امر هغه وخت يو جولاګې د دې غار په خُله د خپل بدن نه تارونه راښکل د کوم دپاره چې جولاګان مشهور دي. ورسره دغه وخت د مولىٰ کريم په حکم د ځنګل نه يوه کمتره راغله او د غار په خلۀ کښې ئې ځان له جاله جوړه کړه. بل طرف ته قريشو ته چې پته ولګيده چې حضور د خپل کور نه تشريف

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورپے دے. هغوی د حضور ﷺ په تلاش کښې خوارۀ شول .بعضې دهغوی نه د حضور ﷺ د قدمونه دا ثارو په ذریعه د غار خُلې ته راغلل . خو چې د جولاګی تارونه او د کمترې جاله ئې ولیده . نو د غارۀ خلۀ نه واپس شول . دغه وخت سیدنا ابوبکر صدیقؓ ته د حضور ﷺ د حفاظت فکر ولګیدلو. حضور ﷺ سیدنا ابوبکر صدیقؓ ته ووکتل نو د مخ د اثارو نه پرې پوهه شو نو ورته ئې اوفرمائیل : غم فکر مۀ کوه اللّٰه تعالیٰ زمونږ ملګرے دے . په دغه غار کښې حضور ﷺ د سیدنا صدیق اکبرؓ سره یو ځائے درې شپې ورځے تیرے کړے . په دغې ورځو شپو کښې به حضرت عبداللّٰه د سیدنا ابوبکر صدیقؓ ځوئے دغه غار ته د قریشو خبرونه راوړلو لره راتللو. حضرت اسماء بنت صدیق اکبرؓ ته د روټې انتظام وړیه غاړه شوې وو. دوی به حضور ﷺ لره او خپل والد محترم صدیق اکبرؓ لره روټې وووړله . په دغې ورځو شپو کښې حضرت عبداللّٰه بن صدیقؓ خپل غلام ته وئیلی وو چې هره ورځ د غارثور په لاره چیلۍ بوځه او راوله چې ورسره زمونږ د قدمونه نخې نخانې ختمیږی .(95)

د سلو اوښانو انعام

قریش چې د حضور ﷺ په نیولو پسې ستړی شو . او یو طرف ته ئې هم حضور ﷺ اونۀ موندلو . نو د حضور ﷺ په په نیولو ئې د سلو اوښانو انعام وتړلو. د دغې انعام په لالیچ ډیر کسان د حضور ﷺ د نیولو په تکل په مختلفو طرفونو خوارۀ شو . په دغه کسانو کښې یو نوم د سراقه بن مالك دے .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سراقه بن مالك قصه

سراقه بن مالك هم د انعام په لالچ د حضور ﷺ د نيولو د پاره کرځيدلو . ناڅاهانه ئي حضور ﷺ ځان ته مخامخ په تللو وليدلو . د سراقه دا خيال وو چي انعام خو ماوګټلو خو کوم وخت چي حضور ﷺ ته ورنزدے کيدلو نو آس په زوره يو تيندك وخوړلو او سراقه ترينه لاندي راګزار شو. هغه بيا په اس سور شولو او دوباره ئي د حضور ﷺ د نيولو اراده وکړه. بيا هم هغه شان اوشو سراقه چي حضور ﷺ ته ورنزدي شو نو د اس خپي ئي د پنډو پوري په زمکه کښي ښخے شوے . سراقه تري په زمکه راګزار شو . هغه پاسيدو چي د اس خپے په زمکه کښي ښخے شوي . سراقه کوشش اوکړۀ چي د اس خپے په څه چل د زمکي نه رابهر کړی . هغه ډير کوشش وکړۀ خو په خپل کوشش کښي ناکامه شو. مجبوراً ئي د نبی کريم ﷺ نه مدد وغښتلو . د حضور په برکت سره د هغه اس خپي د زمکي نه رابهر شوے. سراقه دغه وخت په خپلو سترګو وليده چي زمکي د کومي حصي نه د اس خپي راوتے وے د هغه ځائے نه لوګي خيژی . په دي ليدلو سره هغه نور هم ويريدلو او حضور ﷺ ته ئي خپل خوراك او دغه شان نورڅيزونه وړاندي کړه . حضور ﷺ د هغه څيزونو د قبليدو نه انکار وکړه او سراقه ته ئي اوفرمائيل چي ته اسلام نۀ قبلوے نو زۀ دغه څيزونه نۀ شم قبلولے . بس تۀ صرف دومره وکړه چي زمونږه په باره کښي ستانه څوك تپوس کوی . نو زمونږه خبر پټ اوساته .بيا د حضور ﷺ نه سراقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

رخصت واغستلو او مكي مكرمې ته روان شو . او حضور ﷺ

د ابوبكرصديق رض سره مدينې منورې ته سفر شورو كړه .(96)

د حضور ﷺ يوه معجزه

د حضور ﷺ دغه سفر جاري وۀ . په لاره كښې د يوې زنانه د كور خواته تيريدلو . هغې زنانه يوه چيلۍ ساتلے وه خو لا تراوسه ئې پې وركول نۀ وو شورو كړي . حضور ﷺ په دغه چيلۍ خپل لاس مبارك راښكلو او چيلۍ پې وركول شورو كړل . حضور ﷺ ترينه پخپله هم پې اوڅكل او خپلو ملګرو ته ئې هم وراندې كړل . بيا حضور ﷺ د دغې ځائے نه رخصت شو. د حضور ﷺ د رخصت كيدو نه پس د هغه كور خاوند چې خپل كورته راغے او خپلې بي بي ورته تيره شوې ټوله واقعه بيان كړه . نو د كور مالك ووئيل معلوميږي داسې چې دا د مكې مكرمې هغه نيك انسان دے . او په يو بل روايت كښې داسې راغلي دی چې ددې واقعې نه پس دغې دواړو (ښځه ، خاوند) هجرت وكړلو او په مدينه منوره كښې ئې اسلام قبول كړه .(97)

په قبا كلي كښې ناسته او دمه

حضور ﷺ چې كله قبا ته ورسيدلو (قبا مدينې ته نزدې يوه علاقه ده) په دغه مقام انصارو ښۀ په مينه محبت او ډير په ښۀ انداز د حضور ﷺ استقبال وكړۀ . رسول الله ﷺ د خپلو ملګرو سره څوارلس ورځے په قبا كښې مقيم وۀ .په دغې وخت كښې حضور ﷺ د يو جمات تيګه (بنياد) هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایخي وه . دغه جمات ته د اسلام اولني جمات وئيلے شي .

د حضرت عليؓ هجرت او د حضور ﷺ سره ملاقات

هر کله چي حضرت عليؓ د خلقو ټول امانتونه خلقو ته واپس کړل . نو مديني منورې ته را روان شو . د قبا په مقام د حضور ﷺ سره يو ځائے شولو . بيا د حضور ﷺ سره يو ځائے مديني منورې ته روان شو .(98)

مديني ته داخله

د ربيع الاول مياشت وه او د جمعې مبارکه ورځ وه . حضور ﷺ د قبا نه مديني منورې ته سفر شورو کړۀ . د مديني منورې انصار ترينه کير چاپيره وو او د حضور ﷺ د سورلۍ سره څوك په سورلو سوارۀ او څوك پياده روان وو . د مديني منورې د هريو کس دا تمنا وه . چي حضور ﷺ د هغوی سره پاتي شي . د بني سالم بن عوف آبادۍ سره د جمعې دمونځ وخت شو . حضور ﷺ د خپلې سورلۍ نه راکوز شولو او د صحابهؓ سره ئي هلته د جمعې مونځ ادا کړلو . بيا په سورلي سور شولو او مديني منورې ته روان شو . کوم وخت چي د حضور ﷺ د مور له طرفه د خاندان کورونه راورسيدل د حضور ﷺ اوښه هغه کورونو سره خواته کيناستله . حضور ﷺ د خپلي سورلي نه راکوز شو . او د حضرت ابوايوب انصاريؓ په کور کښي ديره شو . يو څوورځي شپي حضور ﷺ په دغه کور کښي ديره وو . (99,100)

★★★★★★★

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسجد نبوی ﷺ تعمیر

په مدینه منوره کښې د جمات انتظام نۀ وو .بس کو م ځائے چې به د مونځ وخت شولو هلته به مونځ ادا کیدلو . حضور ﷺ هغه ځائے په کوم ځائے کښې چې د اوښې ناسته شوې وه . په پیسو واغستلو . هغه ځائے د دوؤیتیمانانو وو . هغوی د قیمت اغستلو نه انکار وکړۀ . خو حضور ﷺ ئې بیا هم قیمت ادا کړۀ . هغه ځائے کښې د مسجد نبوی ﷺ بنیاد کیښودلے شو . دا په مدینه منوره کښې اولنې جمات وه . دیوالونه ئې د کچه ښختو نه جوړ وو ، د کهجورو وونې پکښې د ستنو په ځائے لګیدلے وے .او چهت ئې د کهجورو د پانړو نه جوړ کړے شوے وۀ. د جمات سره خواته دوه کورونه هم تیار کړے شول ، هغه کورونو کښې یو د حضرت عائشې بی بیؓ د پاره وه . او بل کور د حضرت سودۀؓ د پاره وۀ . د مسجد نبوی د جوړیدلو او د دغې کورونو د ودانیدلو نه وروستو حضور ﷺ د مکې مکرمې نه خپل ټبر(یعنی د کور خلق) راووُغستل . بل طرف ته دَ خپل والد محترم په حکم حضرت عبد اللّٰه بن صدیق اکبرؓ دَ خپل کور خلق د ځان سره مدینې منورې ته راوستل . د دوی په هجرت سره په مکه کښې یو څوکسان چې ډیر زیات غریبانان وه او د هجرت کولو ئې طاقت نۀ لروپاتې شو .(101)

د جهاد حکم او سریه حمزۀؓ

هر کله چې په مسلمانانو باندې د مشرکانو له طرفه ظلمونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیات شو . نو د ربّ کریم له طرفه مسلمانانو ته د جهاد کولو اجازت ملاو شولو . په اسلام کښې اولنې جنګ په سریه حمزهؓ باندې یادیږی . چې د هجرت نه اووۀ میاشتې وروستو په میاشت د رمضان کښې شوې دے . حضورﷺ د قریشو د یوې قافلې د مقابلې د پاره د حضرت حمزهؓ په مشرۍ کښې د د مهاجرینو مسلمانانو یو لښکر ولیږلو . د دغې لښکر مشر ته حضورﷺ یو ه سپینه جهنډا ورکړه هرکله چې دغه لښکر په لاره د سیند غاړې ته ورسیدلو . په دغه مقام دوی ته د قریشو ټولګې رامخامخ شو . مقابله شوروشوه . دغه وخت مجدی بن عمرو جهنی دغه جهګړه د صلح په ذریعه ختمه کړه .

په غزوات او سریو باندې سرسرې نظر

★د هجرت په اولني کال د حضورﷺ په امر دوه سريې رواني شوي وے.

★ سریه حمزهؓ ★ سریه عبیدهؓ

★د هجرت په دویم کال پینځۀ هغه جنګونه (غزوے) شوي وے چې په کومو جنګونو کښې حضورﷺ پخپله شریك شوي وۀ . هغه نګ چې پکښې حضورﷺ پخپله شرکت کړے وی هغې ته غزوه وئیلے شی .

★ غزوۀ ابوا ، دغه غزوه په غزوۀ ودان هم یادیږی

★غزوۀ بدر کبرئ ★ غزوۀ بواط ★ غزوۀ بنی قینقاع

★ غزوۀ سویق

او په دغې کال درې سریې رواني کړے شوے وے .

★ سریه عبدالله بن جحش ، سریه عمیرؓ ، سریه سالم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هجرت په دريم كال دري غزوے (جنگونه) شوے وے .

★ غزوۀ غطفان ★ غزوۀ احد ★ غزوه حمراء الاسد

او په دغي كال دوۀ سريے روانه كړے شوے وے .

★ سريه محمد بن مسلمؓ ★ سريه زيد بن حارثؓ

★ د هجرت په څلورم كال دوۀ غزوے شوے وے.

★ غزوۀ بني نضير ★ غزوۀ بدر صغرىٰ

او څلور سريے ليږلے شوے وے .

★ سريه ابو سلمهؓ ★ سريه عبد اللّه بن انيس

★ سريه منذر ★ سريه مرثد

★د هجرت په پنځم كال څلور غزوے شوے وے.

★ غزوۀ ذات الرقاع ★ غزوۀ دومة الجندل

★ غزوۀ مريسيع دغي غزوے ته غزوۀ بني المصطلق

هم وئيلے شي. ★ غزوه خندق يا احزاب

★ د هجرت په شپږم كال دري غزوے شوے وے .

★ غزوۀ بني لحيان ★ غزوۀ غابه دغي غزوے ته ذي قرد

هم وئيلے شي .★ غزوه حديبيه

او په دغي كال يوولس سريے رواني كړے شوے وے .

★ سريه محمد بن مسلمه قرطا طرف ته ★ سريه عكاشه

★سريه محمد بن مسلمه ذى القصد طرف ته★سريه عليؓ

★ سريه زيد بن حارثۀ بنو سليم طرف ته ★ سريه كرز بن جابر

★ سريه عبد اللّه بن عوف ★ سريه زيد بن حارثۀ ام قرفه طرف

ته .★ سريه عبداللّه بن عتيك ★ سريه عبداللّه بن رواحۀ

★ سريه عمر الضمرى

(c) ketabton.com: The Digital Library

★ د هجرت په ووم (۷) کال یوه غزوهٔ شوے ده چي ورته غزوهٔ خیبر وئیلے شی . په دغي کال پینځهٔ سریے روانه کړے شوے وے .

★ سریه ابوبکرؓ ★ سریه بشیر بن سعد ★ سریه غالب بن عبدالله ★ سریه بشیر ★ سریه اجزم

★د هجرت په اتهم کال څلور غزوے شوے وے .

★ غزوهٔ موته ★ فتح مکه ★ غزوهٔ حنین ★ غزوهٔ طائف او په دغي کال لس سریے روانه کړے شوی دی .

★سریه غالب بنو الملوح طرف ته ★سریه غالب فدك طرف ته ★ سریه شجاع ★ سریه کعب ★ سریه عمرو بن العاص ★ سریه ابوعبیده بن الجراحؓ ★ سریه ابوقتاده ★ سریه قطبه ★ سریه خالد چي ورته سریه غمیصا هم وئیلے شی . ★ سریه طفیل

★ د هجرت په نهم کال یوه غزوهٔ چي ورته غزوهٔ تبوك وئیلے شي . واقع شوے ده .په دغي کال درے سریے روانه کړے شوے وے .

★ سریه علقمه ★ سریه علیؓ ★ سریه عکاشه

★ د هجرت په لسم کال د غزوے نوبت نهٔ دے راغلے . په دغي کال دوهٔ سریے روانه کړے شوے وے .

★ سریه خالد بن ولیدؓ نجران طرف ته .

★ سریه علیؓ یمن طرف ته

سریه عبیده بن الحارثؓ

بیا د دغي سریه حمزهؓ نه وروستو د شوال میاشت کښي

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ حضرت عبیده بن الحارث رض ته د شپیتو کسانو مشری حواله کړه . او د ابوسفیان مقابلې دپاره ئې ولیږلو . په دغه سریه کښې سعد بن ابی وقاص رض په کافرانو باندې د غشی ګزار کړے وۀ . دغه اولنې غشې وۀ چې د اسلام د ترقی د پاره کافرانو طرف ته ګزار شوې وۀ .(102)

د قبلې دبدلیدلو حکم

د هجرت په دویم کال د وحی په ذریعه حضور ﷺ ته حکم وشو چې خپل مخ د بیت المقدس نه بیت الله ته (کعبې) راواړه وۀ .دغه حکم سره په راروان وخت کښې د مسلمانانو قبله کعبه وګرځیده .له دې نه مخکښې په مدینه منوره کښې د مسلمانانو قبله بیت المقدس وه . هم هغه طرف ته به مسلمانانو مونځونه کول . په دې حکم سره مسلمانانو خپل مخونه کعبې طرف ته راواړول . او د حضور ﷺ د زړۀ یو خواهش چې د قبلې د بدلیدلو وو پوره شو .(103)

سریه عبدالله بن جحش رض

په دغه کال رسول الله ﷺ د ولسو مهاجرینو یوه ډله د حضرت عبدالله بن جحش رض په مشری کښې د قریشو د یوې قافلې د مخ نیوی د پاره روانه کړه . میاشت د رجب المرجب وه. مسلمانان د قریشو قافلې ته د رجب په اولنې تاریخ باندې مخامخ شول . د غه وخت د مسلمانانو خیال دا وو چې ګنې د جمادی الثانیه دیرشم تاریخ دے ځکه چې د عرب په کوټ کوټ کښې په رجب المرجب کښې د عام قتل وقتال ممانعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو . (رجب المرجب په څلورو میاشتو کښي يوه میاشت ده چي په هغي کښي د عربو ټولو قبیلو د يو بل سره جنګ جهګړے نه کولے) د مشوري نه پس مسلمانانو د هغي قافلي سره مقابله وکړه . په هغه قافله کښي د قافلے مشر ژوبل شو او دوه کسان د هغه قافلي بندی جوړ شو . نورو ټولو تیخته وکړه . مسلمانانو مال غنیمت راجمع کړۀ او بیا وروستو هغه د شریعت موافق تقسیم شولو . دغه جنګ په رجب کښي شوے وو له دي وجي مشرکانو د عربو د حضور ﷺ متعلق دا خبره مشهوره کړه . چي حضور ﷺ د حرمت په میاشت کښي هم قتل او قتال روا کړلو . . د قریشو د دغي اعتراض جواب د پاره مولیٰ کریم په قرآن کښي آیت ﴿ یسئلونك عن الشهر الحرام ﴾ نازل کړلو . په دغه آیت کریمه کښي د عربو د اعتراض پوره پوره جواب پروت وو . (104 , 105 , 106)

غزوۀ بدر

بدر یو کوهی نوم دے هم په دغه نوم ورسره خواته یو کلي آباد دے . دغه کلي او کوهی د مدیني منوري نه اتیا میله لرے دے په دغه ځائے کښي د اسلام اولني عظیم الشانه غزوه شوي ده . چي د تاریخ په صفحو کښي په غزوه بدر سره یادیږی . د یو خبر راوړونکی په ذریعه حضور ﷺ ته معلومه شوه چي د قریشو یوه لویه قافله سره د سامانه د شام له طرفه د مدیني په طرف راروانه ده . حضور ﷺ د رمضان په دولسم تاریخ په دویمي هجري کښي د دري سوو او دیارلسو انصارو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهاجرینو سره روحا طرف ته روان شولو . (روحا د مدینې منورې نه څلویښت میله لرې د یو ځائې نوم دے) بل طرف ته د قریشو د قافلې مشر ته چې پته ولګیده . چې حضور ﷺ هغوی ته په لاره کښې په انتظار ولاړ دے . نو د قافلې مشر هغه لاره پریښودله او په بدله لاره ئې قافله روانه کړله او ورسره ئې د قافلې نه مخکښې په تیز رفتارۍ سره یو قاصد مکې مکرمې ته روان کړلو چې د مکې مکرمې قریش د دغې حالاتو باندې خبر کړي . قریشو ته د قاصد په ذریعه چې د دغې حالاتو پته ولګیدله . نو هغوی له نوره هم غصه ورغله او ډیر زیات فکر مند شو او په تادې سره ئې د مسلمانانو د مقابلې د پاره یو لوئې لښکر تیار کړلو . دا لښکر د نهه نیم سوو کسانو وو . بعضې خلقو دا تعداد زر لیکلې دے . په دغه لښکر کښې د قریشو سره سل اسونه او اووۀ سوه اوښان وو . بل طرف ته چې مسلمانانو ته پته ولګیده چې د کومې قافلې په تکل هغوی د مدینې منورې نه راوتې وو هغه قافله تر ینه په یوه بله لاره تلے ده . او د دوی د مقابلې د پاره د مکې مکرمې نه د قریشو او د اهل مکه یو لوئې لښکر راروان دے . دغه وخت حضور ﷺ د صحابوؓ سره مشوره وکړه . هریو صحابیؓ خپل ځان د قربانۍ د پاره پیش کړۀ . د خزرج قبیلې مشر سعد بن عبادهؓ ووئیل کۀ چرته تاسو حکم وکړئ نو مونږ سیند ته ټوپ کیدو ته هم تیار یو . حضرت مقدادؓ ووئیل اے د الله پیغمبره ! ﷺ مونږ به ستانه مخکښې وروستو ښې او ګس طرف ته جنګیږو . د صحابهؓ دغې جذبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره حضور ﷺ ډیر خوشحاله شو . او د مقابلې د پاره ئې د مخکښې د تګ حکم جاري کړۀ . مسلمانان د هغې مقام نه روان شو او بدر ته ورسیدل . د بدر په میدان حضور ﷺ او مسلمانانو ته پته ولګیده. چې د دې میدان په بل طرف قریش د مخکښې نه ډیره شوې دی . بل طرف ته هغه قافله چې د ابو سفیان په مشرۍ کښې د شام نه راروانه وه د مسلمانانو نه ډیره مخکښې تلے ده. اوس داوخت یو طرف ته د بدر په میدان کافران ډیره وو بل طرف ته د مسلمانانو لښکر د جنګ د پاره تیار ولاړ وو. ابو جهل چې قریشو د لښکر ئې مشري کوله . هغۀ خپلو مشرکانو ملګرو ته ووئیل چې نن به په هره طریقه چې وی د مسلمانانو سره به داسې جهګړه کوو چې د هغوی نو مې نخانې پاتې نشی .د بدر په میدان کښې دمسلمانانو لښکر په هغه ځائے ولاړ وۀ . کوم ځائے چې د اُوبو کمې وۀ . هر طرف ته شګې وے . قریش دغه وخت د جنګ د پاره په یو ښۀ خاورینه زمکه ډیره شوی وو. چې په هغې تلل هم آسان وو. او ورسره په دغه ځائے کښې اوبه هم وے . دغه وخت مولیٰ کریم د آسمانه باران وکړلو . چې دهغې په وجه هغه خاورینه زمکه ختهه شوله . او هغه شګلنه زمکه د ګرځیدو قابله شوه . دغې باران سره یو طرف ته مسلمانانو ته سهولت پیدا شو نو بل طرف ته دمکې قریش په تکلیف او مصیبت کښې ګرفتاره شو . د جنګ شورو کیدو کښې لږ وخت وو . حضور ﷺ په دغې موقع د مولیٰ کریم نه د مسلمانانو د کامیابۍ دپاره ډیرې دعاګانې وغښتلے . مولیٰ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کريم هغه ټولي دعاګاني قبولي کړلے او حضور ﷺ ته ئي دوحي په ذريعه د قريشو د ذليله کيدو زيرے ورکړه . د جنګِ بدر په ميدان يو طرف ته حضور ﷺ د مسلمانانو صفونه سمول ، بل طرف ته ابو جهل ملعون د غرور نه ډك د مشرکانو صفونوله ترتيب ورکوۀ . دا جنګ ديو ي وړي ډلي (چي تعداد ئي دري سوه او ديارلس وه) ديو لوئي جمات (چي په شمير سره زر ته وو) سره وه . د بدر ميدان وو . صفونه تيار شو .اول نه ديو يو مقابله شورو شوه . د قريشو د لښکر نه دري تنه (عتبه، شيبه، وليد) راووتل . د دوی مقابله حضرت علیؓ ، حضرت حمزهؓ او حضرت عبيده بن الحارثؓ وکړه .دري واړه مشرکان قتل شو . بيا يو عظيم الشان جنګ شورو شو . د جنګ په آخر کښي مشرکانو تيخته وکړه او مسلمانانو کاميابی اوموندله . د بدر په دغه جنګ کښي دمسلمانانو نه څوارلس تنه شهيدان شو اود کافرانو اويا تنه مردار شول . اويا تنه دمشرکانو نه بندي جوړ شو . او ډيرزيات مال غنيمت مسلمانانو ته په لاس ورغے.کوم وخت چي د بدر د قيديانو سره د مسلمانانو قافله مديني منوري ته ورسيده . حضور ﷺ دبدر قيديان د نور مالِ غنيمت سره په مسلمانانو کښي تقسيم کړل .او ټولو ته حضور ﷺ دا امر وکړۀ . چي د بدر قيديانو سره ښۀ سلوك او رويه ووساتئ . د حضور ﷺ د دغي فرمان په وجه صحابهؓ په خپله په کهجورو ګزاره کوله او د بدر قيديانو لره به ئي ښۀ روټی ورکوله . بيا د حضور ﷺ په مشوره سره د بدر ټول قيديان د فديي په عوض پريښود لی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو. په دغه قيديانو کښې د حضورﷺ تره حضرت عباسؓ او
د حضور ﷺ ځوم ابوالعاصؓ هم وو د حضرت ابوالعاصؓ په
نکاح کښې حضورﷺ مشره لور حضرت زينبؓ وه . دوی (
حضرت عباسؓ او حضرت ابوالعاصؓ) هم د نورو قيديانو په
شان د فديې په بدله کښې پرېښودلے شو . دا واقعه د
اسلامي مساوات يوه بهترينه نمونه وه . حضرت عباسؓ
مالداره وه . هغه نه د نورو مالدارو په شان زياته فديه
واغستلے شوه . او د ابوالعاصؓ د فديې دپاره د مکې مکرمې
نه حضرت زينبؓ خپل اميل چې ورته خپلې مورد وادۀ په
موقع ورکړے وۀ . د حضورﷺ لره راووليږلو . حضور ﷺ ته
چې هغه اميل مخامخ شو نو بې اختياره ئې دسترګو مبارکو
نه اوښکے روانے شولے او صحابهؓ ته ئې اوفرمائيل که چرته
تاسو ټول راضی ئې نو دا اميل به حضرت زينبؓ ته واپس
کړو. ځکه چې دا ورسره د خپلې مور يو نښه پاتې ده
.صحابوؓ په يو اواز اووئيل چې مونږ ټول راضی يو . بيا
حضرت زينبؓ ته هغه اميل واپس کړے شو. او د آزدئ د پاره
ئې ابوالعاصؓ نه لوظ واغستلو چې تۀ به حضرت زينبؓ لره
مدينې منورې ته راليږې . ابو العاصؓ ته چې کله ازادی
اومنلده او مکې مکرمې ته راغے . نو د حضورﷺ د لوظ
مطابق ئې حضرت زينبؓ مدينې منورې ته روانه کړه .
ابوالعاصؓ يو لوئې سوداګر وۀ . په يوه بله موقع بيا دوی
مسلمانانو ته په لاس ورغلل . په دغه موقع چې کله راخلاص
شو او مکې مکرمې ته راغے. نو اول ئې د ټولو قريشو

(c) ketabton.com: The Digital Library

امانتونه واپس کړل او بيا ئي د اسلام د قبليدلو اعلان وکړلو.

د بدر بعضي قيديان ډير زيات غريبا نان وۀ . چي د فديي ورکولو طاقت ئي نۀ لرلو . خو د ليکلو اولوستلو هنر ورسره وۀ . هغوي ته ووئيلی شو چي تاسولره دا فديه ده چي تاسو د مسلمانانو لسو لسو تنو ته ليکل او لوستل وښائي . حضرت زيد بن ثابتؓ په دغه موقع ليکل زده کړي وۀ .
(107, 108,109)

غزوۀ غطفان

د غزوۀ بدر نه وروستو دعشور د يو لښکر سره (چي څلورسوه تنه وو) په مديني منوري باندي د حملي کولو اراده وکړه.هر کله چي حضور ﷺ ته نزدي شولو نو د لښکر ټول کسان ترينه وتختيدل . او غرونو کښي ئي پناه واغستله . حضور ﷺ چي ميدان صفا وليدلو نو واپسی ئي وکړله . دغه وخت مولیٰ کريم ﷺ د اسمانه باران راوورولو چي په هغي سره د حضور ﷺ کپړے لمدے شولے . رسول اللّٰه ﷺ خپلي کپړے د وچولو دپاره په يوه ونۀ کښي زوړندے کړلے او په خپله د هغه ونې په سيوري کښي د ارام کولو په نيت سملاستلو. بل طرف ته دعشور دا منظر دلري نه ليدلو . هغۀ چي وليدل چي حضور ﷺ د هغۀ نه ناخبره ملاست دے . هغه وخت په تيزي سره هغه د حضور ﷺ سر مبارك ته نزدي راغے توره ورسره په لاس کښي وه . حضور ﷺ ته ئي ووئيل اوس به تاسو مانه څوك خلاصوی ؟ . حضور ﷺ ښۀ په اطمينان سره جواب ورکړه . زما اللّٰه به ماتانه خلاصوی . دعشور چي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ د خلۀ مبارك دغه كلمات واوريدل . نو ويره پرې راغله .توره ئې د لاس نه ګزار شوه . هغه توره چې د دعشور د لاسو نه پريوتے وه ښۀ په اطمينان سره حضور ﷺ راؤچته كړه او د دعشور نۀ ئې تپوس وكړۀ اوس تۀ ا ووايه چې تا به زما نه څوك خلاصوی ؟ . دعشور په عاجزي سره ووئيل : زما خلاصولو والا هيڅ څوك نشته . حضور ﷺ چې د دعشور عاجزی او محتاجی وليده نو بې له انتقامه ئې معاف كړلو. دعشور باندې ددغې واقعې دومره ډير اثر ووشو . چې وروستو په خپله هم مسلمان شولو او د خپل قوم د پاره يو لوئې مسلمان مبلغ جوړ شولو. (110) دا د حضور ﷺ د اخلاقو يوه نمونه وه . داسې واقعات د سيرت په نورو كتابونو كښې ډيرزيات ليكلی شوی دی .

د حضرت حفصهؓ او زينبؓ سره نكاح

د هجرت په دريم كال د شعبان په مياشت كښې حضرت حفصهؓ بنت عمرؓ د حضور ﷺ په نكاح كښې راغله او بيا د رمضان المبارك په مياشت كښې حضور ﷺ د حضرت زينب بنت خزيمهؓ سره نكاح وكړله .(111)

غزوۀ احد

دا هل علم په دې خبره اتفاق دے چې د احد جنګ (غزوه) د هجرت په دريم كال د شوال په مياشت كښې شوې دے . كوم وخت چې مشركان د بدر د شكست خوړلو نه وروستو مكې مكرمې ته لاړل . نو هغوی د بدر د انتقام اخستلو دپاره په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډيرزيات اهتمام سره تياري شوروکړۀ . هم په دغه نيت ئي يو
لوئي لښکر تيار کړلو . په دغه لښکر کښي دري زره کسانو
سره دوه سوه اسونه ، دري زره اوښان وو . او ځلوار لس زنانه د
دي مقصد دپاره وے چي کۀ چرته دوی تيخته کوی نو ورته به
د بدر جنګ رايادوی او د جنګ نه په تيخته به ورته غيرت
ورولی .حضرت عباسؓ چي په پټه ئي اسلام قبول کړے وو او
لاتراوسه ئي هجرت نه وو کړے . هغوی حضور ﷺ ته د
مکي مکرمي د مشرکانو حالات وليکل او د يو تير رفتار
قاصد په ذريعه ئي دغه ليکل حضور ﷺ ته وليږل. حضور
ﷺ ته چي پته ولګيدله نو د پوره حقيقت معلومولو دپاره ئي
دوه کسان د مديني منوري نه مکي مکرمي ته روان کړل.
چي د قريشو پوره پوره حالات حضور ﷺ له راوړی . هغي
دوؤ تنو حضور ﷺ ته خبر ورکړۀ چي د قريشو لښکر دمکي
مکرمي نه راروان شوي دے او مديني منوري ته نزدي
رارسيدلے دے . حضور ﷺ د دغه قاصدانو د خبر په رڼا
کښي يو څو تنه څوکيداران د مديني منوري نه ګير چاپيره په
اهمو ځايونو باندي مقرر کړل. بيا حضور ﷺ د صحابهؓ نه
مشوره واغستله .د مشوري نه پس حضور ﷺ سحروختی د
زروتنو سره د مديني منوري نه بهر ووتلو .په دغه زروتنو
کښي د رئيس المنافقين عبدالله بن ابی منافق دري سوه
ملګری هم وو. رئيس المنافقين عبدالله بن ابئ اود هغۀ
ملګری د اسلامی لښکر نه په لاره کښي جدا شو. اودا بهانه
ئي وکړه چي د هغوی مشوره نۀ ده منلے شوے . ځکه دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

په جنګ کښې حصه نۀ اخلي . د منافقينو د اسلامی لښکر
نه په جدا کيدو سره د اسلامی لښکر تعداد صرف اووۀ سوه
پاتې شو. حضور ﷺ د مديني منورې نه بهر تشريف يوړلو او
د اسلامي لښکر ئې په خپله معائنه وکړه . د معاينې په وخت
حضور ﷺ بعضې واړۀ واړۀ هلکان وليده چې د جهاد له
شوقه په صفونو کښې ولاړ دی . حضور ﷺ هغه هلکان
مدينې ته واپس وليږل . په دغې هلکانو کښې رافع بن خديجؓ
هم وۀ . کوم وخت چې هغۀ ته ووئيلې شو. چې تۀ لا ماشوم
ئې او دجهاد کولو طاقت نۀ لرے په دې وجه مدينې منورې ته
واپس لاړ شه . هغه د پښو په ګوتو اودريدلو. حضور ﷺ چې
د هغۀ هغه شوق اوجذبه وليدله نو ورله ئې په اسلامی لښکر
کښې د شاملولو اجازت ورکړۀ . سمره بن جندبؓ چې وکتل .
چې په وجود کمزورې رافعؓ ته په اسلامی لښکر کښې د
شاملولو اجازت ملاؤ شو. نو هغۀ حضور ﷺ ته ووئيل چې
زۀ د رافعؓ نه په وجود کښې تکړه يم . ځکه چې هغۀ ته
اجازت ورکړے شوے دے دغه شان دے ماته هم په اسلامی
لښکر کښې د شامليدلو اجازت راکړے شي . حضور ﷺ د
امتحان په غرض دوی يو بل لره په پرځونو وروستل . سمرهؓ په
دغه موقع رافعؓ لره په زمکه ځملولو . حضور ﷺ وليدل چې
سمرهؓ د رافعؓ نه مضبوط او تکړه دے . نو د رافعؓ سره سره ئې
سمرهؓ ته هم په اسلامی لښکر کښې د شاملولو اجازت ورکړۀ .
د مسلمانانو صفونه حضور ﷺ پخپله تيار کړل . حضور ﷺ د
پنځوسو تنو يوه ډله د اُحد د غرپه څوکه کينوله چې دښمن د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستـو نـه پـه مسـلـمـانـانـو حـمله ونکړي . ورسره ئي هغې جمات تـه دا امـر هـم وکـړه . چـي تـاسـو بـه خپل ځايونه نهٔ پـريـږدئ . مسلمانان کهٔ برے مومی او کهٔ ورته شکست رسی . بيـا يـو ډيـر لـويـي جـنګ شـورو شو . شورو شورو کـبنـي د مسـلـمـانـانـو تـلهٔ درنه وهٔ . او مسـلمانان په ګټه کښي روان وهٔ . قـريشـو تيـختـه کـول غنيمت ګڼل .مسلمانانو د قريشو نه پاتی مـال غـنـيـمـت راټـولـول شورو کړل. هغه پنځوسو تنو (چي د مسـلـمـانـانـو د څوکيدارۍ د پاره د احد د غر د پاسه حضور ﷺ کيـنـولـی وو) چـي دغه منظر وليدهٔ . نو هغوی خپل ځائے له دی وجـي پريښودلو چي د حضور ﷺ فرمان د دي وخته پوري وهٔ . د هـغـوی مشـر عبدالله بن جبير ؓ ورته ډير په تاکيد سره بار بـار ووئيـل چـي د حضور ﷺ فرمان دے چي دا ځائے به تاسو په هيڅ حالت کښي نهٔ پريږدئ . هغوی ووئيل چي مسلمانانو ته فتح نصيب شوے ده اوس دلته د پاتے کيدلو څهٔ ضرورت پاتے نهٔ شو . د حضرت عبدالله بن جبير ؓ سره صرف يو څو تنه پـه دغه مقام باندي پاتے شو. خالد بن وليد (چي لا تراوسه ئي ايـمـان نهٔ وو راوړے) چي دغه ځائے خالي وليدهٔ نو د وروستو نـه ئي پـه مسـلـمـانـانـو حمله وکړهٔ . عبدالله بن جبير ؓ او د هغهٔ ملګرو ډير په ښهٔ انداز سره د هغوی مقابله وکړه . ولې د تعداد د کـم والـی پـه وجـه خالد بن وليد او د هغهٔ لښکر ئي رامنع نهٔ کـړے شـو او دوی تـول د خـالد بن وليد او د هغهٔ لښکر سره په مـقـابـلـه کـښـي شهـيـدان شو . د حضرت عبدالله بن جبير ؓ او د هـغـهٔ د ملګرو په شهادت سره خالد بن وليد ته لاره صفا شوه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په اسلامي لښکر ئې د وروستو نه يوه زورداره حمله وکړه . بل طرف ته چې قريش په تيخته وو هغوى هم راوپس شو. دغه وخت ټول مسلمانان د کافرانو د دوؤ ډلو په مينځ کښې راګير شو . يو طرف ته د خالد بن وليد لښکر وۀ او بل طرف ته د قريشو لښکر وۀ . مسلمانان دغه وخت يو عجيبه امتحان کښې وو . مصعب بن عميرؓ چې د حضور ﷺ سره په صورت مبارك کښې يو شان ښکاريدلو په دغه موقع شهيد شولو نو دا خبره ګډه شوه چې حضور ﷺ شهيد شولو . د مسلمانانو غوږونو ته چې کله دغه خبره ورسيدله . نو بې حوصلې شو .او دا خيال کول ئې شورو کړۀ چې د حضور ﷺ نه بغير د دنيا د ژوند به څۀ خوند کوى . دغه وخت دقريشو دلاسه ډير مسلمانان شهيدان شو. ډيرصحابهٔ ژوبل شو . ناګهانه د حضرت کعب بن مالكؓ نظر په حضور پريوتلو او د خوشحالۍ نه ئې يوه چغه کړه . چې راشے مسلمانانو حضور ﷺ صحيح سلامت دے . صحابوؓ چې د حضرت کعب بن مالكؓ اواز واوريدلو نو ټول د حضور ﷺ طرف ته را په منډه شول . دغه وخت مشرکانو ډير زور ولګولو چې حضور ﷺ شهيد کړى او پرله پسې ئې په حضور ﷺ باندې حملې وکړلے .صحابهٔ د حضور ﷺ مخې ته د يو ډهال پشان ولاړ وو . او د کافرانو مشرکانو د هرې حملې جواب به ئې په ښۀ طريقه ورکولو . حضرت طلحهٔ دغه وخت د خپل وجود (جسم) په ذريعه د مشرکانو ګزارونه منع کول، د جنګ نه وروستو د هغوى په جسم اويا زخمونه جوړ شوى وو . دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

موقع وه چې حضورﷺ وفرمائيل څوك دى چې زما نه ځان قربان كړى ؟ حضرت زيادؓ سره د څلورو ملګرو حضورﷺ لره نزدې راغے او د كافرانو سره په مقابلې كښې شهيدان شول . په دغه موقع د قريشو د يو تن عبدالله بن قميه د لاسه د حضورﷺ مخ مبارك زخمى شو . هغۀ په حضورﷺ باندې د تورې ګزار وكړلو چې د هغې په وجه د مخ د ټوپۍ نه دوه كړې د حضورﷺ مخ مبارك ته وردننه شولے .په دغې ګزار سره د حضورﷺ يو غاښ مبارك هم شهيد شولو .حضرت سيدنا صديق اكبرؓ اراده وكړه چې د حضورﷺ د مخ د زخم نه دغه كړې لرې كړى خو حضرت ابوعبيدهؓ ورته د دغې سعادت حاصلولو د پاره منت وكړلو . حضرت ابوعبيدهؓ چې د حضورﷺ د مخ مبارك نه د خلې په ذريعه دغه كړې اوويستلے نو ورسره ئې خپل دوه غاښونه هم پريوتل . دغه غزوه كښې حضورﷺ يوې كندې ته وغرځيدلو . هغه كنده مشركانو د ايمان خاوندانو ته د نقصان رسولو د پاره جوړه كړې وه . په دغه غزوه كښې دوه ويشت ، يا درې ويشت تنه د كافرانو نه مردار شوى وو. او د مسلمانانو نه اويا تنه شهيدان شوى وو. په دغه شهيدانو كښې د حضورﷺ ترۀ حضرت حمزهؓ هم وۀ . چې د هغوى په شهادت حضورﷺ ته ډير تكليف رسيدلے وو. هنده چې لا تر او سه ئې ايمان نۀ وو قبول كړے او د ابوسفيان كور والا وه . هغې د حضورﷺ د ترۀ حضرت حمزهؓ سره د هغه د شهادت نه پس ډير بد سلوك كړے وه. د دغې جنګ په موقع مسلمانانو خپل بچې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

زنانه په مختلفو قلعو کښي د یهودیانو نه د حفاظت دپاره بندے کړے وے . صرف هغه زنانه په میدان کښي موجود وے چاچي د مسلمانانو مرسته او علاج کولے شو .حضرت فاطمي په دغي موقع د خپل والد محترم د زخمونو علاج ته تیاره ولاړه وه . حضرت عائشهؓ ، حضرت ام سلیمؓ او حضرت اُم سلیطؓ زخمیانو لره په مشکونو کښي اوبه راچلولے .

حضرت صفیهؓ چي د حضرت حمزهؓ خور او د حضورﷺ ترور ده . هغي ته چي پته ولګیده چي مسلمانانو ته په جنګ کښي ډیر زیات نقصان رسیدلے دے نو د مدیني منوري نه په تیزی سره راروانه شوه .او د احد میدان ته راغله . حضورﷺ ته چي د ترور د راتګ پته ولګیدهٔ نو حضرت زبیرؓ ته ئي وفرمائیل د حضرت حمزهؓ د وجود ټکري راغوندي کړه خور ته ئي پته اونهٔ لګی . د دغي خبري خبر چي حضرت صفیهؓ ته اوشو نو هغي اوفرمائیل . زهٔ د خپل د ورور نه خبر شوي یم د اللّه په لاره کښي دغه قرباني څهٔ لویه قرباني نهٔ ده . د دغي وینا نه پس حضورﷺ خپلي ترور له د حضرت حمزهؓ د لیدلو اجازت ورکړهٔ .هغي چي خپل ورور ولیدهٔ نو انا للّه وانا الیه راجعون ئي ووئیل او دي امت ته ئي د صبر کولو یوه بهترینه نــــمــــونــــــــه پــــــــــریښــــــوده .

دغــه جنګ کښي د یو انصاري زنانه پلار ، ورور او خاوند شهیدان شوی وو . پرله پسي د یو یو د شهادت خبر چي دغي زنانه ته راغے نو هغي زنانه به د هر خبر راوړونکی نه دا تپوس کولو چي حضورﷺ څنګه دے؟ حضورﷺ خو روړغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے كنـه ؟ ورتـه بـه ووئيـلـى شـو چي حضور ﷺ صحيح سلامـت دے . نـود ربّ شـكـريـه ئي اوياسلو.بيا هم د ځان د تسـلـى د پاره د حـضـور ﷺپـه ديـدن پسي ګرځيدله . هر كله چي ئي پـه حضور ﷺباندي نظر پريوتلو نو د ربّ شكر ئي ادا كـړۀ او چغـه ئـي كـړه چـي تـاسـو سلامـت ئي نو نور مـصـيبتـونـه مـصـيبتـونـه نـۀ دي . د دغي واقعي نـه پـس د مسـلـمـانـانـو زمـكـي تـه د سپـارلـو(تدفين) وخت راغـے نو مسـلـمانانو سره د غريبي په وجه دومره كپړه نۀ وه چي د دغي شهيـدانـو تـريـنـه كفن جوړ شي . د حضرت مصعب بن عمير جنـازه تيـاره وه . خو د كفن د پاره ئي كپړه نه وه .په كپړي سره سـر بـه ئي ورلـه پټـولـو نـو خپـے بـه ئي ښكاره كيدے او كۀ خپـے بـه ئي ورلـه پټـولـے نـو سـر بـه ئي ښكاره كيدلو. بيا د حـضـور ﷺ پـه امر سره سر مبارك ئي پټ كړے شو او په خپو ئي ورلـه واښـۀ واچـول. دا هـغـه مـنـظـر او هغه وخت وو چي مسـلـمـانانو ته به كله هم وربه ياد شو نو ژړا به ورتله .د جنګ احد شهيدان بغيرله غسله (لامبولو) په هغه وينو كښي لت پت د جنازو نه پس خپلو خپلو قبرونو ته اوسپارلے شو . په دي جـنـګ كښـي مسـلـمـانـانـو تـه ډير زيات نقصان رسيدلے وو. قـريـش مـكـي مـكـرمـي تـه روان شوى وو . خو د دي خبري يره وه چي كـيـدے شـي قـريـش پـه مسـلمانانو دوباره حمله وكړي . ځـكـه رسـول الـلّٰه ﷺ د اوياتنو يوه ډله چي پكښي حضرت ابـوبـكـرؓ او حـضـرت زبيـرؓ هم وو . د ابوسفيانؓ او د هغه لښكر پسـي وروسـتـو روانـه كړے وه . ابوسفيانؓ په لاره كښي بيا په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو باندي د حملي كولو اراده لرله خو د خزاعه قبيلي مشر معبد چي پټ پټه د مسلمانانو سره ملګري وو . هغه ابوسفيان ته ووئيل ته د مسلمانانو سره د مقابلي كولو طاقت نۀ لرے . زۀ ديو خبرراوړونكي په ذريعه خبر شوے يم چي محمد ﷺ تاسره دوباره مقابله كول غواړي او يو لښكر ئي ستا د مقابلي د پاره تاپسي ورستو راروان كړے دے . ښۀ خو داده چي صحيح او روغ ځان مكي مكرمي ته وورسے . ابوسفيان چي د معبد خبره واوريدله نو خپله اراده ترينه هيره شوه او مكي مكرمي ته روان شو. حضور ﷺ ته چي د ابوسفيان او دقريشو دلښكر پته ولګيده چي مكي مكرمي ته ورسيدل نو مسلمانانو ښۀ په اطمينان سره د حمراء نو مي علاقي نه مديني منوري ته واپسي وكړه. (112 , 113)

د يهوديانو مخالفت

د مديني منوري فضا د مسلمانانو د پاره ښه وه . خو دلته هم د اسلام دښمنان وو . چي د تاريخ په كتابونو كښي په يهود سره يادېږي د يهوديانو دري قبيلي وے . بنو نضير ، بنو قينقاع ، بنو قريظه . په شورو كښي د دوی سره حضور ﷺ يوه د امن معاهده كړے وه چي ورته ميثاقِ مدينه وائی . د دي معاهدي مقصد دا وو چي د مديني خلق د باهر دښمن سره په شريكه مقابله وكړی . دغه يهوديان په شورو شورو كښي د مسلمانانو ملګری وو او دوی به دمسلمانانو سره په شورو شورو كښي ملګرتيا كوله ځكه چي كومه خبره به مسلمانانو كوله . نو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغي خبرے په ذريعه به دوی د خپلے خبري (چي د أسماني کتاب سره به ئي تعلق وه) تائيد حاصلولو. ديهوديانو دا خيال وه چي د مسلمانانو په ذريعه به د دوی په سلطنت کښي وسعت او زيات والے راشي .خو يهوديان په دغي مقصد او اراده کښي کامیابه نۀ شو. په رو رو د وخت تيريدو سره يهوديانو ته پته ولګيده چي د کوم مقصد د پاره دوی د مسلمانانو سره مرسته او ملګرتيا کووی. هغه مقصد دوی ته نۀ حاصليږي د هغي مقصد نه دوی لري روان دی . په مزه مزه يهوديان په دي هم پوهه شو. چي د مسلمانانو عقيده زمونږ د عقيدي نه ډيره زياته بدله ده . په دي وجه ئي پټ په پټه د مسلمانانو مخالفت شورو کړه . د دغي ځائے نه يهوديانو د مسلمانانو سره دښمني شورو کړه . د يهوديانو په زړونو کښي د مسلمانانو د پاره د محبت په ځائے کينه بغض حسد راپيدا شو. يهوديانو د مسلمانانو د ويري د لاسه ئي دغه دښمنی نه ښکاره کوله. بيا هم هغه کارونه به ئي کول چي په کومو کارونو اسلام او مسلمان بدنام شي او په څۀ طريقه اسلام او مسلمان ته نقصان اورسی . اوس اوخزرج چي د اسلام په نور راجمع شوی وو او د يوبل سره ئي دښمنی ختمه شوے وه . د يهوديانو دا کوشش وو چي دغه دښمني بيا راتازه کړي . په دوی کښي بيا شرفساد بنور کړي . خود اسلام په وجه دوی ته خپل مقصد حاصلول ډير ګران وو . له دي وجي له پټي نه ښکاره مخالفت ته راغلل . او هغه معاهده ئي ماته کړه کومه چي د مسلمانانو او د يهوديانو ترمينځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوے وه . د دغې شر ابتدا د بنوقینقاع نه اوشوه .

بنوقینقاع سره جنګ

په اسلامي میاشتو کښې د شوال میاشت وه او د هجرت دویم کال وه . یوه مسلمانه زنانه د څهٔ کار د پاره د بنوقینقاع محلې ته لاړه . هلته ئې د یو دکان نهٔ څه اغستل . د هغه دکان مالك دغې مسلمانې زنانه ته په غلط نیت لاس واچولو . دغه ځائے یو بل مسلمان ولاړ وو هغې چې ولیدل چې د یو مسلمانې زنانه عزت پاتې نهٔ شولو نو کوم یهودی چې دغه حرکت کړے وو. هغه ئې مردار کړه. بیا یهودیانو د یهود په بدله کښې مسلمان شهید کړه . حضور ﷺ ته چې د دغې واقعې پته ولګیدله نو رسول اللّٰه ﷺ د دوی سره د مقابله کولو مسلمانانو ته د تیاري کولو حکم وکړهٔ . بنوقینقاع ته چې معلومه شوه چې رسول اللّٰه ﷺ د مسلمانانو سره دوی طرف ته راروان دے او په دوی حمله کوونکے دے . نو دوی ځان په یوه قلعه کښې بند کړهٔ . حضور ﷺ ترینه ګیره تاؤ کړه او پنځلس ورځے ئې د دوی په انتظار د دغې قلعې نه بهر تیرے کړے . بنوقینقاع ته پته ولګیده چې مسلمانان خو د دې ځائے نه د تللو نوم نهٔ اخلي. نو د قلعې نه بهر راوتو ته مجبوره شو . او تهولو ووئیل چې حضور ﷺ د دوی په حق کښې څهٔ فیصله وکړه . نو هغوی ته به منظوره وی . حضور ﷺ د عبدالله بن ابی په سفارش (چې د مسلمانانو حلیف وهٔ) دوی تـه د خپل وطن نـه د وتلو اجازت ورکړهٔ . دوی خپلې زمکې او کورونه پریښودل او شام طرف ته لاړل .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(114,115,116)

د اويا (۷۰) قاريانو واقعه

د اسلام نور رو رو ښوريدلو . په دغه زمانه کښي د کلاب قبيلي مشر د حضور ﷺ په خدمت کښي حاضر شو .او حضور ﷺ ته ئي درخواست وکړلو چي تاسو ماسره څۀ مسلمانان ملګرى کړى چي زما قوم قبيله اسلام ته راوبلى . او د اسلام رڼا سره د هغوى زړونه منوره شى . حضور ﷺ ورته ووئيل د نجد خلق د بهروسي خلق نۀ دى . هغۀ ووئيل چي د دغي خبري زۀ ضامن جوړيږم . حضور ﷺ د هغۀ سره اويا تنه ملګرى کړل چي د قران کريم بهترين لوستونکي وو. دوى چي کله د بنوسليم علاقي معونه ته ورسيدل .او هلته ئي دمه کوله . دغه وخت د دغي علاقي مشر عامر بن طفيل د دوى نه ګهير چا پيره څۀ کسانو ګهيره وا چوله .او دوى ئي ټول قتل کړل .صرف يو صحابى عمرو بن اميهؓ ئي پريښودلو .چي د چا په ذريعه د مديني منوري خلقو د دغي مظلومو قاريانو واقعه واؤروله .(117)

د رجيع مقام شهيدان

په دغه ورځو کښي د عضل او د قاره قبيلي څۀ تنه حضور ﷺ لره راغلل او درخواست ئي وکړۀ چي زمونږه قبيله د اسلام په نور سره منوّره شوے ده . تاسو مونږله هغوى ته د اسلام سبق ښودلو دپاره يو څو کسان راکړئ . حضور ﷺ دوى سره لس تنه ملګرى کړل . دوى چي کله رجيع ځائے ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورسیدل نو دغي ظالمانو خپله وعده هیره کړه . د بنی لحیان دوه سوه کسان غشي ویشتونکي د دوی نه ګهیر چاپیره شو. دغه لس تنه مسلمانان د حفاظت دپاره یو غر ته وختل . او د دوو تنو نه علاوه ټول شهیدان شو . هغهٔ دوؤ کسانو کښې د یو نوم حبیبؓ او د بل نوم زیدؓ وه. دغه مشرکانو حضرت زیدؓ او حضرت حبیبؓ مکي مکرمي ته راوستلو .حضرت زیدؓ ئي په یو قریشي مشرك باندي خرڅ کړه . هغه حضرت زیدؓ په دي نیت واغستلو چي د مکي مکرمي خلق ددهٔ د قتل تماشا ووینـي .هرکله چي قاتل د توري سره حضرت زیدؓ ته مخامخ راغــے نو دغه وخت ابو سفیان (چي لا ایمان ئي نهٔ وو راوړے) حضرت زیدؓ ته ووئیل .اے زیدهٔ ! رښتیا ووایا که چرته نن ستا په بدله کښي محمد ﷺ (معاذ الله) قتل شوے وے نو تهٔ به خوشحاله شوے وے ؟ حضرت زیدؓ ووئیل . زما دے په رب باندي قسم وی چي د رسول الله د خپو تلی د غنو نه د بچ کولو د پاره کهٔ چرته زما دا وجود قربان شوے وے نو دا به زما نیك بختی وے. د دغي فقري وئیل وو چي قاتل د حضرت زیدؓ سر مبارك د تن نه جدا کړلو او حضرت زیدؓ ته د شهادت لویه مرتبه ملاؤ شوه .بل طرف ته حضرت حبیبؓ د حارث بن عامر ځامنو واغستلو . دا هغه حارث دے چي د اُحد په کښي جنګ کښي د حضرت حبیبؓ د توري د لاندي راغلے وه او مردار شوي وه . هر کله چي حضرت حبیبؓ لره د پهانسي ځائے ته بوتللے شو . نو دغه وخت حضرت حبیبؓ د دوه رکعته نفل ادا کولو اجازت اوغښتلو . مشرکانو ورته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوافلو ادا کولو اجازت ورکړه . د هغې نه وروستو حضرت حبیبؓ ته پهانسي ورکړے شوه. (118 , 119)

د بنو نضیر قبیلې سازش

بنو نضیر د مدینې منورې دیهودیانو دویمه غټه قبیله وه . د دوی دمسلمانانو سره یوه معاهده شوې وه . چې کۀ د دغې قبیلې (بنی نضیر) نه یو کس په غلطۍ سره مړې وکړئ . نو د هغه مړ کس دیت به مسلمانان او یهودیان دواړه فریقه په شریکه ادا کوی . هم دغه شان کۀ چرته د یو مسلمان نه په غلطۍ سره مړې وشی . نو د هغې مړی دیت به هم په شریکه مسلمانان او یهودیان ادا کوی . په دغه زمانه کښې د بنی عامر دوه کسان د یو مسلمان د لاسه په غلطۍ سره قتل شو. د مقتولینو سره د حضورﷺ له طرفه د امن ملاویدلو یوه چهیتهی پرته وه . د دغه معاهدې مطابق د دغې دووتنو (مقتولینو) دیت په مسلمانانو او په یهودیانو (بنو نضیر) دواړو راتللو . مسلمانانو د بنی نضیر نه په دغه دیت کښې د هغې حصې مطالبه وکړۀ . او د دغې مقصد د پاره حضورﷺ د بنو نضیر محلې ته هم لاړلو . په ظاهره خو دوی د حضورﷺ خبره اومنله ، خو د دننه نه دوی دیت ورکولو ته تیار نۀ وو . حضورﷺ ئې په دغه سلسله کښې د یو دیوال سره خواته کینولو . ورسره ئې دغه منصوبه هم جوړه کړه چې دغه دیوال سره د بره نه به یو لوئې کاڼې په حضورﷺ راګزار کړو. (د هغې د لاسه به حضورﷺ شهید شی نو نۀ به حضورﷺ پاتې شی او نه به دیت مطالبه وی) .حضورﷺ ته د وحی په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذریعه د دغي سازش پته ولګیده . سمدست د هغۀ ځائے نه پاسیدلو او مدیني منوري ته روان شو. بنو نضیر ته چي د حضور ﷺ د تللو خبر وشو د هغوی یو تن د حضور ﷺ خوا لره مدیني منوري ته ولیږلو . او ورته ئي دا پیغام ورکړۀ . چي حضور ﷺ ته ووایه . چي تاسو هم دیرش تنه راولی او مونږ به هم د خپل پوهه دیرش کسان راجمع کړو بیا کۀ چرته زمونږ د دین پوهه خلقو ستاسو خبره وومنله نومونږ به ترینه هم انکار ونکړو. د هغوی په منلو سره به بیا مونږ ته څۀ اعتراض نۀ وی . حضور ﷺ ورته خبر واستولو چي ترڅو تاسو یو کلك عهد نۀ وی لیکلے .زه په تاسو بهروسه نۀ شم کولے . د عهد راتازه کولو د پاره حضور ﷺ د بنوقریظه ته هم یو قاصد ولیږلو هغوی په خوشحالی سره خپل هغه زوړ عهد راتازه کړلو . بنو نضیر اول انکار وکړۀ بیا ئي عهد تازه کولو ته سر کیښودلو . او حضور ﷺ ته ئي خبر ورکړۀ چي تاسو د دري تنو سره راشے چي دغه عهد تازه کړو . حضور ﷺ چي کله هغوی طرف ته روان شولو . نو په لاره کښي ورته معلومه شوه چي بنو نضیر د تورو سره (د جګړے په نیت) په لاره کښي د حضور ﷺ او د مسلمانانو انتظار کوی . د هغوی منصوبه دا وه . چي دغه ځائے ته د راتلو سره په حضور ﷺ باندي حمله وکړي او (معاذ اللّٰه) حضور ﷺ شهید کړي . حضور ﷺ دوباره د لاري نه راواپس شولو . او د مسلمانانو د یو لښکر سره ئي د بنو نضیر د علاقي نه ګیره تاؤ کړه. بنونضیر په ځان پسي د قلعو دروازے بندي کړے . بنو نضیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځلس ورځے د مسلمانانو په ګیره کښي وو . اخرپه دي شرط د خپلو قلعو نه راوتلو ته تیار شو . چي څومره سامان مونږ دځان سره په اوښانو وړے شو هغه به د ځان سره واخلو او دا ځائے به مسلمانانو ته پریږدو. حضور ﷺ د هغوی خبره وومنله او هغوی چي د ځان سره څومره مال په سورلو وړلے شو د ځان سره اوچت کړه او خیبر ته نورو یهودیانو لره لاړل بیا هم هلته دیره شو .دغه وخت د بنو نضیر په دغه مشرانو کښي غټ غټ یهودیان لکه ابو رافع سلام بن ابی الحقیق ، کنانه بن الربیع او حُیَی بن اخطب هم وو. په دي طریقه د مسلمانانو قوت او طاقت نور هم زیات شو. (120)

د خندق یا د احزاب جهګړه

کوم وخت چي بنو نضیر د مدیني منوري نه بهر ووتل او په خیبر کښي دیره شو . د هلته نه هغوی په جمع د مسلمانانو د ختمولو سازشونه شوروکړل . او په دغه مقصد کښي ئي د ځان سره د عربو نوري قبیلي هم شاملي کړے . له دي دجي دغي جهګړے ته د احزاب (د ډیرو ډلو) جهګړه وئیلے شي . احزاب په عربی ژبه کښي ډیرو ډلو ته وائی . چونکه په دي جهګړه کښي د عربو ډیر قبائل د مسلمانانو خلاف رایو ځائے شوی وو . ځکه دي جنګ ته د احزاب جنګ وئیلے شي . د مسلمانانو په دغي مخالفینو کښي د بنو نضیر سره ملګرو کښي په خصوصی توګه د قبیله بنی غطفان ، قبیله بنو اسد ، او د قریشو نوم اغستلے شي . دوی ټولو د لس زرو لښکر تیار کړلو او مدینه ته راروان شو. حضور ﷺ ته چي کله ددغي

(c) ketabton.com: The Digital Library

حالاتو پته ولګيدله نو مسلمانان ئي راجمع کړل او د هغوی نه ئي د دغي لښکر (مشترکه دښمن)په باره کښي مشوره واغستله . هريو صحابیؓ خپله رائي وړاندي کړه . حضرت سلمانؓ چي د فارس(موجوده ايران) سره ئي تعلق لرلو هغه ووئيل چي د مديني منوري دري طرفونه په کورونو او د کهجورو په باغو نو سره محفوظ دی . صرف يو طرف داسي دے چي نۀ پکښي کورونه شته او نۀ دغه ځائے څه نور د حفاظت سامان شته .دا وخت پکار دا دی چي په دغه مقام باندي يو خندق (کنده) وکنستلے شی . چي د کافرانو مدينه ته د راتګ لاره بنده شی . حضور ﷺ د حضرت سلمانؓ رأئے خوښه کړله او په هغي باندي ئي د عمل کولو حکم ورکړلو . حضور ﷺ د دري زرو صحابوؓ سره دغه خندق کسنتلو . هريو صحابیؓ ډير په اخلاص سره په دغه خندق کښي کار کولو . دا ګران کار په ډير محنت سره شلو ورځو کښي سر ته ورسيدلو . په دغه موقع يو خبر راوړونکي دا خبر راوړلو چي د کافرانو لښکر مديني منوري ته رانزدي شوي دے . منافقينو ته چي پته ولګيدله نو په مختلفو حيلو او بهانو ئي ځان د مسلمانانو د لښکر نه جدا کړلو او خپلو کورونو ته لاړل . د مسلمانانو سره په مدينه کښي د يهوديانو يوه قبيله پاتے کيدله .مسلمانانو ته د دغي قبيلي نه هم خطره وه . په دغي وجه د دغي قبيلي دپاره دوه سوه تنه جدا کړے شوی وو چي په دوی باندي نظر ساتی . بنوقريظه قبيلي لاتراوسه پوري د مسلمانانو مخالفت نۀ کولو په ظاهره ئي د کافرانو ، مشرکانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملګرتیانهٔ کوله . په پټه پټه دوی هم د کافرانو ملګری وه خو د
دي خبري نه ویریدل چي کهٔ چرته مونږ د دغه کافرانو او
قریشو ملګری شو . صبا خو به دوی لاړ شی او مونږ ته به
مدینه کښي پاتي کیدل ګران شی . بنوقریظه ته حیی بن
اخطب د بنو نضیر مشر پیغام ولیږلو کهٔ چرته تاسو نن د
مسلمانانو خلاف زمونږ مرستهٔ او ملګرتیا وکړهٔ . نو زمونږه د
مسلمانانو خلاف دغه جنګ ګټل به یقینی شی ځکه چي
نن د عرب ټولي قبیلي د مسلمانانو د ختمولو د پاره د مدیني
نه بهر را جمع شوی دی .د حیی بن اخطب په سازش سره
بنوقریظه قبیلي خپل عهد چي د نبی کریم ﷺ او د
مسلمانانو سره ئي کړے وو هیر کړلو او د مسلمانانو خلاف
په دغه جنګ کښي د قریشو د او د نورو کافرانو ملګری شو .
قریش او دغه رنګ نور کافران د مدیني منوري نه بهر
دیرشوی وو . او د یو داسي ځائے په تالاش کښي وو چي د
هغي په ذریعه مدیني منوري ته دننه شي . او د مسلمانانو
سره مقابله وکړئ .. خو داسي یو ځائے ئي هم او نهٔ موندلو
چي د هغي په ذریعه د کافرانو دغه لښکر په مسلمانانو حمله
وکړئ . په دغه حالت او کیفیت کښي قریشو او نورکافرانو د
مدیني منوري نه بهر شل ورځے تیري کړے . د مدیني
منوري د مسلمانانو او په د مکي مکرمي د کافرانو په مینځ
کښي بس د یو خندق فاصله وه . دغي خندق سره کافرانو د
مسلمانانو خو اله نزدي نشو تللے .مسلمانانو د کافرانو د شر
او حملي نه په دغي خند ق سره بیچ وو. عمرو بن ودّ چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقريشو يو ډير زيات بهادر سړے ياديديو هغه د خندق (کنده) نـه بل طرف ته د پوري وتلو کوشش وکړۀ . خو د مسلمانانو له طرفه حضرت علیؓ د هغه کوشش ناکامه کړه . کافرانو به هره ورځ پـه مسـلمـانانـو بانـدي د کـانړو او غشو يو باران جوړوو. مسـلمـانـان دلته په دغه تکليف او مصيبت کښي وو . ورسره بـل طرف تـه د مسلمانانو زنانه چي په کومه قلعه کښي پاتي کيـدلـے هغـه قـلعـه د بـنـو قـريظه د آبادي سره خواته وه . يو يهـودی د دغي قبيـلي نـه دغه قلعه ته نزدي شو او قلعي ته د ورننـوتـلو په کوشش وو دغه وخت حضرت صفيهؓ چي دنورو زنانو سره په دغي قلعه کښي وه .د مسلمانانو زنانو د حفاظت د پاره تـوره پـه لاس تياره ولاړه وه . هغي د هغه يهودی سر د تن نـه پـه تـوري سـره جدا کـړلـو . اونورو يهوديانو ته ئي د عبرت اخستـلـو د پاره پـه يـو ميدان کښي ورو غرڅولو . بنوقريظي قبيـلي چي دغه حالت او کيفيت وليده . نو ويريدله او دا خيال او ګمان ئي وکړه چي ګني په قلعه کښي د مسلمانانو د لښکر يـوه حـصـه د قـلعي د حفاظت د پاره موجوده ده . مسلمانان په دغـه آزمـائـش او امتـحـان کښي وو . يو طرف تـه د مديني مـنوري يهـوديان وو چي د مسـلـمـانـانو پټ په پټه ډير زيات مـخـالف وو . بـل طـرف تـه د قـريشـو اود نورو ډيرو قبيلو هغه لـوئـي لښـکـر وو . د دغـي حـالـت او کيـفيـت پـه وجـه د مسـلـمـانـانـو تـکـليفونه ورځ ترورځه زياتيدل . بل طرف ته کـافـران او د مکي مکرمي قريش په خيمو کښي په زيات ډيره کيـدلو سره تنګ شوی وو . دغه وخت وو چي د غطفان قبيلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو كس چي په پټه ئي ايمان راوړے وو قريش ته ورغلو او قريش ئي د نورو كافرانو نه ئي بد ظنه كړل . بيا نورو قبيلو ته ورغلو او هغوي ئي د قريشو نه بد ظنه كړل . په دغه طريقه د قريشو او د نورو قبيلو په مينځ اختلاف جوړ شو . دغي اختلاف سره سره په دوی د شپي يوه تيزه سيلي راغله . هغي طوفان او سيلي د كافرانو خيمي په هوا كړے د كافرانو لوښي د يو ځائے نه بل ځائے ته لاړو . دغي حالت او كيفيت قريش او نوري قبيلي دي خبري ته مجبوره كړے چي خپلو خپلو كلو ته لاړ شي . اول بنوقريظه ميدان خالي پريښودلو او كورونو ته لاړل بيا وروسے نوروكافرانو هم د ميدان نه تيخته وكړه اونمبر په نمبر خپلو خپلو كلو ، علاقو ته روان شو . د كافرانو په تلو سره مسلمانانو ساه واغستله . او د مولیٰ كريم ئي ډير ډير شكر ادا كړۀ چي د يو لوئي آزمائش او امتحان نه بچ شو .(121,122,)

د بنوقريظه د عهدشكني انجام

هركله چي مسلمانان د قريشو او نورو قبيلو د شر اوفساد نه په كوم وخت چي دعربو قبيلو او قريشو د مديني منوري نه گهيره اوچته كړه او مسلمانانو د بهرد هر قسمه خطري نه په امن كښي شو .نو حضور ﷺ دمسلمانانو سره د بنو قريظه نه د عهد ماتولو بدل اغستلو دپاره د بنوقريظي د قلعو نه گيره تاؤ كړله . بنوقريظه تريوي مياشتي پوري په خپله قلعه كښي بند وو .آخر كار تنگ شو او د راوتلو د پاره ئي حضو ﷺ ته درخواست وكړۀ . حضورﷺ د بنوقريظه نه د عهد ماتولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بدل اغستلو د پاره چي زمونږ فيصله دي د اوس د قبيلي مشر حضرت سعدؓ بن معاذؓ وکړي . هغه چي څهٔ فيصله وکړه . مونږ ته به منظوره وي . حضرت سعدؓ چي د خندق په جهګړه کښي زخمي شوي وه او ډير په تکليف او مصيبت کښي وه . د دغي تکليف باوجود حضرت سعدؓ د فيصلي کولو د پاره دغي مقام ته تشريف راوړلو . د حضرت سعدؓ قبيلي غوښتل چي د بنوقريظه سره نرمي وشي او هغوی ته د هغوی غلطی معاف کړي شي . خو حضرت سعدؓ او نهٔ منل او فيصله ئي وکړه چي په بنو قريظه کښي څوك چي د جنګ کولو قابل دي هغوی دے قتل کړے شي .زنانه او ماشومان دي بندی (قيديان) جوړ شي . او د دوی مال او زمکي دي په غريبانانو مسلمانانو کښي تقسيم کړے شي . د حضرت سعدؓ په دغه فيصله باندي عمل وکړے شو او په دي طريقه د بنوقريظي مخ نيوه وشوه .(123 , 124)

د حديبيے راضي نامه

د مسلمانانو د ډير وخت نه دا آرزو او تمنا لرله چي د اللّٰه تعالیٰ د ښکلي کور طواف او ديدن وکړي . خو د مشرکانو او کافرانو د لاسه مسلمانان د دغي نعمت نه تر ډير وخته پوري محرومه پاتي شوی وو . هم دغه تمنا د حضور ﷺ په زړهٔ کښي وه په دغه زمانه کښي حضور ﷺ يو خوب وليدلو . چي د عمري د ادا کولو د پاره حضور ﷺ د خو تنو صحابهٔ سره مکرمي مکرمي ته سفر کړے دے او بيا د عمري د ادا کولو نه وروستو هغوی کښي بعضي کسانو سرونه خرولي دی او بعضو ترينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سر ځۀ وینښتۀ اغستي دي . دغه خوب چې د حضور ﷺ د
خلکي مبارکي نه صحابهؓ ته بیان شولو نو د هغوی جذبه او
شوق نور هم راوچت شولو . په دغې وجه حضور ﷺ د
څلوارلسو سوو (بعضي روایتونو کښې تعداد کم او بعضې
کښې زیات هم بیان شوے دے) تنو سره د عمرې د ادا کولو
په نیت د مدینې منورې نه مکې مکرمې ته د تللو اراده وکړه .
دا ساعت د ذی القعدې ړومبې تاریخ وه او د هجرت شپږم کال
وه . د ذوالحلیفه نه حضور ﷺ احرام وتړلو او بسر بن سفیان
ئې د قریشو د حالاتو دمعلولو د پاره د ځان نه مخکښې مکې
مکرمې ته روان کړلو . د حضور ﷺ داسفر د جنګ کولو د پاره
نۀ وو په دې وجه د غې قافله سره وسله (د جنګ کولو
څیزونه) نۀ وه . حضور ﷺ مکې مکرمې ته روان وو په لاره وو
په لاره کښې یو خبر راوړونکي حضور ﷺ لره خبر راړلو چې
قریشو ته د مسلمانانو د راتللو پته لګیدلے ده او هغوی ټول د
دې خبرې د پاره راجمع شوی دی چې حضور ﷺ او صحابهؓ به
په هیڅ شکل کښې مکې مکرمې ته دا خلیدو ته نۀ پریږدو.
اود قریشو یو لښکرچې پکښې دوه سوه کسان دی د خالد بن
ولید په مشرې کښې د مسلمانانو د مقابلې د پاره را روان
کړے شوے دے . او په غمیم کښې دیره دے . حضور ﷺ ته
چې پته ولګیده . نو رسول الله ﷺ هغه لاره پریښودله او په
بله لاره حدیبې ته وورسیدلو . حدیبیه کښې د حضور ﷺ
اوښه (قصویٰ) کیناستله . دغه ساعت حضور ﷺ مکې
مکرمې ته د تللو اراده وکړله او اوښه ئې پاسوله خو اوښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاسیدلو ته تیاره نهٔ شوه . خلقو ډیر کوشش وکړهٔ خو هر کوشش صرف کوشش پاتې شو. بعضې خلقو اوئیل چې قصوئ (اوبهٔ) سترې شوې ده . حضور ﷺ اوفرمائیل چې قصوئ (اوبهٔ) سترې شوې نهٔ ده . دلته ورته دالله له طرفه د پاتې کیدلو حکم دے . بیا حضور ﷺ اوفرمائیل زما دے په هغه ذات باندې قسم وی چې د چا په په لاس (اختیار) کښې چې زما ذا ژوند دے نن کهٔ قریش زما نه د داسې څیز مطالبه وکړیٔ چې پکښې د شعائرالله تعظیم وی نو زهٔ به د هغوی هغه مطالبه منمه . بیا حضور ﷺ په حدیبیه کښې د پاتې کیدلو اعلان وکړلو . د ګرمې موسم وه . سخته ګرمې وه . په دغې وجه مسلمانانو سره د څکلو اوبه په مزه مزه په ختمیدلو شولے او ډیر په کم مقدار د څکلو اوبه پاتې شولے . دغه وخت د حضور ﷺ د معجزې په ذریعه د اوبو یو ډیره لویه ذخیره مسلمانانو ته ملاؤ شوله چې ورسره د ټول لښکر تنده ماته شوه او بیا ئې ترینه خپل خپل لوښې هم ډک کړل . بیا حضور ﷺ حضرت عثمانؓ لره مکې مکرمې ته ولیږلو چې قریشو ته اطلاع وکړی چې د حضور ﷺ اود مسلمانانو اراده د عمرې د ادا کولو ده بله څهٔ اراده ئې نشته . هرکله چې حضرت عثمانؓ مکې مکرمې ته لاړو نو مشرکانو د ځان سره ایسار کړلو .بل طرف ته په مسلمانانو کښې دا خبره ګډه شوه چې حضرت عثمانؓ د مکې کافرانو شهید کړلو . دا خبر چې حضور ﷺ واوریدلو نو د یو کیکر ونې د لاندې حضور ﷺ کینساتلو او د حضرت عثمانؓ د بدل اغستلو دپاره ئې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحابهؓ نه بیعت (لاس نیوه) اغستل شوروکړه او په لږ وخت کښې ټول لښکر د حضور ﷺ په لاس باندې بیعت وکړلو. دغې بیعت ته بیعتِ رضوان وئیلے شی . مولیٰ کریم د دغې بیعت ذکر په قرآن کښې هم راوستے دے . د بیعت نه وروستو پته ولګیدله چې د حضرت عثمانؓ د شهادت خبر غلط وو، حضرت عثمانؓ په مکه مکرمه کښې صحیح سلامت دے . هرکله چې قریشو ته د دغې بیعت پته ولګیدله نو ډیر زیات فکر مند شو او ویره پرې راغله . نو د راضې نامې کولو کوشش ئې شوروکړه . په دغه راضې نامه کښې د قریشو له طرف سهیل بن عمرو د قریشو نمائنده وو . هرکله چې هغه مسلمانانو ته رامخامخ شولونو حضور ﷺ وفرمائیل چې اوس ستاسو کار آسان شو. سهیل بن عمرو د راضې نامه په باره کښې د حضور ﷺ سره ډیرې خبرې وکړلے . بیا په یو څو شرطونو سره راضی نامه وشوله . هغه شرطونه په ظاهره د مسلمانانو خلاف کیښودلے شوی وو بیا هم دغې راضې نامې ته په قرآن کښې لویه ګټه (فتح)وئیلے شوے ده . د دغې په باره کښې د سورة فتح آیاتونه نازل شوی دی . حضور ﷺ حضرت علیؓ ته حکم وکړۀ چې دغه راضی نامه په یو تحریری شکل کښې ولیکی . حضرت علیؓ دغه تحریر د بسم الله الرحمٰن الرحیم نه شورو کړه نو سهیل بن عمرو اعتراض وکړۀ چې زۀ خو دغه ټکی نه پیژنم . په دغه وجه په تحریر کښې د بسم الله الرحمٰن الرحیم په ځائے باسمك اللّٰهم ولیکلے شو .دغه ټکې به عربیانو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

عامو خطونو کښي په ابتداء کښي ليکلو. بيا حضور ﷺ حضرت عليؓ ته ووئيل چي وليکله چي دا راضی نامه ده چي په دي سره محمد ﷺ چي دالله رسول ﷺ دے راضي شوے دے .دغه وخت سهيل بيا اعتراض وکړۀ. اعتراض داوه چي د الله درسول ﷺ دا ټکي دے ترينه ختم کړے شي ځکه چي مونږ ورته د الله رسول نۀ وايو . حضور ﷺ حضرت علیؓ ته حکم وکړۀ چي دغه ټکي ترينه وروان کړه .او د دغي په ځائے محمد بن عبدالله وليکله . حضرت عليؓ ته د هغه ټکي ورانول ګران وو په دغي وجه حضور ﷺ پخپله هغه ټکي وران کړلو . بيا د راضي نامي لانديني شرطونه وليکلے شول.

★لس کاله به په خپلو کښي جنګ جهګړه نۀ کوو.

★مسلمانان دے اوس واپس لاړ شي

★راروان کال به عمره ادا کوي خوپه مکه کښي به صرف دري ورځي به تيروی .

★دځان سره به وسله (د جنګ سامان) نۀ راوړي .

★د مکي اوسيدونکی مسلمانان به د ځان سره نۀ بوځي .

★کۀ يو مسلمان په مکه کښي پاتي کيدل غواړی نو هغۀ ته به د مسلمانانو له طرفه څۀ رکاوټ نه جوړيږی

★بل طرف تـه کـۀ يـو تـن (مسـلـمان) د مکي مکرمي نـه مـديـني منوري تلل غواړي او مديني ته لاړ شي نو هغه به د مـکـي مـکـرمي خـلـقو ته واپس کيږی.او کۀ يوتن (اسلام نه پـس مـرتـد شـی او بيـا) د مديني منوري نه مکي مکرمي ته راشـی نـود مـکـي مـکـرمي خـلـق بـه هغه د مديني خلقو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نۀ حواله کوی.

★ د عربو نورو تهولو قبیلو ته دے اختیار ورکړے شی چې د چا سره ملګرتیا یا تعلقات ساتل غواړی هغوی سره دے ملګری شي . د دغې عهدنامې په رڼا کښې بنو خزاعه د مسلمانانو ملګری شو او بنو بکر د قریشو ملګرتیا خوښه کړه .راضی نامه لا په لیکلو سره پوره شوې نۀ وه . دغه وخت د سهیل ځوئے ابوجندل چې دقریشو سره د اسلام قبلولو په وجه بندی وو د قید نه ئې په څه چل ځان راخلاص کړلو او د حضور ﷺ په خدمت کښې د پناه اغستلو د پاره راغے . سهیل چې ابوجندلؓ ولیده نو سمدست ئې ووئیل چې د عهدنامې مطابق دا اولنې کس دے . چې زمونږ نه تاسو لره درغلے دے . تاسو دې مونږ ته حواله کړے . د ډیرو خبرو اترو نه پس حضور ﷺ ابوجندلؓ سهیل ته حواله کړلو . بیا ورله حضور ﷺ تسلی ورکړه او د صبرکولو نصحیت ئې ورته وکړۀ .بیا په هغې عهد نامې باندې فریقینو دستخطونه وکړل . د راضي نامې نه پس حضور ﷺ صحابهؓ ته د قربانې کولو او د سرښرولو امر وکړلو .بیا په خپله ئې قربانی وکړله او په سر ئې اُستره راښکله . صحابوؓ چې حضور ﷺ ولیدۀ نو هغوی هم قربانی وکړلے او سرونه ئې وښرول .څه لږه موده پس حضور ﷺ د دغې مقام نه مدینې منورې ته سفر شورو کړلو .په لاره کښې د سورة فتح آیاتونه نازل شول. امام زهریؒ لیکی چې دغه واقعه د مسلمانانو دپاره یوه ښکاره کټه(فتح) وه . چې ددې په وجه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو او کافرانو په مینځ کښې جهګړے ختمې شولے
او هرطرف ته د امن فضا جوړه شوه . او هغه خلق چې
مخکښې به ئې اسلام پټولو هغوی خپل اسلام ښکاره کړلو
. د نفرت هواګانې ختمې شوے . یو بل سره د خبرو موقع
ملاؤ شوه . اهل عرب قرآن کریم په غور سره واوریدلو . او
د هغې د اسرار او برکات نه خبر شول .په دغې وجه دغه راضي
نامه د انجام په اعتبار سره د ټولو مسلمانانو د پاره یوه لویه
فتحه(ګټه) وه . بیا په مزه مزه رسول اللّٰه ﷺ مدینې منورې
ته ورسیدلو . ابوبصیرؓ چې د مشرکانو سره بندی وۀ . هغه د
مشرکانو دقید نه په څۀ چل ځان راخلاص کړلو . او مدینې
منورې ته راغللو. قریشو د ابوبصیرؓ د ګرفتارۍ د پاره دوه تنه د
مکې مکرمې نه مدینې منورې ته راواولیږل . چې د حضور
ﷺ نه د ابوبصیرؓ د واپسۍ مطالبه وکړئ . دغه دواړه تنه د
حضور ﷺ په خدمت کښې حاضر شو او د ابو بصیرؓ د واپس
کولو مطالبه ئې وکړۀ . حضور ﷺ ورته د عهدنامې مطابق
ابوبصیرؓ حواله کړۀ .کوم وخت چې ابو بصیرؓ د حضور ﷺ نه
جدا کیدلو هغه وخت حضور ﷺ ابوبصیرؓ ته د صبر کولو
تلقین وکړۀ او ورته ئې اوفرمائیل زرده چې اللّٰه تعالیٰ به ستا
دپاره د نجات یوه لاره راپیدا کړی. ابو بصیرؓ د قریشو دغه دوو
کسانو سره د مدینې منورې نه مکې مکرمې ته روان شو .
کوم وخت چې دوی ذوالحلیفه ته ورسیدل نو د آرام کولو
دپاره او د کهجورو او د دم(د قربانۍ ځناور) اغستلو د پاره ئې
هلته کښې دمې ته ودریدل . دغه موقعه وه چې یو د هغه دوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تنو (مشركانو) نه خپله توره په لاسو كښې نيولې وه . ابو بصير ورته ووئيل چې دا خو ډيره اعلىٰ ښكارى . او اجازت ئې ترينه د كتلو د پاره وغښتو . هغه قريشى مشرك ورله هغه توره د كتلو د پاره وركړه . ابو بصير ته چې توره لاس له ورغله نو سمدس ئې د هغه دووتنو نه په يوتن د تورې ګزار وكړۀ . په هغه ګزار سره د هغه مشرك سر د تن نه جدا شولو .د هغه ملګرى چې دغه حال وليدۀ نو په منډه منډه مدينې منورې ته لاړو . بيا د هغه نه وروستو ابو بصير دوباره مدينې منورې ته لاړو . خو چې هغه ته محسوسه شوه . چې د عهدنامې موافق به بيا زۀ د قريشو لاسو ته ورځم . نو د مدينې منورې نه بهر د يو سيند خواته ديره شو . دده په دغه ځائے كښې ديره كيدلو سره د دۀ نه د مكې مكرمې نور مسلمانان خبر شول هغوى ته هم د پناه ځائے ملاؤ شولو . هغوى يو يو د ابوبصيرؓ ملګرى كيدل .په دغه ورځو كښې ابو جندلؓ هم د ابوبصير خواله راغے . په مزه مزه په دغه ځائے كښې د مسلمانانو تعداد اويا ته ورسيدلو . د قريشو چې كومه يوه قافله به هم د دوى سره خواته تيريدله نو دوى به د هغې قافلې نه ګهيره راتاووله بيا چې څومره مال به د هغې قافلې سره وو . هغۀ به ئې ترينه په زوروه اغستلو . دغه سامان او دغه طريقه كار د دوى د ژوند د تيرولو يوه ذريعه وه . په دغې طريقې سره د دوى ورځے شپے تيريدلے . د دوى په دغې طريقه كار سره د مكې كافران دغې خبرې ته مجبوره شو . چې په دغې مقام څومره مسلمانان پاتې كيږى حضور ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے ئي ځان تـه راووبلي . حضور ﷺ د قریشو په مطالبه د یو خط په ذریعه ابو بصیرؓ او د هغه ملګری تهول ځان ته راووبلل . هر کله چې د حضور ﷺ خط مبارك ابوبصیرؓ ته ملاؤ شولو هغـه وخت د ابو بصیرؓ د زنکدن وه. .ابو جندل په هغه ځائے کښې د ابوبصیرؓ د تدفین انتظامات وکړه او هم هلته ئې قبر تـه وسپارلـو . بیا د حضور ﷺ پـه حکـم د نورو مسلمانانو سـره د هـغــه ځـائـے نـه مدینـې منورې تـه راغـے .

(125,126,127,128)

د شاهانو په نومونو خطونه

هر کله چې حضور ﷺ د قریشو د شراوفساد نه په امن کښې شـو نو اراده ئې اوکړه چې دغه دینِ اسلام د دنیا ګوټ ګوټ ته ورسی . په دغې نیت حضور ﷺ د مختلفو علاقو د بادشاهانو پـه نـومـونـو خـطـونـه ولیـکـل . حضرت عمرو بن امیـهؓ ئي نـجـاشـی(د حبشـی بـادشـاه) بادشاه ته ولیږلو . هغه د حضور ﷺ خط مبارك په خپلو سترګو باندې کیښودلو (دغه د خط د خکلو یو صورت دے).بیا د خپل تخت نه راکوز شولو او په خوشحـالـی سـره اسلام قبول کـړلـو . د دغې بادشاه نوم مـؤرخینـو اصـمـحـه لیـکلـے دے . او د حضور ﷺ پـه دغې مبارکـو وختـونـو کښـې وفـات شـو .دغـه شان دحیـه کلبیؓ د حـضـور ﷺ د قاصد په حیثیت هرقل بادشاه له لاړلو .هغهٔ ته هم د اسـلام د حـقـانیـت پتـه ولـګـیدله خو د خپلې قبیلې او د مـلـك د خلقو د ویرې د لاسه د اسلام د نعمت نه محرومه پاتـے شـو .د حضـور ﷺ پـه دغـه قـاصـدانو کښې یو عبدالله بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

حذافـهؓ وه . هغـه د حـضـور ﷺ د قاصد په حیثیت کسریٰ خسـرو پـرویـز تـه تلـے وه . دغي بدبخت خسرو پرویز د حضور ﷺ خط مبارك وشلولو . او ټکړے ټکړے ئي کړلو . کله چي حـضـور ﷺ تـه د خسـرو پـرویـز ددغي عـمـل پته ولګیدله نو حـضـور ﷺ ورته بددعا وکړه . حضور ﷺ اوفرمائیل : اے اللّٰه ! څنګ چي دهٔ (خسـرو پرویز) زما خط ټکړے ټکړے کړے دے هم دغـه شان د دهٔ مـلك ټکړے ټکړے کړے . د حضور ﷺ د بـددعـا اثـر وو لږ وخت پـس خسرو پرویز د خپل ځوی د لاسـه مـردار شو . د حضور ﷺ په قاصدانو یو نوم د حاطب بن ابی بلتـعـهؓ هم دے . حضور ﷺ دوی لره د مصر او اسکندریه (مـقـوقـس) بادشاه په نوم خط ورکړے وهٔ . دوی هم د اسلام او د اسـلام د تـعـلیـمـاتو نـه ډیـر مـتـاثره شو . د ډالي په شکل دوی حـضـور ﷺ لـره د نـورو ډیـرو څیـزونو سره یوه وینځه او سپین خـر(چـي ورتــه د ډیـري میـنـي د وجـي دلدل وئیلـے کیدو) راوولیـږلو . د دغي وینځي نوم ماریه قبطیه وه. حضرت عمرو بن العاصؓ د حضور ﷺ د قاصد په حیثیت دعمان بادشاهانو (جـعـفـر او عبداللّٰه) ته لیږلـے شوے وو . دوی ته هم د دلائلو په ذریـعــه د اسـلام د حـقـانیت پتـه ولـګیـدلـه . دوی دواړو اسـلام قبـول کـړهٔ او د زکوٰة پـه نیـت ئـي د مـال یوه حصـه حضرت عمرو بن العاصؓ ته حواله کړه .(129)

غزوه خیبر

رسـول الـلّٰـه ﷺ چـي کـلـه د حـدیبـي نه واپس شولو او په لاره کښـي د سـورتِ فـتـح نـزول وشـولـو . په دغه ایت کښي د اللّٰه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعالیٰ د مسلمانانو سره اوبیا خاص د دغه بیعت کوونکی صحابهؓ سره دا وعده وه چې دوی ته به په راروان وخت کښې ډیرزیات مالِ غنیمت او فتوحات ملاویږی . غزوه خیبر دهغې وعدې تکمیل وو . خیبر د مدینې منورې سره نزدې یو ځائے وۀ . په دغه مقام یهودیان ډیره شوی وو . دوی د مسلمانانو د ختمولو د پاره دغزوه خندق (جنګ احزاب) په موقع دعربو نورې قبیلې راغنډې کړے وے .د غزوه احزاب (غزوۀ خندق) سبب او باعث یهودیان وو . دغې یهودیانو مسلمانانو ته ډیر تکلیفونه رسولی وو . د محرم الحرام میاشت وه . رسول الله ﷺ ته د وحی په ذریعه حکم وشو چې د خیبر د یهودیانو نه د بدل اغستلو د پاره د هغوی سره مقابله وکړے . حضور ﷺ د ځلوارلس سوۀو پیاده مسلمانانو او د دوۀو سوو سوارۀ کسانو سره خیبر ته روان شو . دغه وخت دمنافقینو خواهش او تمنا وه . چې دوی ته هم په اسلامی لښکر کښې د شاملیدلو اجازت ملاؤ شی . (د دوی په اسلامی لښکر کښې د شمولیت مقصد صرف د مالِ غنیمت حاصلول وو). مولیٰ کریم رسول الله ﷺ ته د وحی په ذریعه حکم راوولیږلو . چې دغه منافقین د ځان سره مۀ بوځه . حضور ﷺ خیبر طرف ته روان شو . په ازواجِ مطهرات کښې حضرت امّ سلمهؓ په دغه سفر کښې د حضور ﷺ سره ملګرې وه . اسلامی لښکر په لاره کښې رجیع (دیو ځائے نوم) نومې ځائے کښې اودریدلو . رجیع د خیبر او غطفان په مینځ کښې یو ځائے دے . په دغه مقام غطفان قبیله آباده وه . په رجیع کښې د اودریدلو مقصد

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا وو . چي د غطفان قبيلي يهوديان ويريږي او د مسلمانانو خلاف د خيبر د يهودو مدد اونكړي . د څۀ لږ ساعت دمي نه پس مسلمانان خيبر طرف ته روان شو . مسلمانان چي خيبر ته اورسيدل . نو د شپي تياره لګيدلے وه . د حضور ﷺ عادت مبارك په دښمن باندي د شپي د حملي كولو نه وو . په دي وجه رسول اللّه ﷺ د سحر كيدو په انتظار شو . سحر چي تيارۀ لاړه او د خيبر كلى نه د بانګو آوازونه را نۀ غلل . نو رسول اللّه ﷺ صحابۀ ته په خيبر باندي د حملي كولو د پاره د ځان تيار ساتلو حكم وكړۀ . (د بانګو آواز نۀ راتلل دا د دي خبري علامه وه چي په دغي علاقه كښي مسلمانان نشته) دلته يو طرف ته مسلمانانو په خيبر باندي حملي ته ځان تيار كړۀ . بل طرف ته دخيبر يهوديانو ته پته ولګيده چي حضور ﷺ د دوى سره د مقابله د پاره خيبر ته تشريف راوړے دے نو د ويري د لاسه ئي په ځان پسي د قلعي دروازي بندي كړے . خيبر كښي يهوديانو د خپل حفاظت د پاره ډيرے قلعے جوړے كړے وے . د هري يوي قلعي فتح كول ضروري وو. حضور ﷺ اول د مسلمانانو دلښكر په ناعم قلعه باندي حمله وكړۀ . او ډير زر ئي په هغي قبضه واچوله . قلعه ناعم په خيبر كښي د يهوديانو اولني قلعه وه چي د يهوديانو د لاسو نه مسلمانانو ته ورغله . بيا قموص قلعه باندي مسلمانانو قبضه واچوله .بياد دغي قلعي نه ورستو صعب بن معاذ قلعه مسلمانانو ته په لاس ورغله . بيا حصن قُلّه قلعه د يهوديانو د لاس نه ووتله .په دغه طريقه يوه يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قلعه د یهودیانو د لاسو نه وتله او د مسلمانانو په قبضه کښي راتله. اخر کار مسلمانانو په ټول خیبر باندي قبضه وکړه .(130,131,132,133)

د فدك فتح کیدل

د فدك خلقو ته چي پته ولګیدله چي د خیبر علاقه مسلمانانو ته په قبضه ورغله نو ورسره د خپلو ځانونو ویره پیدا شوه او حضور ﷺ ته ئي پیغام واستولو چي مونږ هر څۀ پریښودلو ته تیاریو .خو مونږ ته امان راکړئ . حضور ﷺ د هغوی خبره اومنله . او د فدك علاقه بغیر څۀ جنګه او بغیر څۀ کوششه حضور ﷺ ته په قبضه کښي ورغله . په دي وجه د فدك زمکه او نور څیزونه حضور ﷺ سره تر اخر وخته پورے وو . د خیبر مال په مسلمانانو کښي تقسیم شولو او هر شریك ته د مالِ غنیمت یوه مقرره حصه ملاؤ شوه . د خیبر په دغه جنګ کښي پنځلس یا شوارلس تنه د مسلمانانو نه شهیدان شوی وو . او د کافرانو نه ووه کم سل تنه (۹۳) مردار شوی وو.(134)

د حضرت صفیهؓ سره د حضور ﷺ نکاح

د خیبر په قیدیانو کښي حضرت صفیه هم شامله وه چي د حی بن اخطب لور وه او د حضرت هارون علیه السلام د خاندان سره ئي تعلق لرو . کله چي قیدیان جمع کړے شو نو حضرت دحیه حضور ﷺ ته درا خواست وکړۀ چي ماله یوه وینځه راکړه . حضور ﷺ ورته اوفرمائیل چي ځان له خوښه کړه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت دحیهؓ حضرت صفیهؓ ته ګوته ونیوله . صحابوؓ حضور ﷺ ته ووئیل چې دا خو د یو د یهودیانو د یو مشر سردار لور ده . ښه دا ده چې تا تاسو سره وی .په دې حضور ﷺ حضرت دحیهؓ لره د حضرت صفیهؓ په بدل کښې بله وینځه (چې د حضرت صفیهؓ د تره لور وه) ورکړهٔ او حضرت صفیهؓ ئې د ځان سره ایساره کړه .بیا څهٔ وخت پس حضور ﷺ ورسره نکاح وکړهٔ . د انکاح د حضرت صفیهؓ د آزادولو نه پس وه .

(135)

قضاشوې عمره

په صلح حدیبیه کښې کښې دا لیکل شوی وو چې حضور ﷺ دے اوس واپس مدینې منورې ته لاړ شي بیا راروان کال دے د عمرې د پاره راشي . او د عمرې ادا کولو نه پس په درې ورځو کښې دننه دننه دې د مکې مکرمې نه مدینې منورې ته واپسی وکړی .حضور ﷺ د هغه عهدنامې مطابق د ذیقعدې په میاشت کښې د هغې عمرې د ادا کولو اراده اوفرمائیله . او هغه ټول صحابهٔ ئې په دې سفر کښې د ځان سره ملګرې کړل چا چې په صلح حدیبیه کښې برخه اغستے وه . حضور ﷺ سره په دې سفر کښې د صحابهؓ یو لوئې تعداد وو . د قربانې دپاره اویا اوښان اغستلے شوی وو. حضور ﷺ د ذوالحلیفه نه د نورو مسلمانانو (صحابهؓ) سره د عمرې د ادا کولو د پاره احرام وتړلو. او بیا د بیت اللّٰه (کعبې) په طرف روان شولو . حضور ﷺ او صحابهؓ تلبیه وئیله . اول مسلمانانو د بیت اللّٰه طواف وکړهٔ بیا ئې په صفا مروئ کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سعـی وکـړۀ د سعـی نـه پـس ئي قـربانـی وکـړه. بیا ټولو مسلمانانو حلق یاقصر وکړۀ او د عمري په مکمل کیدلو سره حلال شو. د عمري د ادا کولو نه پس دري ورځے حضور ﷺ په مکه مکرمه کښي تیرے کړے. پهدغه ورځو کښي د حضور ﷺ سره د حضرت میمونهؓ نکاح اوشوه . بیا په مزه مزه د مسلمانانو قافله د مکي مکرمي نه مديني منوري ته روانه شوه .مسلمانان د ذی الحجي په میاشت کښي مديني منوري ته وورسیدل .(137, 136)

بنو سلیم ته د اسلام دعوت ورکول

د هجرت ووم کال وۀ .په اسلامی میاشت ذی الحجي کښي حضور ﷺ پنځوس تنه بنو سلیم ته د تبلیغ په سلسله کښي ولیږل .هغوی اسلام ته سپك وکتل او په هغه پنځوسو(٥٠) تنو ئي د غشـو باران جوړ کړۀ . په دغي غشوسره د یوتن نه علاوه نور ټول مسلمانان شهیدان شو. هغه یو مسلمان چي بنوسلیم په مړو کښي شمیر کړے وۀ . د زخمونو د لاسه خوزیدونۀ شو . څۀ لږه موده پس مولیٰ کریم ورله صحت ورکړلو بیا د مديني منوري په طرف را روان شولو او د صفر په میاشت کښي مديني منوري ته را وورسیدلو . دغه صحابیؓ په اخرم نوم سره یادیږی.(138)

سریه غالب بن عبدالله لیثیؓ

د هجرت په اتهم کال د صفر په میاشت کښي حضور ﷺ یو لښکر د غالب بن عبداللهؓ په مشري کښي بنی الملوح طرف

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ولیږلو . مسلمانانو په بنی الملوح باندې د شپې حمله وکړه . او د اوښانو په شکل ئې ترینه مالِ غنیمت حاصل کړه . بیا مدینې منورې ته ئې واپسی اوشوه.(139)

د موته جنګ

په کوم کال چې حضور ﷺ د بادشاهانو او د لویو لویو مشرانو په نومونو خطونه لیګلی وو . په دغه خطونو کښې یو خط د شرجیل بن عمرو غسانی په نوم وؤ. شرجیل د قیصر له طرفه د شام مشر وؤ .د حضور ﷺ خط د حارث بن عمیرؓ په ذریعه شرجیل بن عمرو غسانی ته ورسیدلو . شرجیل چې د حضور ﷺ خط ولیدلو نو په غصه شو او د حضور ﷺ قاصد حارث بن عمیرؓ ئې شهید کړلو . حضور ﷺ ته چې د خپل قاصد حضرت حارث بن عمیرؓ د شهادت پته ولګیدله نو د شرجیل د مقابلې د پاره ئې د مسلمانانو یو لښکر روان کړلو . دغه لښکر کښې درې زره مسلمانان وو. حضرت زید بن حارثهؓ ئې د لښکر مشر جوړ کړؤ او ورسره ئې د مسلمانانو لښکر ته اوفرمائیل: کوم وخت چې حضرت زیدؓ شهید شي نو بیا به د لښکر مشری حضرت جعفر بن ابی طالبؓ کوی . بیا کۀ چرې حضرت جعفرؓ هم شهید شی نو عبدالله بن رواحهؓ به د لښکر مشر وی . او کۀ چرې حضرت عبدالله هم شهید شو نو بیا د مسلمانانو خوښه ده چې هرڅوك ئې د خپل لښکر مشر جوړ کړؤ . په دې وجه دغې جنګ ته جیش الامراء هم وئیلے شی . بیا ئې یوه سپینه جهنډا حضرت زید بن حارثهؓ ته حواله کړه . او ورته ئې ارشاد وفرمائیلو د دلته نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول هغه ځائے ته لاړه شه کوم ځائے کښې چې حضرت حارث بن عمیرؓ ته شهادت ملاؤ شوے وو. بيا د هغه ځائے خلقو ته د اسلام دعوت ورکړۀ . که چرته هغوی د اسلام دعوت قبول کړۀ او په اسلام کښې داخل شو نو ډيره ښه ده خو که چرته هغوی د اسلام د قبليدو نه انکار وکړۀ . نو بيا ورسره مقابله(جنګ) وکړۀ . بيا حضور ﷺ په ثنية الوداع کښې د لښکر امير ته د تقویٰ او پرهيزګاري سره سره نور وعظ او نصيحت وکړلو . او په دغه طريقه حضور ﷺ دغه لښکر د ثينة الوداع نه رخصت کړلو . بل طرف ته چې شرجيل ته پته ولګيدله چې د مسلمانانو لښکر د دوی د مقابلې د پاره راروان دے . نو د مقابلې د پاره ئې يو لاکه (۱۰۰۰۰۰) لښکر تيار کړلو . د شرجيل د مدد دپاره هرقل هم يو لاکه (۱۰۰۰۰۰) فوجيان راوستل . يو طرف ته د کافرانو د لښکر دوه لاکه کسان وو بل طرف ته د مسلمانانو د لښکر صرف درې زره تنه وو. د دوی په موته کښې د يو بل سره مقابله وشوه . د مسلمانانو د رعب جذبې او د خلوص په برکت دښمنان په وروستو شو . او مسلمانانو ته ډير مال غنيمت ملاؤ شو. په دغه جنګ کښې د مسلمانانو نه دولس تنه شهيدان شو. د هغوی نومونه دا دي:

★ حضرت زيد بن حارثهؓ ★ حضرت جعفر بن ابی طالبؓ ★ حضرت عبدالله بن رواحهؓ ★ مسعود بن اوسؓ ★ وهب بن سعدؓ ★ عباد بن قيسؓ ★ حارث بن نعمان ★ سراقه بن عمرؓ ★ ابو کليبؓ بن عمرو بن زيدؓ ★ حضرت جابر بن عمرو بن زيدؓ ★عمرو بن سعدؓ ★ عامر بن سعدؓ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کومه ورځ چې د دغې لښکر د مشرانو (امیرانو) د شهادت واقعه پیښه شوې وه . هغه ورځ د معجزے په ذریعه حضور ﷺ ته د جنګِ موته منظر مخامخ کړے شو حضور ﷺ دغه ټول د جنګ موته منظر مدیني منوري صحابهؓ ته یو په یو بیانولو . موته په شام کښې د بلقاء علاقه سره نزدې د یو ځائے نوم دے . د دغې علاقې په وجه دغې جنګ ته جنګِ موته وئیلے شی .-(140,141)

په مکه مکرمه د مسلمانانو قبضه

د حدیبې په راضی نامه کښې چې څۀ لیکلی شوی وو .مسلمانان او مشرکان دواړه په هغې باندې په عمل کولو پابند وو.په هغه راضی نامه کښې لیکلی شوی وو چې د عربو قبیلو ته اختیار دے چې د چا سره ملګرتیا کول غواړی . او د چا سره په دوستی ځان شریکوی . د دغې قاعدې ضابطې مطابق بنوبکر د قریشو ملګرتیا خوښه کړے وه او بنو خزاعه د رسول الله ﷺ ملګری شو . د غه دوه د عرب داسې قبیلې وے چې پکښې د ډیر مخکښې نه خفګانونه او دښمنی راروانې وے . بنو بکر د صلح حدیبې په زمانه کښې یوه شپه د شپې په تیارۀ کښې په بنو خزاعه باندې حمله وکړۀ . په دغه واقعه کښې قریشو د بنوبکر سره هر قسمه تعاون او ملګرتیا وکړۀ . او په شریکه ئې د بنو خزاعه څۀ کسان قتل کړل . د قریشو دا خیال وو چې حضور ﷺ ته به د دې پته ونۀ لګی . قریش لا په دغه وهم وګمان کښې وو چې د بنو خزاعه یو وفد د عمرو بن سالم خزاعی په مشرې کښې مدینه ته لاړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او حضور ﷺ ته ئي خپل فرياد وړاندي کړلو . حضور ﷺ دغه وخت په جمات کښي تشريف فرما وه . حضور ﷺ د دغي وفد نه تپوس وکړۀ . آيا په دغه واقعه کښي تهول بنوبکر شريك وو ؟ عمرو بن سالم خزاعی ووئيل دغه ظلم د بنو نفاثه خلقو کړے دے . حضور ﷺ د هغه مظلومانو وفد لره تسلی ورکړۀ او ورته ئي د مسلمانانو له طرفه د هر قسمه تعاون مرسته کولو يقين دهانی ورکړۀ . کله چي هغه وفد رخصت شولو . نو حضور ﷺ د يو قاصد په ذريعه قريشو ته پيغام وليږلو چي په دري خبرو کښي يوه خبره خوښه کړے . يا د خزاعه د مقتولينو ديت ورکړے يا د بنونفاثه ملګرتيا پريږدے يا د حديبي د صلحي د ختمولو اعلان وکړئ . کله چي د حضور ﷺ قاصد قريشو ته دغه دري خبرے واورولے نو قريشو د اولنو دوو خبرو د منلونه انکار وکړۀ . دريمي خبري ته تيار شو او د حديبي د عهدنامي د ختمولو اعلان ئي وکړۀ . بيا کوم وخت چي د دغي خبر سره د حضور ﷺ قاصد د مکي مکرمي نه مديني منوري ته روان شو . قريشو محسوسه کړه . چي د دوی نه خو ډيره غټه غلطی اوشوه . اوپه خپلو کړو باندي ستومانه شو . نو د خپلي غلطي د ازالي (ختمولو) دپاره ئي ابوسفيان مديني منوري ته روان کړلو . د ابوسفيان ئي ډيوټی ولګوله چي د حضور ﷺ په خدمت کښي حاضر شی . او حديبيي هغه عهدنامه راتازه کړه . حضور ﷺ ته د وحی په ذريعه د ابوسفيان د راتګ پته ولګيده . او د ابوسفيان د راتګ خبر ئي صحابهؓ ته ورکړۀ . حضور ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحابهؓ ته اوفرمائیل : ابوسفیان د مکي مکرمي نه مدیني منوري ته د حدیبیي عهدنامي د وخت زیاتولو او د هغي د مضبوطولو د پاره راروان دے . په لاره کښي د ابوسفیان ملاقات د بدیل بن ورقه خزاعی سره وشولو . ابوسفیان ترینه (په خبرو خبرو کښي) تپوس وکړۀ چي د کوم ځائے نه راروان ئي ؟ هغه ورته ووے د دغي نزدي غنډي (وادي) نه راروان شوے یم بیا ترینه بدیل مکي مکرمي ته روان شو . کوم وخت چي بدیل د ابوسفیان نه جدا شو ابوسفیان فکرمند شو د بدیل ددمي کولو ځائے لره ورغے . هلته ئي د اوښانو غوشان ولیدل په هغي کښي د کهجورو هډوکی وو . نو پوهه شو چي بدیل د مدیني منوري نه راروان شوے وو . ابوسفیان د بدیل د ملاقات نه پس نور زیات فکر مند شو . بیا د دغي فکر سره مدیني منوري ته داخل شو نو اول په مدینه منوره کښي د خپلي لور ام المؤمنین ام حبیبهؓ خواله لاړلو . د ام المؤمنین امّ حبیبيؓ سره خواته یو بستره خوره پرته وۀ. ابوسفیان په هغي باندي ناسته غوستله . امّ حبیبهؓ چي د ابوسفیانؓ په نیت پوهه شوه نو بستره ئي راغونډه کړه . ابوسفیان ترینه تپوس وکړۀ لوري دا بستره دے ولے راغونډه کړه ؟ دا دے زما لائقه ونګڼله ؟ یا زۀ دے د دي بسترے لائق ونګڼلم ؟ حضرت ام حبیبهؓ ورته په جواب کښي ووئیل چي دا د حضور ﷺ بستره ده . په دي باندي یو مشرکه چي د شرك په ګندګي ګنده وی ناسته نۀ شوے کولے. ابوسفیان له غصه ورغله او په غصه کښي ئي خپلي لور ردے بدے ووئیلے.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت ام حبیبهؓ ورته په جواب کښې ووئیل زهٔ د کفر دتیرو نه د اسلام په رڼا کښې داخله شوے یم . او په دې خبره تعجب کوم چې تهٔ د قریشو یو مشر ئې بیا هم تهٔ داسې کانړو ته سجدې کوے چې نهٔ لیدل کوی او نهٔ اوریدل کوی . ابو سفیان د لورد کور نه د غصې په حالت کښې جمات ته لاړو. دغه وخت حضور ﷺ په جمات کښې تشریف فرما وهٔ . ابو سفیان حضور ﷺ ته مخامخ کیناستلو بیا ئې د مکې مکرمې نه مدینې منورې ته د راتللو وجه بیان کړه . حضور ﷺ د ابو سفیان خبره واوریدله خو ورله ئې هیڅ څهٔ جواب ورنکړه . ابو سفیان سره نور هم زیات فکر شو او د حضرت ابوبکر صدیقؓ خواله ورغے . خو د هغوی نه ورته هم څه جواب ملاؤ نهٔ شولو . نو د حضرت عمر بن الخطابؓ خواله راغے . حضرت عمرؓ هم په دغه سلسله کښې د ابو سفیان د مدد کولو نه انکار وکړهٔ . نو مجبوراً د حضرت علیؓ نه ئې مدد وغښتلو . حضرت علیؓ ورته ووئیل چې حضور ﷺ په دې باره کښې خپله څهٔ فیصله کړے ده . له دغې وجې په دې باره کښې هیڅ څوک حضور ﷺ ته سفارش نهٔ شی کولے . ابو سفیان چې د حضرت علیؓ نه په دغه سلسله کښې ناامیده شو نو حضرت فاطمېؓ ته ئې د خپلې تېرداړے خپلولې واسطه ورکړهٔ . او ورته ئې ووے اے د محمد ﷺ لورې ﷺ ! کهٔ چرته دے ماشوم (حسنؓ) دومره ووئیل چې ما قریشو ته پناه ورکړے ده نو د ټول عربو به مشر وومنلے شی . حضرت فاطمېؓ ورته په جواب کښې اوفرمائیل چې دا خو ماشوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے یعنی پناه ورکول د مشرانو کار دے .بلکه دا چي د حضور ﷺ د اجازت او مرضے خلاف څوك چاته پناه ورکولے شي ؟ ابوسفیان چي ولیدۀ د هغۀ خبره څائے نۀ نیوی . نو حضرت علیؓ ته ئي ووئیل چي آخر په دي موقع ماله څۀ کول پکار دی ؟ حضرت علیؓ ورته ووئیل: جمات ته لاړ شه او هلته کښي په زوره زوره ووایه زۀ د حدیبیي عهد راتازه کوم او د هغي وخت زیاتووم . بیا خپل کلی ښار(یعنی مکي مکرمي) ته واپس لاړ شه . ابوسفیان د حضرت علیؓ په مشوره عمل وکړۀ . جمات ته لاړو هلته ئي په چغه چغه ووئیل چي زۀ د حدیبیي عهد راتازه کوم او د هغي عهد وخت نور هم زیاتوم . بیا مکي مکرمي ته لاړو . ابوسفیان چي مکي مکرمي ته ورسیدلو او د مدینې ټول حالات ئي قریشو ته بیان کړل . نو قریشو ابوسفیان ته ووئیل . تا چي کوم وخت په چغه چغه دغه اعلان وکړۀ نو حضور ﷺ د دغي اعلان په باره څۀ اوفرمائیل . ابوسفیان ووئیل چي هیڅ هم نه .قریشو ووئیل چي د محمد ﷺ د اجازت او رضا نه بغیر دغه اعلان هیڅ فائده نۀ لری .تا خو نۀ د راضی نامي خبر راوړے دے او نه دغه دهغوی د طرف نه د جنګ اعلان دے .چي د هغي د پاره تیارے ووشي . بل طرف ته حضور ﷺ صحابهؓ ته د جنګ د پاره ځان د تیار ساتلو حکم وکړۀ . او ورسره رسول الله ﷺ دا فرمان جاری کړۀ چي د دغي تیاري پته د مکي مکرمي خلقو ته ونۀ لګی.

د حاطب بن ابی بلتعهؓ خط

په صحیح بخاری کښي راغلی دی په دغه ورځو کښي حاطب

(c) ketabton.com: The Digital Library

بن ابی بلتعهؓ د مکي مکرمي دخلقو په نوم یو خط ولیکلو .
په خط کښي ئي دا مضمون لیکلے وو چي حضور ﷺ مکي
ته د تللو اراده لري . او په دغه سلسله کښي تیاري شورو دے .
بیا ئي هغه خط یوي زنانه ته حواله کړه . چي دغه خط د
مکي مکرمي خلقو ته ورسوی . حضور ﷺ ته د وحی په
ذریعه د دغي خط په باره کښي پته ولګیدله . نو حضور ﷺ
دري صحابهؓ حضرت عليؓ ، حضرت زبیرؓ او حضرت مقدادؓ
د هغه خط د واپس راوړلو دپاره ولیږل او ورته ئي اوفرمائیل
چي کله تاسو روضه خاخ (د ځائے نوم دے) ته ورسیږے نو
هلته به تاسو ته په اوښ باندي سوره یوه زنانه ملاؤ شی . د
هغي زنانه سره به د حاطب بن ابی بلتعه خط وی دغه خط
حاطب بن ابی بلتعه د مکي مکرمي د مشرکانو په نوم ئي
لیکلے دے . هغه ترینه (په زوره) واخلے او ماله ئي راوړے .
حضرت عليؓ ، حضرت زبیرؓ او حضرت مقدادؓ روان شول .
دوی چي کله روضه خاخ ته ورسیدل نو هلته ورته د
حضور ﷺ د اطلاع مطابق یو اوښ باندي سوره زنانه میلاؤ
شوه . دوی د هغي تالاشی واغستله خو خط ورسره ونهٔ
موندلے شو . دوی ورته ووئیل چي زمونږه نبی ﷺ خبره
هیڅ کله دروغ نه شی کیدے . د هغوی هر خبر صحیح او
رښتیا دے . د هغوی خبر غلط نشی کیدے . په دي وجه په
په رضا راله هغه خط راکړهٔ . کهٔ تهٔ دغه خط مونږ ته په رضا
نهٔ حواله کوے . نو ستا په تالاشے کښي مونږه ستانه کپړے
هم ویستلے شو . هغي زنانه چي د دوی دا خبره واوریدله نو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل سر د ویښو نه ئې یو خط راووباسلو او مونږ ته ئې حواله کړۀ . مونږ هغه خط د حضور ﷺ په خدمت کښې پیش کړۀ. حضور ﷺ حاطب بن ابی بلتعه راووغښتلو او د دغې خط د لیکلو په باره کښې ئې ترینه تپوس وکړۀ . حاطب بن ابی بلتعه ډیر په ادب او عاجزی سره ووئیل اے د الله پیغمبره ﷺ ! زما د قریشو سره هیڅ څۀ رشته داری نشته لکه څنګ چې د نورو مهاجرینو د قریشو سره ده . د هغوی د هغې خپلولې په وجه د مهاجرینو خپل خپلوان په مکه مکرمه کښې په امن او سکون سره ژوند تیروی . ما د دې خط په ذریعه په قریشو باندې یو احسان کول غوښتل چې د هغې احسان په بدله کښې بیا زما د کور د خلقو خیال اُوساتی . نۀ ما خپل دین پریښے دے او نه مې د اسلام نه پس کفر خوښ کړے دے . زما د خط لیکلو بس دغه یو مقصد وو. حضرت عمرؓ چې په دغه مجلس کښې ناست وو هغه ووئیل اے د الله پیغمبره ﷺ! ماته اجازت راکړئ چې زۀ د دې منافق نه سر جدا کړم . حضور ﷺ ورته په جواب کښې اوفرمائیل : حاطب په هغه کسانانو کښې دے چا چې په غزوه بدر کښې برخه اغستے ده . اے عمره ! کیدے شي الله د ډیر زیات رحمت په وجه د بدر مسلمانانو شریکانو ته دا وئیلی وی . چې دوی څۀ کوی ورته اجازت دے . دوی ټولو ته معافی شوے ده . حضور ﷺ چې دغه خبره وکړله نو د حضرت عمرؓ د سترګو نه اوښکے روانے شوے او ګویا شو چې الله او د الله رسول ﷺ ډیر زیات ښۀ پوهیږی . د دغې واقعې نه پس د رمضان

(c) ketabton.com: The Digital Library

المبارك په لسم تاريخ د هجرت په اتهم كال حضور ﷺ د لس زره پاكو خلقو سره د مازيگر مونځ نه وروستو د مديني منوري نه مكي مكرمي ته روان شو. هركله چي حضور ﷺ په لاره ذوالحليفه او د بعضي روايتونو مطابق جحفه (دځائے نوم) ته ورسيدلو. په دغه مقام حضرت عباس د خپل كور د خلقو سره دمسلمانانو لښكر سره ملاؤ شو . حضور ﷺ حضرت عباسؓ ته اوفرمائيل : اے عباسؓ ! دا ستا آخيري هجرت دے . لكه څنگ چي زما نبوت آخيري نبوت دے .حضرت عباس اسلام ډير مخكښي راوړے وو . د حضورﷺ په امر باندي په مكه مكرمه كښي پاتي كيدو . او د مكي مكرمي د حالاتو نه به ئي حضور ﷺ خبر ولو . د حضور ﷺ سفر جاري وو په دغي سفر كښي ابو سفيان بن حارث او عبدالله بن ابى اميه ته هم د ايمان دولت نصيب شو او په لاره لاره كښي دوى هم د مسلمانانو د لښكر يوه حصه وگرځيدل . مياشت د رمضان وه . حضور ﷺ دغه سفر د روژے په حالت كښي شورو كړے وو . هركله چي حضور ﷺ كديد (د مكي مكرمي نه دوه اويا ميله لري د يو ځائے نوم) ته وورسيدلو . هلته كښي حضور ﷺ او نورو مسلمانانو روژه ماته كړۀ . مسلمانانو د كديد نه وروستو مر الظهران(ديو ځائے نوم) ته سفر وكړۀ او هلته ئي د شپي تيرولو د پاره خيمي (تانبان) ولگولے . د هريو تانبو(خيمي) مخامخ اور بل كړے شو. بل طرف ته قريشو سره د بد عهدي (د عهد ماتولو) د بد انجام فكر وو. د دغي فكر ختمولو د پاره ابو سفيان بن حرب ، بديل

(c) ketabton.com: The Digital Library

بن ورقاء اور حکیم د مکي مکرمي نه راووتي وو . دوی ولیدهٔ
چي په مرّالظهران کښي یو لښکر دیره شوے دے . دوی د یو
بل نه تپوس کولو . دغه وخت په خبرو خبرو کښي ابوسفیان
ووئیل چي دا (مرالظهران کښي مخامخ) لښکر د چا کیدے
شي؟ بدیل ورته ووئیل چي دا دخزاعه قبیلي لښکر دے .
ابوسفیان ووئیل چي د خزاعي قبیلي سره خو دومره لښکر
نشته . دغه خبرے دوی کولے . چي ناڅاهانه یو څو تنه
راغلل چي د مسلمانانو دلښکر د نګرانی د پاره مقرر کړے
شوی وو . هغوی دوی ونیول نو دوی ترینه تپوس وکړه چي دا
د چا لښکر دے؟ . هغوی په جواب کښي ورته ووئیل دا لښکر
د محمدرسول اللّٰه ﷺ او د هغه ملګرو (صحابهٌ) دے . دوی
دغه خبرے کولے . په خبرو خبرو کښي دوی ته مخامخ په
سورلي سور حضرت عباسٌ راښکاره شولو. هغه د حضور
ﷺ په سورلی باندي سور وو او دلښکر سره سره د هغه
علاقی نه ئي ځان خبرولو د پاره راووتے وو. حضرت عباسٌ
چي ابوسفیان ولیدلو . نو ورته ئي ووئیل اے ابوسفیانه ! که د
محمد ﷺ لښکر په تا باندي برے اوموندلو نو ستا سر به ستا
د تن نه جدا کړي . د قریشو د پاره ښهٔ خبره داده چي د
حضور ﷺ په امان کښي راشي . او د حضور ﷺ خبره اومني .
ابوسفیان چي دحضرت عباسٌ خبره واوریدله نو د حضرت
عباسٌ نه د تپوس وکړهٔ . اے عباسهٌ ! بیا کومه طریقه باندي
زهٔ خلاصیدے شم . حضرت عباسٌ ورته اووئیل ماسره په
سورلی سور شه .تابه زهٔ د حضور ﷺ خواله بوځم او د هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه به تاڵره امان اوغواړم . ابوسفیان د حضرت عباسؓ سره په سورلي سور شو او دواړه د حضورﷺ په خدمت کښي حاضر شو . په لاره کښي حضرت عمرؓ ډیر کوشش اوکړو چي ابوسفیان (چي د اسلام راوړلو نه مخکښي د حضورﷺ سخت دښمن وو) ته نقصان ورسوی . خو حضرت عباسؓ ورته ووئیل ما دوی تـه امان ورکړے دے . د حضرت عباس د ضمانت په وجه ابوسفیان د حضرت عمرؓ د توري نه محفوظه وو. بیا رسول اللّٰهﷺ حضرت عباسؓ ته اوفرمائیل ابوسفیان د ځان سره خپلي خیمي ته بوځه او سحر ئي دوباره ماله راوله . یو طرف ته حضرت عباسؓ سره ابوسفیانؓ په خیمه کښي شپه تیره کړه بل طرف ته د ابوسفیان نورو دوو ملګرو حکیم بن حزام او بدیل بن ورقاء اسلام قبول کړۀ . حضورﷺ ترینه څۀ لږ ساعت د مکي مکرمي په باره کښي تپوسونه وکړل بیا ئي دواړه مکي مکرمي ته ولیږل چي د مکي مکرمي خلقو ته د حضورﷺ د راتګ په باره کښي خبر ورکړئ . شپه تیره شوه بیا سحر وختی حضرت عباسؓ د ابوسفیان سره یو ځائے د حضورﷺ په خدمت حاضر شو . دغه وخت ابوسفیانؓ د اسلامی تعلیماتو نه متاثره شوے وو . د څۀ لږو خبرو نه وروستو ابوسفیان د اسلام په دولت مالا مال شو او اسلام ئي قبول کړه . حضرت عباسؓ حضورﷺ ته ووئیل اے د اللّٰه پیغمبره ﷺ! ابوسفیان د مکي مکرمي په سردارنو (مشرانو) کښي دے . د دوی په باره کښي تاسو یو داسي اعلان وکړئ چي دوی ته پري عزت ملاؤ شی . حضورﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوفرمائیل . په هر ځائے کښي اعلان وکړئ چي څوك هم د ابوسفیان کورته دننه شو . هغوی ته د حضور ﷺ له طرفه امان دے . ابو سفیان ! ووئیل اے د الله پیغمبره ﷺ ! زما په کور کښي خو ټول خلق نشي راتلے . حضور ﷺ اوفرمائیل . بل هغه کس ته هم امان حاصل دے چا چي په مسجد حرام کښي پناه واغستله . ابوسفیان بیا اووئیل . اے د الله رسوله ! ﷺ مسجد حرام هم کافی نه دے (ځکه چي د مکي مکرمي خلق ډیر زیات دی) . حضور ﷺ بیا ارشاد اوفرمائیلو : او هغه کس هم په امان کښي دے چا چي د خپل کور دروازه په ځان پسي بنده کړه . ابوسفیان چي د حضور ﷺ دغه خبره واوریدله نو ډیر خوشحاله شو او فوراً ئي ووئیل په دي خبره کښي ډیر زیات ګنجائش او وسعت پروت دے . بیا حضور ﷺ د مرّ الظهران نه د روانیدلو اراده وکړهٔ نو حضرت عباس ؓ ته ئي اوفرمائیل ابوسفیان بره د غرسوکي لره بوځه چي د مسلمانانو د طاقت ورته اندازه ولګي . ابوسفیان چي د حضرت عباس ؓ سره بره د غر سوکي ته ووختلو نو ډیر زیات حیران پاتي شو . او حضرت عباس ؓ ته ئي ووئیل چي د ورارهٔ مشري کښي خو دي ډیره دنیا ده . حضرت عباس ؓ ورته په جواب کښي اوفرمائیل . دا بادشاهت نه دے دا (اثر د) نبوت دے .(چي د هغي له برکت دا ټوله دنیا دلته راغونډه شوے ده .) بیا ابوسفیان د حضور ﷺ نه رخصت واغستلو او په تیزی سره مکي مکرمي ته روان شو . بیا ئي په مکه مکرمه کښي خلق راجمع کړل او ورته ئي ووئیل چي محمد ﷺ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل يو لوئي لښكر سره مكي مكرمي ته راروان دے.او ډير رانږدي شوے دے .ستاسو كاميابي په دي خبره كښي ده چي اسلام قبول كړے . يا دخپل ځان د حفاظت د پاره زما كور ته دننه شے يا مسجدِ حرام كښي پناه واخلي يا دخپل كور دروازه په ځان پسے بنده كړے . خلقو چي د ابوسفيان خبرے واوريدلے نو ځنو مسجدِ حرام طرف ته او بعضي خلقو خپلو كورونو ته منډي كړے . حضور ﷺ د كداء (د يو ځائے نوم) له طرف نه مكي مكرمي ته داخل شو . دغه وخت حضور ﷺ په يوه اوښه باندي سور وه او په ښۀ ښكلي آواز سره ئي د سورتِ فتح آياتونه لوستل د بعضي روايتونو نه د سورتِ نصر تلاوت كول هم معلوميږي . حضرت خالد بن وليدؓ د حضور ﷺ په حكم مكي مكرمي ته د لښكر يوے حصه سره په بله لاره رادننه شو . حضور ﷺ مكي مكرمي ته د داخليدو نه مخكښي صحابۀ ته نصيحت كړے وو چي ترڅو تاسو باندي بل تن ګزار نۀ وي كړے ترهغي پوري تاسو ورسره جنګ مۀ كوے . حضور ﷺ په عاجزي ، سكون او اطمينان سره مكي مكرمي ته داخل شو د يو څو تنو نه علاوه ئي عام د معافي اعلان وكړه . كله چي مكه فتح شوه نو حضور ﷺ د امّ هاني كور ته تشريف يوسلو او اته (٨) كعته نفل ئي د شكراني په نيت ادا كړل . د مونځ نه پس حضور ﷺ شعب ابي طالب ته تشريف يوسلو.په دغي ځائے كښي د حضور ﷺ د پاره د مخكښي نه تانبو لګولے شوے وو .كوم وخت چي تولـه مكه مكرمه د مسلمانانو په قبضه كښي راغله نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ حرم شريف ته تشريف يوسلو اول ئې د بيت الله (كعبې) طواف شورو كړۀ. په حرم شريف كښې دغه وخت د كعبې نه ګير چاپيره درې سوه او شپيتۀ بتان وو . حضور ﷺ به يو يو ته د يو چوكے په ذريعه اشاره كوله او ورسره به ئې د قرآن ايت ﴿ جآء الحق وزهق الباطل ﴾ تلاوت كولو .په دې عمل سره هغه بت هغه وخت سر د لاندې راپريوتلو . په دې طوراو طريقه ټول حرم شريف د بتانو نه پاك شو . بيا د حضور ﷺ په حكم د طواف نه وروستو عثمان بن طلحه راوغښتلے شو . او د كعبې چابې ئې ترينه واغستله . د بيت الله دروازه كهلاؤ كړے شوه او حضور ﷺ كعبې ته دننه ورداخل شو . حضور ﷺ وليدل چې كعبه كښې دننه تصويران دى نو د هغې د ورانولو فرمان ئې جارى كړۀ . دغه وخت ټول تصويران د حضور ﷺ په امر وران كړے شو بيا كعبه د زم زم په اوبو ووينځلے شوه . په دغه موقع حضور ﷺ مونځ اداكړۀ . بيا رسول الله ﷺ يوه لويه خطبه ارشاد اوفرمائيله . په دغه خطبه كښې حضور ﷺ انسان لره د فضيلت سبب تقوىٰ بيان كړۀ . د خطبې نه وروستو حضور ﷺ په حرم شريف كښې كيناستلو . او د كعبې كنجيانې ئې بيا عثمان بن طلحه ته حواله كړے . او ورته ئې اوفرمائيل چې دا كنجيانې د هميشه د پاره واخله (يعنى دا كنجيانې به تاسره او بيا ستاخاندان سره ترقيامته پورې وى) . دا ما تاته نه دى دركړے بلكه د الله تعالىٰ له طرفه دركړے شوى دى . د ظالم او غاصب(په زوره اغستونكې) نه علاوه دا ستا نه هيڅ

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوك نشي اغستلے .د ماسپښين وخت شو . دغه وخت حضورﷺ حضرت بلال ؓ ته حكم وكړۀ چي كعبي ته بره وخيږه او د كعبي د چهت دپاسه بانگ ووايه. د حضور ﷺ د امر مطابق حضرت بلال ؓ اذان وكړۀ . د طواف كولو نه وروستو حضور ﷺ د صفا غونډي ته بره اوختلو .او تر ډير وخته پوري په دعا كښي مشغوله وه. بيا د دعا نه وروستو حضور ﷺ كيناستلو . او په يو لوئي تعداد سره خلقو د حضور ﷺ په لاس بيعت وكړۀ . حضور ﷺ پنځلس ورځے په مكه مكرمه كښي تيرے كړلے . بيا د الله په حكم حضور ﷺ د مكي مكرمي نه مديني منوري ته روان شولو .

(142,143,144)

سريه خالد بن وليدؓ

د اسلام په نور سره مكه مكرمه د بتانو او له شرك نه پاكه شوه. نو حضور ﷺ د نورو قبيلو د اصلاح د پاره دصحابهؓ واړه واړه ټولگي د مكي مكرمي نه يو خوا بل خوا وليږل . په دغه ټولگو كښي يو ټولگي د حضور ﷺ په امر سره د حضرت خالد بن وليدؓ په مشري كښي نخله ځائے ته روان كړے شو . دوی ته د عزٰی د وړانولو ذمه داري وركړے شوی وه . حضرت خالد بن وليدؓ دغه كار په ښۀ طريقے سره انجام ته وورسولو او واپس دوباره دمسلمانانو لښكر سره رايو ځائے شولو .(145)

★★★★★★★★

(c) ketabton.com: The Digital Library

سريه عمرو بن العاصؓ

د حضور ﷺ په امر حضرت عمرو بن العاصؓ ته د سواع بت د ماتولو ذمه داري ورپه غاړه شوي وه . دغه بت د مكي مكرمي نه دري ميله لري په يو ځائے كښي وۀ. حضرت عمرو بن العاصؓ چي بت لره نزدي لاړو نو د بت مجاور(هغه كس چي د بت سره نزدي ناسته كوي او په دغه ځائے كښي خپل ژوند تيروي) ورته ووئيل تۀ دا كار نه شي كولے .سواع به تا په خپله دد غي كار نه منع كړي . حضرت عمرو بن العاصؓ چي د مجاور خبره واوريدله نو ډيري خبري ئي ورته وكړے او ډير ئي ملامتا كړۀ . ورته ئي اوفرمائيل چي تۀ لا تراوسه په دغه باطله عقيده كښي پروت ئي .بيا ئي په يو ګزار سره سواع بت ټكړے ټكړے كړۀ .مجاور چي وليدل چي سواع بت دخپل ځان حفاظت ونكړے شو نو بل چا به څۀ حفاظت او مدد وكړي . هغه وخت ئي كلمه وئيله او اسلام ئي قبول كړۀ .(145)

سريه سعد بن زيدؓ

د حضرت سعد بن زيدؓ په ذمه د مناة بت ماتول وو. حضرت سعدؓ د شلو تنو سره مقامِ مشلل ته لاړو او دغه ذمه داري ئي په ښۀ طريقي سره ادا كړه.منات بت ئي ټكړے ټكړے كړۀ. د هغي نه پس ئي مدينې منوري ته واپسى وكړۀ.(145)

غزوه حنين

حنين د طائف او د مكي مكرمي په مينځ كښي د يو ځائے

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم دے . په دغه ځائے کښي د هوازن او ثقیف قبیله اباده وه.
. د قبیلۀ ثقیف او د قبیلۀ هوازن خلقو د فتح مکي نه
وروستو په خپلو کښي مشوره اوکړه. چي نن دے او کۀ صبا
دے . مسلمانان به د دوی مقابله ته راووځی. مخکښي د دي
نه چي مسلمانان په دوی حمله وکړئ . په مسلمانانو حمله
کول پکار دی .د دغي مقصد د پاره د د غي قبیلي مشر مالك
بن عوف د شل زروتنو سره روان شو. حضور ﷺ ته چي پته
ولګیدۀ . نو د حالاتو رُخ معلومولو د پاره ئي عبدالله بن ابی
حدرد اسلمیؓ د غي علاقي ته ولیږلو . حضرت عبدالله بن ابی
حدرد اسلمیؓ دوه ورځے په پټه د دښمن په لښکر کښي پاتي
شو او د ټول حالاتو نه ئي ځان خبر کړلو بیا ئي هغه ټول
حالات حضور ﷺ ته بیان کړۀ . حضور ﷺ د هغي خبر په رڼا
کښي د شوال میاشت په اتهم تاریخ د هجرت په اتهم کال د
دولسوزرو لښکر سره د مکي مکرمي نه حنین طرف ته سفر
شورو کړۀ .د مسلمانانو په دي لښکر کښي لس زره هغه
مسلمانان وو. چا چي د حضور ﷺ سره د مدیني منوري نه
مکي مکرمي ته سفر کړے وو .او دوه زره نوی ایمان لرونکی
کسان وو . د دولسوزرو د مسلمانانو دا لښکر د حنین په طرف
روان وو. په دغه سفر کښي یوتن ووئیل چي نن خو زمونږ
تعداد ډیر زیات دے .(په دي وجه نن خو د دښمن سره مقابله
به انتهائی آسانه وی) مولیٰ کریم ته دغه خبره خوښه نۀ شوه
. بیا هغه ووشول کوم چي د دي د پاره په تقدیر کښي لیکلي
شوے وو. اسلامی لښکر حنین ته ورسیدلو او د حنین د

(c) ketabton.com: The Digital Library

غـرونـو پـه ميـنځ کـښي تيـريـدلـو دغـه وخـت هغـهٔ مشـرکـانـو چـي دواړو طـرفـونـو تـه ئـي ځان پـه غـرونـو کـښـي پټ کـړے وو. پـه مسـلـمـانـان بـانـدي ئـي حملـه وکـړه . دا حملـه ناڅـاهـانـه وه پـه دي وجـه مسـلـمـانـان يـو طـرف تـه بـل طـرف تـه پـه منـډه شـو . پـه دغـه مـوقـع د حـضـورﷺ سـره نـزدي صـرف يـو څـو تـنـه پـاتي شـو . حـضـورﷺ چـي د مسـلـمـانـانـو دا حالـت او کـيفـيـت وليـدلـو نـو فـوراً ئـي اوفـرمـائـيـل اے خـلـقـو ! دلـتـه راشـئ زهٔ د اللّٰه تعالیٰ رسـول يم ، محـمـد بن عـبـداللّٰـه يم .بـيـا حضـورﷺ حضرت عبـاسؓ تـه اوفـرمـائـيـل چـي تـهٔ انصـارو او مـهـاجـريـنـو تـه آواز وکـړهٔ . د حضـرت عبـاسؓ آواز تيـز وهٔ . هغـوی آواز وکـړهٔ . اے د انصـارو ټولـيـه ! اے هغـه خلـقـو ! چاچـي د کيـکـر دلانـدي د حضـورﷺ پـه لاس بـانـدي بيـعـت کـړے وو . دا آواز چـي کـلـه صـحـابـهٔ واوريـدلـو نـو د حـضـورﷺ نـه ئـي د حـفـاظـت د پاره ګـيـره راتـاؤ کـړلـه . يـو طـرف تـه کـافـرانـو پـرلـه پسـي پـه حضـورﷺ بـانـدي حملـي کـولـے . بل طـرف تـه صـحـابـهٔ د دغـي حملـو دمنـع کـولـو د پاره لـکـه د غـر پـه شـان ولاړ وو. حـضـورﷺ دغـه سـاعـت يـو مـتـي خـاوره راواغـسـتـلـه او د کـافـرانـو پـه طـرف ئـي وويشـتـلـه . دغـه خاوره د دغـي لښـکـر هـر کـافـر مشـرک سـتـرګـو تـه وورسيـدلـه او د دغـي پـه بـرکـت مشـرکـان پـه شـا شـو . پـه دغـه جنـګ کـښـي د مسلمانانـو نـه صـرف څـلـور تـنـه شـهـيـدان شـوی وو او د کـافـرانـو اويـا تـنـه مـردار شـوی وو. (146,147)

غزوه طائف

کـوم وخـت چـي پـه حنين کـښـي مسلمانانـو تـه بري ملاؤ شـولـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او کافران په تیخته شو . په دغه تیخته کونکو کښې يو د هغه لښکر مشر مالك بن عوف هم وو . هغه د يو لښکر سره طائف طرف ته روان شو او هلته ئې ساه واغستله . حضور ﷺ ته چې پته ولګيدله چې مالك بن عوف په طائف کښې پناه اغستې ده نو طائف طرف ته روان شو. حضور ﷺ طائف ته د روانيدو نه مخکښې دا فرمان جاری کړۀ چې د حنين ټول مالِ غنيمت او قيديان دے په جعرانه(د ځائے نوم) کښې راجمع کړے شي . حضور ﷺ او صحابهٔ په تيزۍ سره طائف ته اورسيدل . مالك بن عوف ته چې دمسلمانانو د راتلو پته ولګيدۀ نو د حفاظت د پاره ئې د طائف د قلعې دروازه په ځان پسې بنده کړه . مالك بن عوف د مخکښې نه د ځان سره ډيره غله (د خوراك څيزونه) جمع کړے وه . حضور ﷺ د صحابهٔ سره د دغې قلعې مخه ونيوله .او د منجنيق په ذريعه ئې په دغې قلعې د کاڼو ګزارونه وکړل .چې ورسره د قلعې ديوالونه مات شي . بل طرف ته کافرانو د بندے قعلې نه په مسلمانانو غشي راوورول . په هغې سره دولس مسلمانان شهيدان شو او ډير کسان له مسلمانانو نه زخميان شو . مسلمانان لا په دغه مقام ديره وو چې حضور ﷺ يو خواب وليدۀ چې د پيو يوه پيالۍ د حضور ﷺ په خدمت کښې پيش کړے شوه .يو بانګۍ په هغه لوخۍ کښې ټونګه ووهله چې دهغې سره هغه پيۍ توی شو. حضور ﷺ دغه خوب سيدنا ابوبکر صديقؓ ته واورولو ، هغوي حضور ﷺ ته مشوره ورکړه چې معلوميږی داسې چې داقلعه اوس زمونږ لاسو ته نۀ شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتـلـے . بیا حضور ﷺ په دغي باره کښي د نوفل بن معاویه دیـلـمـی ؓ نه مشوره واغستله .د نوفل بن معاویه دیلمي خبري هم د حضرت سیدنا صدیق اکبرؓ د خبري ملګرتیا کوله . د ابن سعد په روایت کښي دی . حضرت عمرؓ حضور ﷺ ته ووئیل چي اے د اللّٰه پیغمبره ! ﷺ دوی ته بد دعا وکړی .رسول اللّٰه ﷺ په جواب کښي حضرت عمرؓ ته اوفرمائیل اللّٰه تعالیٰ ماته د دي خبري اجازت نۀ دے راکړے .حضرت عمرؓ د حضور ﷺ نه تپوس وکړۀ نو بیا مونږته د دوی سره د جنګ کولو څۀ ضرورت دے ؟ حضور ﷺ چي د حضرت عمرؓ خبره واوریدله نو د روانیدو فرمان ئي جاری کړۀ . او په روانه روانه ئي دا دعا وکړۀ . اے اللّٰه ! ثقیف ته نیغه لار وښایه اودوی د اسلام سره زما خوا له راولے . د تاریخ کتابونو لیکلی دی چي دغه قلعه بیا په خپله فتح شوه . هغه ټول خلق مسلمانان شول . مالك بن عوف چي د هغي قبیلي مشر وه پخپله د حضور ﷺ په خدمت کښي حاضر شو او اسلام ئي قبول کړۀ . حضور ﷺ د طائف نه روان شو او د ذی القعدي په پنځم تاریخ جعرانه(د ځائے نوم) ته وورسیدلو .بیا د جنګِ حنین ټول مالِ غنیمت ئي په مسلمانانو کښي تقسیم کړلو . په دغي مالِ غنیمت کښي شپږ زره قیدیان ، څلیریشت زره اوښان ، څلویښت زره چیلۍ ، اور څلور زره اوقیه سپین زر وو . په دغي مقام حضور ﷺ د هوازن قبیلي په انتظار لس ورځے تیرے کړے . چي کیدے شي د هوازن قبیلي خلق د خپلو خپلوانو د خلاصولو د پاره کوشش وکړي او دلته راشي . خو هیڅ څوك هم د دغي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قیدیانو د خلاصولو د پاره رانغلل . د ډیر انتظار نه پس حضور ﷺ هغه قیدیان په مسلمانانو کښې تقسیم کړل . د تقسیم نه وروستو د نهه تنو یوه ډله (وفد) چې د قبیله هوازن سره ئې تعلق لرلو د حضور ﷺ په خدمت کښې حاضره شوه . هغوی اول اسلام قبول کړه . او بیا ئې د حضور ﷺ په لاس بیعت وکړۀ . بیا ئې د هغه خپلوخپلوانو چې په غزوه حنین کښې بندی جوړ شوی وو د پریښودلو حضور ﷺ ته درخواست وکړلو . دهغې قبیلې مشر ووئیل اے د اللّٰه پیغمبره ! ﷺ په دغه قیدی خلقو کښې ستا د پلار اومور له طرفه ترورياني،اوستا سره په ماشوم والی باندې مینه کونکی زنانه هم دی . که چرته ستا په شان تعلقات زمونږه بل چا سره وے .نو هغه به مونږ سره ډیره زیات مینه ، ګزاره او د رحم وکرم معامله کړے وے .ستاشان اومقام خو د ټولو خلقو نه اعلیٰ دے . مونږ نن په مصیبت کښې یو . او زمونږ دا مصیبت ستانه پټ نه دے زمونږ سره د احسان معامله وکړئ . د دې په بدله کښې به اللّٰه تعالیٰ تاسو سره د احسان معامله وکړئ . حضور ﷺ ورته اوفرمائیل ماستاسو ډیر انتظار وکړۀ . اوس مالِ غنیمت تقسیم شوے دے . بیا هم تاسو په دوو څیزونو کښې یو خوښ کړے . ستا سو مال پکار دے یا ستاسو خپل خپلوان (چې قیدیان جوړی شوی دی) ؟ .هغه وفد(ډلې) حضور ﷺ ته ووئیل چې مونږ د مال تپوس نه کوۀ زمونږ خپل خلق (چې تاسو سره قیدیان شوی دی) پکار دی .چې هغوی ستاسو دقید نه راخلاص شی .حضور ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته اوفرمائيل . په مالِ غنيمت کښې زما سره د بنو هاشم او دبنی عبدالمطلب چې څومره حصه رسيدلے ده . هغه ټوله ستاسو شوه .خو چې کومه حصه د نورو مسلمانانو رسيدلے ده . د هغې په باره کښې مالره د ماسپښين مونځ نه پس راشئ . زۀ به نورو مسلمانانو ته ستاسو سفارش وکړم . بيا د ماسپښين مونځ نه پس هغه وفد(ډله) حضور ﷺ لره لاړه. نو حضور ﷺ يو ډيرښائسته پُراثر بيان وکړلو . د دغې بيان په برکت سره په يو وخت کښې دغه ټوله قبيله د غلامې نه آزاده شوه . ټولو مسلمانانو په خوشحالي سره هغه ټول خلق پريښودل . بيا د دغې واقعې نه وروستو حضور ﷺ د جعرانه(د ځائے نوم) نه مکې مکرمې ته د عمرې د ادا کولو په نيت روان شو .هلته ئې عتاب بن اسيد د مکې مکرمې مشر (والی) جوړ کړلو او معاذ بن جبلؓ ته ئې د دين د تعليم او تعلم ذمه داری ورپه غاړه کړه . حضور ﷺ په مکه مکرمه کښې دوه مياشتې او لس ورځے قيام وکړۀ . بيا د ذيقعدې په وويشتم تاريخ د صحابهؓ سره يو ځائے مدينې منورې ته روان شو . (148,149,150)

د زکوٰة د راجمع کولو د فريضې آغاز

د طائف د سفر نه وروستو د هجرت په نهم کال حضور ﷺ مختلفو طرفونه ته د زکوٰة د اغستلو او راجمع کولو د پاره څۀ کسان وليږل . عيينه بن حصن فرازیؓ ئې بنو تميم قبيلې ته ، بريده بن الحصيبؓ ئې قبيله اسلم و غفار ته ، عباد بن بشرؓ ئې سليم او مزينه ته ، رافع بن مکيثؓ ئې جبينه ته ، عمرو بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

العاص ؓ ئي بني فزاره ته ، ضحاك بن سفيان ؓ ئي بنو كلاب ته ، بسر بن سفيان ؓ ئي بنو كعب ته ، ابن اللتبيه ازدي ؓ ئي بنو ذبيان ته ، علاء بن الحضرمي ؓ ئي بحرين ته ، حضرت علي ؓ ئي نجران ته ، عدي بن حاتم ؓ ئي قبليه طے او بنو اسد ته او مالك بن نويرة ؓ ئي بنو حنظله ته وليږلو .(151)

غزوه تبوك

حضور ﷺ په مدينه منوره كښي مقيم وه . دغه وخت حضور ﷺ ته خبر وركړے شو چي روميان د اسلامي سلطلنت او د اسلام د ختمولو د پاره صلاح مشورے كوي او د دغي مقصد د پاره ئي ډيرلوئي لښكر تيار كړے دے . حضور ﷺ د هغوی سره د مقابلي دپاره د صحابهٔ ؓ نه د انفاق في سبيل الله (د الله په لاره كښي د خرج كولو) مطالبه وكړۀ . په دغه موقع سيدنا صديق اكبر ؓ د كور ټول سامان د حضور ﷺ په خدمت په پيش كړۀ . حضرت عمر ؓ د كور د نيم سامان قرباني وركړۀ . حضرت عثمان ؓ دري سوه اوښان سره د (بوجهونو) سامانه او د زرو دينارو حضور ﷺ ته حواله كړل . هريو صحابي ؓ په دغي موقع د خپل وس او توفيق مطابق د خرج كولو كوشش وكړۀ . مختصر دا چي حضور ﷺ د رجب المرجب په مياشت كښي د ديرش زره لښكر سره د مديني منوري نه تبوك ته روان شو . تبوك ته د رسيدو نه يوه ورځ وړاندي چي لا مسلمانان په لاره كښي وو حضور ﷺ صحابهٔ ؓ ته اوفرمائيل صبا چي نمر لږ ډير رابره شوی وی تاسو به د تبوك چيني ته ورسيږے . د حضور ﷺ د وينا او اطلاع مطابق صحابهٔ ؓ په صبا هم په هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت کوم وخت چې نبی کریم ﷺ ښودلے وو مسلمانان د تبوک چینے ته ورسیدل . دوی چې کله هغه چینې لره نزدې ورغلل نو د هغې نه یو یو څاڅکے بهیدلو(دغه چینه وچیدو ته نزدې وه) . د حضور ﷺ په حکم هغه وخت هغه یو یو څاڅکے د اُوبه په یو لوښي کښې راجمع کړے شو .بیا حضور ﷺ په هغه اوبه خپل لاسونه او خُله مبارکه کنګاله کړهٔ . بیا ئې هغه اوبهٔ هغې چینې سره خواته تویې کړے . د حضور ﷺ په دغې عمل د دغې اوچے چینې نه د اوبو یوه فواره جارې شوه . دا اوبهٔ دومره ډیرے وے . چې په هغې سره د تهول لښکر تنده ماته شوه . بیا هم هغه شان هغه چینه جارې وهٔ .بیا حضور ﷺ حضرت معاذ بن جبل ؓ ته اوفرمائیل کهٔ اللّٰه تعالیٰ تالره ډیر عمر درکړهٔ نو ته به دا ځایونه په باغونو سره ښکلی ووینې . ابن اسحاق مؤرخ لیکی چې هغه چینه تراوسه پورې جارې ده . په تبوک کښې حضور ﷺ شل ورځے پاتې شولو .رومیان ویریدل . او د مقابلې نه په شا شو . د دنیا خلقو د اسلام عظمت او طاقت ولیدلو . تبوک سره نزدې اهل جربه ، اذرع او د ایله په مشر ویره راغله مجبوراً مسلمانانو سره ئې صلح وکړه او جزیې ورکولو ته تیار شو . هم لدغې ځائے نه د حضور ﷺ په حکم حضرت خالد بن ولید ؓ د څلورو سوو تنو سره د اکیدر د مقابلې دپاره روان شولو حضور ﷺ حضرت خالد بن ولید ؓ ته فرمائیلی وو چې تاته اکیدر په داسې حالت کښې ملاویږی چې هغه به ښکار کوی . اکیدر د حضور ﷺ د اطلاع مطابق ښکار کولو . حضرت

(c) ketabton.com: The Digital Library

خالدؓ هغې قیدی جوړ کړۀ او د حضور ﷺ په خدمت کښې پیش کړلو . حضور ﷺ ورسره په دوه زره اُوښانو ،اته سوه اسونو ،څلور سوه زغرو، او څلور سوه ډهالونو باندې صلح (راضی نامه) وکړۀ .په تبوك کښې حضور ﷺ شل ورځے قیام وکړۀ . بیا حضور ﷺ له تبوك نه مدینې منورې ته واپسی وکړۀ .(152,153)

د مسجد ضرار معامله

د تبوك نه واپسې کښې حضور ﷺ چې ذی آوان ته راورسیدلو نو مالك بن دخشم ، او معن بن عدیؓ ئې د مسجد (جمات) ضرار د ورانولو د پاره ولیږل. هغوی مسجدِ ضرار وران کړلو . دا هغه جمات وو چې په کوم کښې به منافقینو د مسلمانانو خلاف صلاح مشورې کولے . او د اسلام خلاف به استعمالیدلو .دا هغه وخت جوړ شوے وو کله چې حضور ﷺ تبوك ته په سفر روان وو په لاره کښې منافقینو حضور ﷺ ته درخواست کړے وو چې تاسو دغې جمات ته دمونځ کولو د پاره یووار راشې چې برکت پکښې راشي او مقبولیت اومومی . حضور ورته په هغه موقع وئیلی وو چې اوس خو زۀ تبوك ته روان یم . واپسې کښې به بیا ګورو. ابن هشام لیکی چې حضور ﷺ د سویلم یهودی د کور د سوزولو حکم هم ورکړے وۀ . په دغه کور کښې به منافقین راجمع کیدل او د حضور ﷺ خلاف مشورې به ئې کولے . حضرت طلحهؓ د یو څو تنو سره دغه کار تمام کړلو . د شعبان اخیرې ورځې وے یا د رمضان اولنې ورځے وے حضور ﷺ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدیني منورې په مزکه قدم کېښودلو . مدیني منورې ته د داخلېدو نه پس حضور ﷺ اول مسجد نبوی ته تشریف یوسلو هلته ئې دورکعته مونځ وکړه . د مونځ نه پس څۀ لږ ساعت د خلقو د ملاقاتونو د پاره کېناستلو . بیا ئې خپل کورته تشریف یوسلو . (154)

د متخلّفینو معامله

هغه خلق چې غزوۀ تبوك په موقع د حضور ﷺ نه په څۀ عذر پاتې شوی وو . یا داسې خلق چې د نفاق په وجه په غزوه تبوك کښې نۀ وو شامل شوی . د دوی ټولو په باره کښې حضور ﷺ ته د وحی په ذریعه پته ولګېدله . منافقینو په دروغه قسمونه وخوړل او ځان ئې د ظاهري دنیاوی سزا نه بچ کړلو . دغه شان هغه صحابهٔ چې د څۀ عذر په وجه پاتې شوی وو د هغوی عذر هم قبول کړے شو . درې صحابهٔ داسې وو چې هغوی خپل څۀ عذر پیش نۀ کړے شو . حضور ﷺ د هغوی سره د هر قسمه تعلقات قائمولو نه منع وکړه . بیا د ډېر صبر او امتحان نه پس د هغوی د ندامت ذکر قرآن کښې راغلے . (په سورة التوبه آیت نمبر ۱۱۷، ۱۱۸ او آیت نمبر ۱۱۹ کښې د دوی د حالت او کیفیت ذکر راغلے دے .) او اللّٰه تعالیٰ ئې توبه قبوله کړه . (155)

مختلف وفدونه (جرګے)

هرکله چې حضور ﷺ مدیني منورې ته راووړسیدلو . نو پرله پسې د حضور ﷺ په خدمت کښې وفدونه (جرګې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتلل شوروشو . حضور ﷺ لره د وفدونو مقصد د دين د زده کړي نه علاوه د مسلمانانو سره تعلقات جوړول هم وو. د هغې وفدونو تعداد اويا پوري ياديږي په هغي کښي مشهور وفدونه دا دي .وفدِ ثقيف، وفدِ بني تميم ، وفدِ بني فزاره ، وفدِ کنده ، وفد بني عبدالقيس ، وفد بني حنفيه ، وفد بني قحطان ، وفد بني الحارث ، وفد بني فزاره ، وفدِ بني اسد ، وفد بهراء وفدِ عزره وفد بلي ،وفد بني عامر بن صعصعه (156)

اولني حج

د حضور ﷺ په امر د هجرت په نهم کال د ذيقعدي په مياشت کښي حضرت سيدنا صديق اکبرؓ د دري سووتنو سره د حج د اداکولو د پاره مکي مکرمي ته روان شو.بيا په دغه سفر کښي حضرت علیؓ هم ورسره شامل شولو چي د سورتِ برأت أياتونه د حج د ادا کولو په موقع تلاوت کړي . د حضرت ابوبکر صديقؓ په مشري کښي مسلمانانو د حج تهول رکنونه ادا کړل بيا جمره عقبي سره د قرباني په ورځ (يوم النحر) حضرت علیؓ د حضور ﷺ د فرمان مطابق هغه أياتونه تلاوت کړل . چي د کومو أياتونو د تلاوت ورته د حضور ﷺ له طرفه حکم شوي وو . په دغي ورځ دا اعلان وشو . د راروان کال نه به يو مشرک ته هم د حج د اداکولو اجازت نۀ وي ، نۀ به چاته په برېنډه د طواف کولو اجازت وي . چي د چا د حضور ﷺ سره معاهده شوي ده . د هغي عهد به پابندي کولے شي . او چي دچا سره د حضور ﷺ معاهده او عهد نشته هغوی ته څلور مياشتي مهلت دے . کۀ په دي څلورو مياشتو کښي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئې اسلام قبول کړۀ . نو ډیره ښۀ ده . خو کۀ اسلام ئې قبول نۀ کړلو . نو بیا چې کوم ځائے کښې وونیولے شو ښامخا به قتلیږي . د حج د رکنونو د ادا کولو او د دغې اعلان نه وروستو سیدنا صدیق اکبرؓ مدینې منورې ته واپسی وکړله . (157)

د حضور ﷺ د حج د پاره سفر

د هجرت په لسم کال د ذیقعدې په میاشت کښې حضور ﷺ د حج د اداکولو اراده وکړله . او د یو اعلان کونکی په ذریعه دغه خبر په ټول عربو کښې ښور شو . یو لوئې تعداد د خلقو په دغه موقع د حضور ﷺ سره یو ځائے د حج د ادا کولو د پاره تیار شو. د ذیعقدې په شپږیشتم تاریخ حضور ﷺ د دغې عظیم عمل د پاره غسل وکړۀ بیا ئې کپړے بدلې کړے . د هغې نه وروستو د مدینې منورې نه ذوالحلیفه ته ئې تشریف یوسلو . حضور ﷺ په ذوالحلیفه کښې شپه تیره کړۀ. بیا د دغې رواني میاشت په وویشتم تاریخ ئې دوباره غسل وکړۀ . بیائې دورکعته مونځ ادا کړه او احرام ئې وتړلو . په قصوئ اوښه باندې سور شولو او په اوچت آواز ئې دا لاندې تکې ادا کړل .

لَبَّيْكَ اَللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَاشَرِيْكَ لَكَ لَبَّيْكَ اِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيْكَ لَكَ .

حضرت جابرؓ فرمائی د حضور ﷺ نه مخکښې وروستو ، ښې طرف ته او کس طرف ته د خلقو یو سمندر وۀ . مؤرخینو لیکلی چې دغه وخت د صحابهٔ تعداد د یو لاکه (۱۰۰۰۰۰) نه بره وو. ټولو د حضور ﷺ سره په جمع دغه برنې تکې وئیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

.بیا ددوی آواز به دغرونو نه راتمبیدلو . حضور ﷺ د صحابهؓ سره یو ځائے د ذوالحجي په پنځم تاریخ مکي مکرمي ته داخل شولو . مسلمانانو د حضور ﷺ سره یو ځائے د بیت اللّٰه (کعبي) طواف وکړۀ . بیا حضور ﷺ مقام ابراهیم کښي دوه رکعته نفل ادا کړۀ.د نفلو د اداکولو نه پس حضور ﷺ صفا غرته اوختلو . او دائي ارشاد اوفرمائیل :
د اللّٰه نه علاوه بل څوك د عبادت لائق نشته .نۀ هغۀ شریك لري . د هغۀ بادشاهی ده او صرف د هغۀ تعریف دے .هغۀ مړه کول او ژوندی کول کوی .په هرڅیز باندي قدرت لری . د هغه یوذات نه علاوه بل څوك خدائي نشته . هغه یو اللّٰه دے .هغۀ خپله وعده پوره کړۀ .دخپل بنده ئي مرستۀ(مدد) وکړۀ .او په یو ځائے ئي تهولو ته ماتی(شکست) ورکړۀ .
حضور ﷺ د عمري د اداکولو نه پس احرام کهلاؤ کړلو او صحابهؓ ته ئي هم د احرام د کهلاوولو امر وکړه. په دغي موقع حضرت علیؓ د یمن د حاجیانو سره یو ځائے مکي مکرمي ته راغے .د زیارت ورځ (د ذوالحجي اتهم تاریخ)حضور ﷺ د نورو مسلمانانو سره په منیٰ کښي تیره کړه .بیا په صبا د سحرختو نه وروستو د ذوالحجي په نهم تاریخ حضور ﷺ د نورو مسلمانانو سره د منیٰ نه روان شو . اومیدانِ عرفات کښي دیره شو . د ماسپښین نه وروستو او د ماښام نه مخکښي په دغه موقع حضور ﷺ د قصویٰ (اوښه) د پاسه په ناسته یوه خطبه ارشاد اوفرمائیله چي ورته خطبه حجة الوداع وئیلے شی . هرکله چي حضور ﷺ خپله خطبه ختمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړله . حضرت بلال ؓ آذان وکړۀ . بیا حضور ﷺ د ماسپښین او مازیګر مونځونه یو ځائے ادا کړل . د مونځ نه پس حضور ﷺ بیا په اوښه سور شولو اود مسلمانانو سره موقف (د یو ځائے نوم) ته ئي تشریف یوسلو. په دغه ځائے حضور ﷺ د قبلې په رُخ یوه عظیم الشانه دعا وکړله . بیا د دغې مقام نه وروستو حضور ﷺ مزدلفي ته تشریف یوسلو هلته کښې حضور ﷺ د ماښام او ماسخوتن دوه مونځونه په یو وخت کښې ادا کړل . حضور ﷺ او مسلمانانو شپه په مزدلفه کښې تیره کړه . بیا په صبا سحر وختې د سحر مونځ نه وروستو حضور ﷺ د صحابهٔ سره یو ځائے د مزدلفي نه روان شو . بیا جمره ئي په کانړو ووشتله او دغه رنګ نور ارکان په ترتیب سره حضور ﷺ د ټولو مسلمانانو سره یو ځائے ادا کړل . د حج د ادا کولو نه پس رسول اللّٰه ﷺ مسلمانان خپلو خپلو علاقو ته رخصت کړل . او پخپله حضور ﷺ د انصارو او مهاجرینو سره یو ځائے د ذوالحجي په څلوارلسم تاریخ د مکې مکرمې نه مدینې منورې ته راروان شولو. (158)

د حضور ﷺ د اٰخرت سفر

مؤرخینو لیکلی دی چې د صفر میاشت کښې یو پیره د نیمې شپې حضور ﷺ جنت البقیع(د مسلمانانو مقبره) ته تشریف یوسلو .اود هغوی د پاره ئي د مولیٰ کریم نه دعا اوغښتله .بیا ئي خپل کور ته واپسی وکړۀ . هرکله چې حضور ﷺ کور ته ئي تشریف راوړلو نو په طبیعت کښې ئي دروندوالي(بیماری) وۀ . دا ورځ د شورو وۀ . او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ام المؤمنین حضرت میمونهؓ سره په کور کښي د پاتې کیدو نمبر وۀ. حضورﷺ د خپل عادت موافق حضرت میمونهؓ کره تشریف یوسلو . په صبا چي بیا په ازوج مطهراتؓ کښي د چا نمبر وۀ حضورﷺ د هغي بی بی سره آرام وکړۀ . بیا په دریمه ورځ د بلے بی بی سره پاتے شو . دغه شان څلورمه او پنځمه ورځ تیره شوه .په دغه پنځو ورځو کښي د حضورﷺ بیماری کمه نۀ شوه . نو حضورﷺ د نورو بیبانو په مشوره د حضرت عائشيؓ صديقي سره ديره شو . دبیماري په دغه ورځو کښي حضرت ابوبکرصديقؓ د رسول اللهﷺ په ځائے امامت کولو . ترکوم وخته پوري چي حضورﷺ جمات ته د تلو راتلو طاقت لروتر هغه وخته پوري حضورﷺ امامت کولو خو چي کله دغه طاقت هم باقي پاتي نه شو نو بیا د حضورﷺ په حکم حضرت ابوبکر صديقؓ امامت شورو کړۀ . د حضورﷺ د وفات نه څلور ورځي مخکښي د ماسپښین وخت کښي حضورﷺ مسجد نبوی ﷺ ته تشریف یوسلو جمع ولاړه وه . حضرت ابوبکرصديقؓ د مصلي نه وروستو کیدل غوښتل خو حضورﷺ په اشاره سره منع کړۀ. حضورﷺ په مونځ کښي د حضرت ابوبکرصديقؓ سره خواته کینساتلو . دمونځ نه پس حضورﷺ یوه مختصره خطبه ارشاد اوفرمائیله . بیا د هغي خطبي نه وروستو حضورﷺ خپلي حجري مبارکي ته تشریف یوسلو. د حضورﷺ په بیماری په دغه ورځو کښي یوه ورځ حضورﷺ د حجري مبارکي پرده اوچته کړۀ . هغه وخت حضرت سیدنا ابو بکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدیقؓ په مصله مونځ ته ولاړ وو. حضرت ابوبکرصدیقؓ
چي حضور ﷺ ولیدهٔ نو مصله ئي حضور ﷺ ته پریښودل
غوښتل . خو د حضور ﷺ په امر سره راروستو نه شو . بیا
حضور ﷺ د حجري پرده راښکله . د دغي واقعي نه پس
دوباره حضور ﷺ مسجد نبوی ته راښکاره نهٔ شو . هم په دغه
بیماری کښي د ربیع الاول په میاشت کښي د مشهور قول
مطابق په دولسم تاریخ حضور ﷺ د دي دنیا نه بلي دنیا
(آخرت) ته پرده وکړله . انا للّه وانا الیه راجعون .
دغه وخت د صحیح بخاری دروایت مطابق د
حضور ﷺ عمرشریف دري شپیته (٦٣) کاله وهٔ .(159)

★★★★★★★★★★★

★★★★★★★★★★★★

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخذ ومصادر

(1) مولانا ادریس کاندهلوی ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۳۵ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهٔ

(2) ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبریٰ ، ج ۱ ص ۵۹ بیروت ، دارالمعرفة

(3) مولانا ادریس کاندهلوی ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۳۵ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهٔ

(4) مولانا ادریس کاندهلوی ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۶۰ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهٔ

(5) مولانا ادریس کاندهلوی ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۶۰ ، ۶۱ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهٔ

(6) مولانا ادریس کاندهلوی ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۶۴ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهٔ

(7) حافظ علاؤ الدین ، سیرت مغلطائی ص ۷ ، بحواله سیرت خاتم الانبیاء ﷺ مفتی محمد شفیعؒ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهٔ

(8) ابن حجر العسقلانیؒ ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ، ج ۷ ص ۱۰۲ بیروت ، دارالمعرفه

(9) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ، شرح موطا امام مالکؒ ج ۴ ص ۲۷۱ ، قاهره ، مکتبه استقامیه

(10) مولانا ادریس کاندهلوی ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۷۵،۷۴ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهٔ

(11) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ ه) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۱۷۳ بیروت، دارالفکر

(12)ابن هشام ، ابو محمد عبدالملک(۲۱۸ ه) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۵۶ بیروت دارالفکر

(13) الخائص الکبریٰ ، ج ۱ ص ۵۵ ، بیروت . دارالکتب العلمیه

(14) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۱ ص ۱۶۰ .... ۱۶۳ مصر ، مطبع ازهریه

(15) حاکم ، ابو عبدالله محمد بن عبدالله (۸۵۱ ه) المستدرک ج ۲ ص ۶۰۳ ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ریاض، مکتبة المعارف

(16)ابن سید الناس، محمد بن محمد شافعیّ، (۷۳۴ه) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر، ج ۱ ص ۴۰ ، بیروت، دارالمعرفه

(17) حافظ علاؤ الدین، سیرت مغلطائی ص ۱۰ ، بحواله سیرت خاتم الانبیاء ﷺ ص۲۷ مفتی محمد شفیعؒ ، اسلام آباد، مکتبه امیر معاویهٔ

(18)ابن هشام، ابو محمد عبدالملك(۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۲۰۱ بیروت دارالفکر

(19)ابن سعد، محمد (۲۳۰ه) الطبقات الکبریٰ، ج ۱ ص ۱۲۹،۱۲۸ بیروت ، دارالمعرفة

(20) سیوطی، جلال الدین عبدالرحمٰن (۹۱۱ ه) الخصائص الکبریٰ، ج۱ ص ۹۱ ، بیروت، دارالکتب العلمیه

(21)مولانا ادریس کاندهلویؒ، سیرت المصطفیٰ ﷺ، ج ۱ ص ۹۹، ۱۰۰، لاهور، مکتبه عشره مبشرهٔ

(22)سهیلی، ابوالقاسم عبدالرحمٰن بن عبدالله (۵۸۱ ه) الروض الانف فی تفسیر السیرة النبویة لابن هشام ج ۱ ص ۱۲۲ قاهره، مکتبة الکلیات

(23) مولانا ادریس کاندهلویؒ، سیرت المصطفیٰ ﷺ، ج ۱ ص ۱۰۹، لاهور، مکتبه عشره مبشرهٔ

(24)زرقانی، محمد بن عبدالباقی، شرح مواهب لدینه ج ۱ ص ۲۰۲ مصر، مطبع ازهریه

(25) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابهٔ ج ۶ ص ۲۸۲ بیروت، دارالاحیاء

(26) ابن عبدالبر الاندلسی، ابو عمر یوسف بن عبدالله (۴۶۳ ه) الاستیعاب فی معرفة الاصحابؒ ج ۴ ص ۳۱۱ ، حیدرآباد، دائرة المعارف

(27) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابهٔ ج ۴ ص ۳۱۲ بیروت، دارالاحیاء

(28)ابن عبدالبر الاندلسی، ابو عمر یوسف بن عبدالله (۴۶۳ه)، الاستیعاب فی معرفة الاصحاب ج ۴ ص ۲۴۶ ، حیدر آباد دکن دائرة المعارف

(29) مدارج النبوة ج ۳ ص ۸۲

(30)ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابهٔ ج ۴ ص ۳۰۴ بیروت، دارالاحیاء

(31) ابن اثیر، ابوالحسن علی بن ابی الکریم، (۶۳۰ ه) اسدالغابه فی معرفة الصحابهٔ ج ۵ ص ۴۵۶ ، مکتبه اسلامیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(32)ابن عبدالبر الاندلسی ، ابو عمر یوسف بن عبداللّٰہ (۴۶۳ ہ) الاستیعاب فی معرفة الاصحابؓ ج ۴ ص ۳۰۲ ، حیدرآباد ، دائرة المعارف

(33) سیر اعلام النبلاء ج ۲ ص ۲۵۲

(34) ابن عبدالبر الاندلسی ، ابو عمر یوسف بن عبداللّٰہ (۴۶۳ہ) ، الاستیعاب فی معرفة الاصحاب ج ۴ ص ۴۸۷ ، حیدر آباد دکن ،دائرة المعارف

(35)زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۲۰۲ مصر ، مطبع از هریه

(36) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ہ) الاصابه فی تمییز الصحابهؓ ج ۴ ص ۳۷۷ بیروت ، دارالاحیاء

(37) ابن عبدالبر الاندلسی ، ابو عمر یوسف بن عبداللّٰہ (۴۶۳ ہ) الاستیعاب فی معرفة الاصحابؓ ج ۴ ص ۳۷۷ ، حیدرآباد ، دائرة المعارف

(38) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ہ) الاصابه فی تمییز الصحابهؓ ج ۴ ص ۳۷۹ بیروت ، دارالاحیاء

(39) حضور ﷺ کی صاحبزادیاں ص ۴۵

(40) ابن اثیر ، ابوالحسن علی بن ابی الکریم (۶۳۰ ہ) الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۳۱ بیروت دارالکتاب العربی

(41) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ہ) سیرة النبی ﷺ ج ۳ ص ۴۲۳ بیروت دارالفکر

(42) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۲۲۷ مصر ، مطبع از هریه

(43) مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۳۲ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ

(44)مولانا ادریس کاندهلویؒ ، سیرت المصطفٰی ﷺ ، ج ۳ ص ۱۶۶،۱۶۷ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهؓ

(45)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۳۲ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ

(46)سیر اعلام النبلاء ج ۲ ص ۲۲۹

(47) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ہ) الاصابه فی تمییز الصحابهؓ ج ۴ ص ۲۷۳ بیروت ، دارالاحیاء

(48) اصح السیر ص ۵۸۳

(49)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ہ) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۲ ص ۳۰۳ ، بیروت ، دارالمعرفه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(50) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواھب لدینہ ج ۳ ص ۲۴۹ مصر ، مطبع ازھریہ

(51)ابن اثیر ، ابوالحسن علی بن ابی الکریم (۶۴۰ ه) الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۳۰۸ بیروت دارالکتاب العربی

(52)اصح السیر ص ۵۷۹

(53) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابہ فی تمییز الصحابہؓ ج ۴ ص ۴۵۷ بیروت ، دارالاحیاء

(54) ابن کثیر ، اسماعیل بن عمر ، (۷۷۴ ه) البدایہ والنھایہ فی التاریخ ج ۴ ص۱۴۶ لاھور ، مکتبہ قدوسیہ

(55)ابن عبدالبر الاندلسی ، ابو عمر یوسف بن عبداللّٰہ (۴۶۳ ه) الاستیعاب فی معرفۃ الاصحابؓ ج ۴ ص ۳۱۴ ، حیدرآباد ، دائرۃ المعارف

(56) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابہ فی تمییز الصحابہؓ ج ۴ ص ۳۴۶ بیروت ، دارالاحیاء

(57) ابن عبدالبر الاندلسی ، ابو عمر یوسف بن عبداللّٰہ (۴۶۳ ه) الاستیعاب فی معرفۃ الاصحابؓ ج ۴ ص ۳۴۹ ، حیدرآباد ، دائرۃ المعارف

(58)اصح السیر ص ۶۰۲

(59) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابہ فی تمییز الصحابہؓ ج ۴ ص ۲۵۶ بیروت ، دارالاحیاء

(60) سیر اعلام النبلاء ج ۲ ص ۲۶۳

(61) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابہ فی تمییز الصحابہؓ ج ۴ ص ۲۶۵ بیروت ، دارالاحیاء

(62) سیر اعلام النبلاء ج ۲۳۹

(63)طبری ، ابو جعفر محمد بن جریر ، (۳۱۰ ه) تاریخ الامم والملوک ، ج ۲ ص ۲۱۷ قاھرہ ، دارالمعارف

(64) مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۴۰ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویہؓ

(65) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواھب لدینہ ج ۱ ص ۲۰۳ .... ۲۰۶ مصر ، مطبع ازھریہ

(66)ابن ھشام ، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ ه) سیرۃ النبی ﷺ ج ۱ ص ۲۱۰ بیروت دارالفکر

(67)طبری ، ابو جعفر محمد بن جریر ، (۳۱۰ ه) تاریخ الامم والملوک ، ج ۱ ص ۱۱۳۹ قاھرہ ، دارالمعارف

(c) ketabton.com: The Digital Library

(68) سید سلیمان ندوی ، رحمت عالم ﷺ ص ۲۴ کراچی ، قدیمی کتب خانه

(69)سید سلیمان ندوی ، رحمت عالم ﷺ ص ۲۴ کراچی ، قدیمی کتب خانه

(70)ابن کثیر ، اسماعیل بن عمر ، (۷۷۴ ه) البدایه والنهایه فی التاریخ ج ۳ ص ۲۴ لاهور ، مکتبه قدوسیه

(71)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۴۵ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ

(72)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۴۷ ، ۴۸ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ

(73) مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۴۶ ، ۴۷ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ

(74)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۴۹،۴۸ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ

(75)ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبری ، ج ۱ ص ۱۳۹ بیروت ، دار المعرفة

(76)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ه) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۱ ص ۱۳۹ ، بیروت ، دارالمعرفه

(77) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ ه) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۱۲۲ بیروت دارالفکر

(78) ابن قیم الجوزی ، محمد بن ابی بکر (۷۵۱ ه) زاد المعاد فی هدی خیر العباد ج ۲ ص ۳۶ . بیروت

(79)ابن حجر العسقلانیؒ ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ، ج ۷ ص ۱۴۶ بیروت ، دارالمعرفه

(80) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ ه) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۳۴۴....۳۵۳ بیروت دارالفکر

(81)مولانا ادریس کاندهلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۲۳۸،۲۳۷ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهؓ

(82) حافظ علاؤ الدین ، سیرت مغلطائی ص ۲۵ بحواله سیرت خاتم الانبیاء ﷺ

(83) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۱ ص ۲۹۶،۲۹۱ مصر ، مطبع از هریه

(84)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۵۳ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ

(85) نووی ، ابوزکریا یحیٰ بن شرف (۶۷۶ ه) شرح صحیح مسلم باب الاسراء ج ۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

ص ۱۱۳ ، بیروت ، دارالفکر
(86)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۵۳، ۵۴ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویةؓ
(87) سیوطی ، جلال الدین عبدالرحمٰن (۹۱۱ ه) الخصائص الکبریٰ ج ۱ ص ۱۵٦ ، بیروت، دارالکتب العلمیه
(88)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۵٦ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویةؓ
(89) مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۵۸ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویةؓ
(90) سهیلی ، ابوالقاسم عبدالرحمٰن بن عبدالله (۵۸۱ ه) الروض الانف فی تفسیر السیرة النبویة لابن هشام ج ۱ ص ۲٦۹ قاهره ، مکتبة الکلیات
(91) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ ه) سیرة النبی ﷺ ج ۲ ص ۹۴ بیروت دارالفکر
(92)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ه) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۱ ص ۱۷۷ ، بیروت ، دارالمعرفه
(93) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۱ ص ۳۲۱ مصر ، مطبع ازهریه
(94) ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبریٰ ج ۱ ص ۱۵۲ بیروت
(95)مولانا ادریس کاندهلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۳۱۳، ۳۱۴ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرةؓ
(96) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۷ ص ۱۸۷ بیروت ، دارالمعرفة
(97)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۹۵ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویةؓ
(98) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ ه) سیرة النبی ﷺ ج ۲ ص ۱۱۱ بیروت دارالفکر
(99 طبری ، ابوجعفر محمد بن جریر ، (۳۱۰ ه) تاریخ الامم والملوک ، ج ۲ ص ۳۹۴، ۳۹۵ قاهره ، دارالمعارف
(100)ابن کثیر ، اسماعیل بن عمر ، (۷۷۴ ه) البدایه والنهایه فی التاریخ ج ۳ ص ۲۱۳ لاهور ، مکتبه قدوسیه
(101)مولانا ادریس کاندهلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۳۲۷، ۳۲۸ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرةؓ

(c) ketabton.com: The Digital Library

(102)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۱۰۲ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(103)مولانا ادریس کاندھلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۳۹۲ ، لاهور ، مکتبہ عشرہ مبشرۃؓ

(104)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ه) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۱ ص ۲۳۰ ، بیروت ، دارالمعرفه

(105) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۱ ص ۱۳۳ بیروت ، دار المعرفة

(106) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ، شرح مواهب لدینه ج ۱ ص ۳۹۷ مصر ، مطبع از هریه

(107) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۲ ص ۲٦۷ بیروت دارالفکر

(108) مولانا ادریس کاندھلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۲ ص ۵۴....۱۰۵ ، لاهور ، مکتبہ عشرہ مبشرۃؓ

(109) ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبریٰ ج ۱ ص ۱۴ بیروت

(110)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۸۸ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(111)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۸۸ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(112)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۸۹ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(113) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ، شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۳۳ مصر ، مطبع از هریه

(114)ابن کثیر ، اسماعیل بن عمر ، (۷۷۴ ه) البدایه والنهایه فی التاریخ ج ۴ ص ۳ لاهور ، مکتبہ قدوسیه

(115) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۲ ص ۴۲٦ بیروت دارالفکر

(116) ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبریٰ ج ۲ ص ۲۸۹ بیروت

(117)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۹۳ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(118)ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۷ ص ۲۹۱ بیروت ، دارالمعرفة

(c) ketabton.com: The Digital Library

(119)ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبری ج ۲ ص ۳۹ بیروت
(120)مولانا ادریس کاند هلوی ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۲ ص ۲۳۱،۲۳۰ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهٔ
(121) ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبری ج ۲ ص ۴۷ بیروت
(122) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ، شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۱۱۰ ، ۱۲٦ مصر ، مطبع ازهریه
(123)سهیلی ، ابوالقاسم عبدالرحمٰن بن عبداللّٰه (۵۸۱ ه) الروض الانف فی تفسیر السیرة النبویة لابن هشام ج ۲ ص ۹۳ قاهره ، مکتبة الکلیات
(124)ابن کثیر ، اسماعیل بن عمر ، (۷۷۴ ه) البدایه والنهایه فی التاریخ ج ۴ ص ۱۲۸ لاهور ، مکتبه قدوسیه
(125)ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبری ج ۲ ص ۹۵ بیروت
(126)ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۵ ص ۲۴۲ ...۲۴۵ بیروت ، دارالمعرفة
(127) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ، شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۲۰٦ .... ۲۰۸ مصر ، مطبع ازهریه
(128) سهیلی ، ابوالقاسم عبدالرحمٰن بن عبداللّٰه (۵۸۱ ه) الروض الانف فی تفسیر السیرة النبویة لابن هشام ج ۲ ص ۲۳۳ قاهره ، مکتبة الکلیات
(129)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ
(130)ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۷ ص ۳۵٦ بیروت ، دارالمعرفة
(131) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۲ ص ۳۸۰ بیروت دارالفکر
(132)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ه) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۲ ص ۱۳۲ ، بیروت ، دارالمعرفه
(133)حلبی ، علی بن برهان الدین (۱۰۴۴ ه) السیرة الحلبیة فی سیرة الامین المامون ، ج ۲ ص ۱٦۴ ، بیروت ، دارالمعرفة
(134) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۳ ص ۴۰۸ بیروت دارالفکر
(135) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۷ ص ۳٦۰ بیروت ، دارالمعرفة
(136)ابن سعد ، محمد (۲۳۰ه) الطبقات الکبری ، ج ص بیروت ، دارالمعرفة
(137) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ، شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۲۵۴ مصر ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطبع از هریه

(138)ابن سعد، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبریٰ ج ۲ ص ۱۲۴ بیروت

(139) زرقانی، محمد بن عبدالباقی، شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۲٦٦ مصر،

مطبع از هریه

(140) ابن حجر العسقلانی، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح

البخاری ج ۷ ص ۳۹۲ بیروت، دارالمعرفة

(141) زرقانی، محمد بن عبدالباقی، شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۲٦۹ مصر،

مطبع از هریه

(142) ابن حجر العسقلانی، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح

البخاری ج ۸ ص ۴ بیروت، دارالمعرفة

(143) زرقانی، محمد بن عبدالباقی، شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۲۹۲ مصر،

مطبع از هریه

(144) ابن هشام، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۴ ص ۱۲، ۱۳

بیروت دارالفکر

(145)مولانا ادریس کاند هلویؒ، سیرت المصطفیٰ ﷺ، ج ۲ ص ۴۴۵، لاهور،

مکتبه عشره مبشرهٌ

(146) ابن اثیر، ابوالحسن علی بن ابی الکریم (٦۳۰ ه) الکامل فی التاریخ ج ۲

ص ۱۳۱ بیروت دارالکتاب العربی

(147) ابن سید الناس، محمد بن محمد شافعیؒ، (۷۳۴ ه) عیون الاثر فی فنون

المغازی والشمائل والسیر، ج ۲ ص ۱۹۲، بیروت، دارالمعرفه

(148)ابن سعد، محمد (۲۳۰ه) الطبقات الکبریٰ، ج ۲ ص ۱۵۸،۱۵۹ بیروت،

دارالمعرفة

(149) زرقانی، محمد بن عبدالباقی، شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۲۸ مصر،

مطبع از هریه

(150) ابن حجر العسقلانی، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح

البخاری ج ۸ ص ۲٦ بیروت، دارالمعرفة

(151)ابن قیم الجوزی، محمد بن ابی بکر (۷۵۱ ه) زاد المعاد فی هدی خیر العباد

ج ۲ ص ۲۰۱ . بیروت

(152)ابن سید الناس، محمد بن محمد شافعیؒ، (۷۳۴ ه) عیون الاثر فی فنون

المغازی والشمائل والسیر، ج ۲ ص ۲۲، بیروت، دارالمعرفه

(153) سیوطی، جلال الدین عبدالرحمٰن (۹۱۱ ه) الخصائص الکبریٰ ج ۱ ص ۲۷۳

، بیروت، دارالکتب العلمیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(154) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۷۱ مصر ، مطبع ازهریه

(155)مولانا ادریس کاند هلوئ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۲ ص ۲۷۹....۲۸۲ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهٔ

(156)مولانا ادریس کاند هلوئ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۳ ص ۴۰ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهٔ

(157) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۹۵ مصر ، مطبع ازهریه

(158) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۱۰۳ مصر ، مطبع ازهریه

(159)مولانا ادریس کاند هلوئ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۳ ص ۶۰...۶۶ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهٔ

★★★★★★★★

★★★★★★★★★★★★★★★★

وماتوفیقی الابالله العلی العظیم ربنا تقبل منا انك انت السمیع العلیم وتب علینا انك انت التواب الرحیم .

وصلی الله تعالیٰ علیٰ خیر خلقه محمد واله واصحابه اجمعین . و من تبعهم باحسان الیٰ یوم الدین .

(6 مارچ 2018ء)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مولانا احمدعلي مرداني

نور چاپ شوی کتابونه

★	**معدن البيان في ترجمة القرآن** د قرآن كريم د بعضي سورتونو پښتو منظومه ترجمه	★
★	**گلدسته د تجويد** (د تجويد تول ضروري احكام په پښتو شعرونو كښي)	★
★	**قواعد النحو** (د علم النحو تول اهم قواعد په پښتو شعرونو كښي)	★
★	**تيسر الاصول في حديث الرسول ﷺ** (د اُصول حديث تذكره په پښتو شعرونو كښي)	★
★	**د مونځ تعليم** (د اودس ، غسل ، تيمم ، مونځ ضروري احكام په پښتو شعرونو كښي)	★
★	**لبّ اللباب يعني خاصياتِ ابواب** خاصيات ابواب په پښتو شعرونو كښي	★
★	**رڼا د سحر** (صدارتي ايوارډ يافته) پښتو نعتونه	★
★	**ښكلا د چمن** (پښتونعتونه)	★
★	**د زړۀ سكون** (صدارتي ايوارډ يافته) پښتو نعتونه	★

(c) ketabton.com: The Digital Library

★	حقیقی جانان ﷺ (نعتونہ)	★
★	عربی جانان ﷺ (نعتونہ) زیر طبع	★
★	سیرتِ عشرہ مبشرہ ؓ (حالاتِ زندگی، اقوال، مرویات، واقعات، وغیرہ)	★
★	سیرتِ ائمہ اربعہؒ (احوال، اقوال، واقعات، مرویات)	★
★	حضرت امیر معاویہؓ کا مختصر تعارف (مختصر حالاتِ زندگی، اقوال، واقعات، مرویات)	★
★	انمول موتی (اعداد کی دنیا کا منفرد مجموعہ)	★
★	انمول خزانہ (اعداد کی ترتیب کے ساتھ ایک منفرد تحریر) زیر طبع	★
★	غائبانہ نماز جنازہ اور اُس کی شرعی حیثیت (قران وسنت کی روشنی میں ایک اہم ترین مسئلہ کی توضیح)	★
★	مروجہ حیلہ اسقاط قران وسنت کی روشنی میں	★
★	منکرین اجماع وقیاس (جس میں اجماع وقیاس کی اہمیت بیان کیا گیا ہے۔)	★

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library